

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO

V OLMOUCI

KATEDRA SLAVISTIKY

**„БОГАТСТVÍ“ A „CHUDOBA“ V RUSKÝCH
A ČESKÝCH FRAZEOLLOGISMECH**

**«БОГАТСТВО» И «БЕДНОСТЬ» В РУССКИХ И ЧЕШСКИХ
ФРАЗЕОЛОГИЗМАХ**

**"FORTUNE" AND "POVERTY" IN RUSSIAN AND CZECH
PHRASEOLOGY**

(magisterská diplomová práce)

VYPRACOVALA: Bc. Miroslava Divoká

VEDOUCÍ PRÁCE: prof. L. Stěpanova, CSc.

2014

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité prameny.

V Olomouci dne 14. 4. 2014

---

podpis

Děkuji prof. L. Stěpanové, CSc. za konzultace, rady a připomínky, které mi během psaní diplomové práce poskytla.

---

podpis

OBSAH

ÚVOD	6
TEORETICKÁ ČÁST	8
1. LINGVISTIKA	8
1.1 Lexikologie.....	8
1.2 Frazeologie	9
1.3 Terminologie	12
2. KOGNITIVNÍ LINGVISTIKA	14
2.1 Kognitivní lingvistika	14
2.2 Jazykový obraz světa	20
3. PENÍZE	24
3.1. Peníze z historického hlediska.....	24
3.2 Peníze z ekonomického hlediska	29
4. BOHATÍ A CHUDÍ V SOUČASNÉM RUSKU	34
PRAKTICKÁ ČÁST	39
5. KONCEPTY <i>БОГАТСТВО-БЕДНОСТЬ</i> A <i>БОГАТСТВИ-ЧУДОБА</i> V RUSKÉM A ČESKÉM FRAZEOLOGICKÉM OBRAZU SVĚTA	39
5.1. Substantiva <i>богатство</i> a <i>богатství</i>	39
5.1.1 Etymologie substantiv <i>богатство</i> a <i>богатství</i>	39
5.1.2 Význam substantiv <i>богатство</i> a <i>богатství</i>	41
5.1.3 Pojem <i>богатство</i> a <i>богатství</i> v ruských a českých textech.....	45
5.1.4 Pojem <i>богатство</i> a <i>богатství</i> ve frazeologickém obrazu světa	48
5.2. Substantiva <i>бедность</i> a <i>chudoba</i>	55
5.2.1 Etymologie substantiv <i>бедность</i> a <i>chudoba</i>	55
5.2.2 Význam substantiv <i>бедность</i> a <i>chudoba</i>	57
5.2.3 Pojem <i>бедность</i> a <i>chudoba</i> v ruských a českých textech	60
5.2.4 Pojem <i>бедность</i> a <i>chudoba</i> ve frazeologickém obrazu světa	62

ZÁVĚR	.....	72
РЕЗЮМЕ	.....	76
BIBLIOGRAFIE	.....	86
PŘÍLOHA	.....	91
1. Frazeologie	.....	91
2. Excerpce z jazykových korpusů	.....	112
ANOTACE	.....	1388
ANNOTATION	.....	13939

ÚVOD

Frazeologie je úzce spjata s *jazykovým obrazem světa*. Obraz světa se tedy odráží i v jazyce i ve frazeologii. Frazeologie má velké množství jednotek charakterizujících *bohatství* a *chudobu*, které jsou tématem mé magisterské diplomové práce. Sledovat, jak tato v současnosti velmi aktuální témata určují nejen ekonomický ráz země, ale i pohled na jeho obyvatelstvo, je přinejmenším zajímavé. Rovněž těmto abstraktním tématům – *bohatství* a *chudobě* – dosud nebylo věnováno tolik pozornosti, kolik by si zasloužily.

Cílem této práce je srovnávací analýza ruských a českých frazeologismů popisujících *bohatství* a *chudobu*. Dílčími úkoly práce jsou: výklad etymologie výrazů *bohatství* a *chudoba*, dále pak vysvětlení jejich významů získaných z mnoha výkladových slovníků, charakteristika nejčastějších spojení, se kterými se pojí substantiva *bohatství* a *chudoba* a v neposlední řadě představy Rusů a Čechů o bohatství a chudobě, které jsem zjistila právě díky frazeologii.

Tuto magisterskou práci lze rozdělit do dvou základních částí – teoretické a praktické.

V teoretické části se seznamujeme se základními lingvistickými disciplínami, které je hned v úvodu třeba ozřejmit. Jsou zde objasněny vědní disciplíny lexikologie, frazeologie a terminologie. Dále jsem se zaměřila na kognitivní lingvistiku, v rámci jejíhož výkladu je vysvětlen pojem jazykový obraz světa. Další kapitola se pak týká peněz. Peníze jsou důležitým měřítkem bohatství, potažmo chudoby a proto jim patří další část teoretické části. Při pátrání na internetu jsem našla zajímavou vědeckou práci, o kterou bych čtenáře nerada ochudila. Proto jí náleží poslední krátká kapitola teoretické části. Týká se bohatství a chudoby v současném Rusku. Jedná se o zajímavou práci, která podává pozoruhodné závěry.

V praktické části jsem se pak zaměřila na konkrétní substantiva *богатство/bohatství*, *бедность/chudoba*. Nejdříve je vysvětlena etymologie výše zmíněných výrazů, poté popsány jejich významy, které jsem čerpala z mnoha výkladových slovníků. Na jejich základě jsem srovnala stejné významy, které se objevují i v ruském i v českém jazyce i významy, kterými se liší. Další krátká kapitola je zasvěcena excerpcím z národních jazykových korpusů. V jazykovém korpusu jsem našla nejčastější slovní druhy, které se pojí s podstatným jménem *богатство/ bohatství*,

бедность/chudoba a poté je rozřadila do nejčastějších struktur. Avšak stěžejní část diplomové práce je uvedena na závěr. Jedná se o frazeologismy. S jejich pomocí jsem jednotlivé představy Rusů a Čechů se symbolem *bohatství* a *chudoby* rozdělila do významových skupin. Frazeologismy tedy slouží jako důkazy odlišného chápání *bohatství* a *chudoby* ruského a českého obyvatelstva. Tato diplomová práce rovněž obsahuje dvě přílohy. V první příloze jsou uvedeny všechny vyexcerpované frazeologismy rozdělené podle významových skupin. Zde najdeme i frazeologické jednotky, na které v praktické části nezbylo místo. Druhá část sestává z excerpovaných vět získaných z národních jazykových korpusů.

Během psaní práce jsem čerpala z mnoha zdrojů, ať už internetových textů či tištěných publikací, které převládaly. Ruská i česká lingvistika mají bohaté zastoupení slovníkového fondu, přičemž k nejdůležitějším jednoznačně patřily *Rusko-český frazeologický slovník* od prof. L. Stěpanové a *Česko-ruský frazeologický slovník* prof. V. Mokienka a A. Wurma. K dalším slovníkovým zdrojům, které posloužily analýze, se řadily: *Этимологический словарь русского языка* M. Vasmera, *Словарь современного русского литературного языка (в 17-ти томах)* V. I. Černyševa. V české části to pak byly zejména: *Etymologický slovník jazyka českého* od V. Machka, *Slovník spisovného jazyka českého* vydaný B. Havránkem a kol. Teorii jsem čerpala především z publikací *Česká lexikologie* od autorů J. Filipce a F. Čermáka, *Frazeologie a idiomatika česká a obecná* od F. Čermáka. Dále kapitola o kognitivní lingvistice, v jejímž rámci jsem podala výklad jazykového obrazu světa, vychází zejména z děl I. Vaňkové. Důležitým zdrojem se stala i kniha *Úvod do kognitivní vědy. Mysl a myšlení* P. Thagarda. Zdroji ekonomické části se staly odborné publikace *Peněžní ekonomie a bankovníctví*, kterou sepsal kolektiv autorů Z. Revenda, M. Mandel, J. Kodera, P. Musílek, P. Dvořák a kniha *Peníze a právo*, jejímž autorem je odborník L. Grůň.

Celkově se mi podařilo nalézt 1059 excerpací, přičemž 200 pochází z ruscorpora.yandex.ru a slouží pro popis nejfrekventovanějších struktur se substantivy *богатство* a *бедность* a 333 ruských frazeologismů, které popisují představy Rusů se symbolem *богатства*, *бедности*. Stejný počet excerpací jsem vyexcerpovala z internetové stránky korpus.cz, tedy z Českého národního korpusu. Ve frazeologických slovnících se nacházelo 326 frazémů sloužících jako představy Čechů o *bohatství* a *chudobě*.

TEORETICKÁ ČÁST

1. LINGVISTIKA

Lidský jazyk je komplexní soubor specifických znaků, funkcí a rysů. Jazykové výrazy jsou určitým způsobem hierarchizovány a spojeny především různých vztahů, které se týkají jejich kvality a kvantity. V tomto kvalitativně a kvantitativně diferencovaném souboru má nezastupitelné místo *lexikální zásoba*, tj. soubor lexikálních jednotek užívaných a přetvářených jistým diferencovaným společenským celkem (národem nebo jeho částí) a charakterizujících jej. Lexikální zásoba slouží příslušníkům jazykového společenství především k dorozumívání. (Čermák, Filipec 1985: 13)

1.1 Lexikologie

Základní složkou jazyka je lexikální zásoba. Největší část lingvistiky tvoří dva úseky, *lexikologie* a *lexikografie*.

Lexikologie je teorie slovní zásoby; uskutečňuje její výzkum, tj. popisuje a vykládá lexikální jednotky různých typů, slova, slovní spojení a frazémy, jejich vztahy a dílčí systémy. Dělí se na lexikologii synchronní, historickou, a to lexikologii jednoho nebo více jazyků (historickosrovnávací), a předhistorickou (etymologii). (Tamtéž: 13)

Podle publikace *Úvod do studia jazyka*, jejímž autorem je J. Černý, si lexikologie klade za cíl dva základní postupy: (1) zkoumá inventář jazykových znaků (výrazů, slov a slovních spojení), které má daný jazyk k dispozici; (2) popisuje teorii slovní zásoby, tj. její uspořádání, hierarchizaci, kvantitativní vztahy, původ slov, poměr mezi slovy základními a odvozenými, formální prostředky a způsoby tvoření nových slov, využívání a vliv cizích slov na slovní zásobu mateřského jazyka apod. (Černý 1998: 147)

Lexikografie je aplikovaný úsek lingvistický. Má sice stejný předmět jako lexikologie, tj. lexikální zásobu, ale rozsah jejího popisu a výkladu je zvláště u jednojazyčného slovníku výkladového širší – musí se zabývat např. i pravopisem slov a jejich výslovností, popř. i přízvukem, a kodifikuje morfologickou a vazebnou normu lexémů. Kromě toho uplatňuje specifickou metodiku a sleduje vzhledem k uživatelům slovníků specifické cíle. Zahrnuje a) teorii lexikografie, b) tvorbu slovníků a c) vědecké slovníky různých typů. (Čermák, Filipec 1985: 14)

Slovní zásoba každého jazyka se skládá z jednotek – *lexémů*, které jako celek pojmenovávají neopakovatelným způsobem okolní svět, respektive jeho jednotlivé předměty, osoby, jevy a události. **Lexém** je lexikální jednotka, formálně-významový útvar představující komplex dílčích jednotek a vztahů (zejména kvantitativních a kvalitativních). Lexémy existují různého typu: slova (motivovaná-nemotivovaná, mono- a polysémická), spojení slov a sousloví a frazémy (idiomy). Zjednodušeně můžeme říci, že každý jednočlenný lexém je slovo, vícečlenný lexém vystupuje jako frazém či sdružené pojmenování.

Jádro lexikální zásoby tvoří spisovná lexikální zásoba, která je srozumitelná všem. Jejím protikladem je substandardní lexikální zásoba, která zahrnuje nářečí místní a skupinová, zájmová a pracovní – slang. Spisovná lexikální zásoba a substandardní lexikální zásoba dohromady tvoří lexikální zásobu celonárodní. Další členění lexikální zásoby je následující:

- aktivní lexikální zásoba, tj. lexikální zásoba, kterou členové určitého společenství aktivně používají,
- pasivní lexikální zásoba, tj. lexikální zásoba, kterou lidé znají jen povědomě, jedná se o pasivně známé obraty.

Jak jsem již zmínila, předmětem lexikologie je mimo jiné i popis frazémů, o kterých bude následující část.

1.2 Frazologie

Frazologie jako samostatná disciplína, jejímž zakladatelem je švýcarský lingvista Charles Bally, se začala prudce rozvíjet až ve druhé polovině 20. století. Nový impuls ke studiu frazeologie ruského a jiných evropských jazyků daly práce ruského filologa V. Vinogradova.

Disciplína **frazologie** se zabývá studiem a popisem frazémů všech úrovní, kvůli jejich početnosti především však studiem lexémů víceslovných.

Základní jednotkou frazeologie je **frazém**. Frazém je jedinečné spojení minimálně dvou prvků, z nichž některý (popř. žádný) nefunguje stejným způsobem v jiném spojení

(resp. více spojeních), popř. se vyskytuje pouze ve výrazu jediném (resp. několika málo). (Čermák 2007: 31)

L. Stěpanova ve své publikaci *Česká a ruská frazeologie. Diachronní aspekty*, přisuzuje frazému tyto vlastnosti. Frazém se vyznačuje:

- víceslovností,
- ustáleností,
- reprodukovatelností,
- sémantickou celistvostí,
- expresivností.

Ale někteří lingvisté uvádí také další kritéria vymezení frazeologických jednotek, a to:

- syntaktickou ustrnulost,
- přítomnost archaismu,
- nezaměnitelnost komponentu,
- ekvivalentnost slovu,
- nepřeložitelnost a mnoho dalších.

(Stěpanova 2004: 8)

V jazykovém systému je frazém jednotkou přebytečnou. Tato přebytečnost je však kompenzována jinou funkcí – expresivností. Proto jsem přesvědčena, že expresivnost je jednou z nejdůležitějších vlastností frazému.

Frazému se lidově a nespécificky, resp. v různém a kolísavém smyslu, občas dosud říkává *rčení* (popř. *úřloví*, *obrat* apod.) na rovině nevětných kombinací slovních, na rovině větné pak především *přísloví* či *pořekadlo*, popř. *pranostika*. (Přísloví je petrifikovaný frazeologismus, kterým se připomínají obecné pravdy). (Čermák 2007: 33)

Funkce frazému a idiomu je v textu primárně dvojí, *formální* a *sémantická*. V obou případech se jeho vnější syntagmatická stránka projevuje především v jeho kolokabilitě a valenci. Obecně je funkce frazému dána potřebou pojmenovat (nominativní funkce) a plnit úlohu ve vyšší jednotce (strukturní funkce).

Funkcí, které frazém v textu plní je však více. Jedná se o funkci *estetickou* (řada frazémů vyjadřuje např. zvláště podařenou či vtipnou metaforu, obraz), dále pak funkci *ekonomickou* (nominativně je frazém obvykle velmi ekonomický a „krátký“ a doslovný opis daného výrazu, pokud ho vůbec má, je vždy delší), popř. funkci *evaluativní* (většina frazémů plní funkci prostředku pro výrazné hodnocení, v systému nejbohatší), kterou je však třeba považovat v rámci pragmatiky. Patří sem i funkce *metajazyková*, která je založena na sledování a zasahování do vlastní linie sdělení vloženým komentářem nebo opravou.

Jako každé pojmenování slouží frazém komunikativním potřebám. Úzus je závislý jak na tématu a situaci, tak na osobnosti mluvčího. Nejčastěji se frazémy používají v mluveném jazyce a publicistice, v odborném jazyce se objevují jen výjimečně. (Tamtéž: 60-61)

Tvoření frazeologismů je proces, jehož výsledkem jsou rovněž více nebo méně ustálená spojení slov, ale na rozdíl od víceslovných spojení – která v zásadě vytvářejí pomocí několika slov jediný pojem, jde u nich často i v rovině obsahové o ustálené spojení několika pojmů.

Frazeologismy vznikají nejčastěji v hovorovém jazyce na základě metaforického přirovnání a postupně se mohou stát trvalou součástí daného jazyka. Charakteristické je pro ně to, že analýza jejich jednotlivých komponentů neumožňuje takovým frazeologickým konstrukcím porozumět, pokud neznáme skrytý přenesený význam takových spojení, který je dán konvencí a nevyplývá nutně z významu jejich jednotlivých částí. Proto např. při překladu takových frazeologismů z jednoho jazyka do druhého je třeba jejich celkový význam znát, protože otrocký překlad jejich jednotlivých částí nevede k adekvátním výsledkům, může působit směšně, podstatně změnit význam sdělení nebo být zcela nesrozumitelný. (Černý 1998: 30)

Frazeologie je mladá věda, jejíž některé otázky zůstávají i nadále nevyřešeny. I proto byla dosud publikována celá řada prací, které se snaží překonat historickou zaostalost současné frazeologie.

Tato práce je věnována bohatství a chudobě. Nejčastějším nástrojem při měření bohatství a chudoby jsou nepochybně peníze. Peněžní soustava zahrnuje celou řadu

odborných termínů. A z tohoto důvodu bude následující kapitola pojednávat o další jazykovědné disciplíně, terminologii.

1.3 Terminologie

Karel Sochor definuje terminologii následovně: Soubor termínů určitého oboru tvoří **odborné názvosloví** neboli **terminologii**. Odborné názvosloví jako celek je pevnou součástí celonárodního jazyka, součástí neobyčejně vyspělé a dokonalou, zejména pro vědecké účely. Jednotlivé termíny vždy souvisí se slovní zásobou spisovného jazyka; některé jsou přímo vzaty z běžné mluvy a jsou jen terminologicky přehodnocené. (Sochor 1955: 10-11)

Termín, tj. *odborný výraz*, nebo *odborný název* je jako každé jiné slovo jednotkou slovní zásoby, tzv. lexikální jednotkou, a jeho úkolem je pojmenovat pojmy vlastní určitému oboru, ať již vědeckému nebo praktickému. Je to základní stavební materiál odborného vyjadřování a vyniká významovou určitostí, přesností a jednoznačností. (Tamtéž: 8)

Bez termínů by odborné názvosloví nemohlo existovat, bez termínů by se odborník nemohl odborně vyjadřovat. To znamená, že termín je pojmenování, jehož znalost odborník potřebuje pro svůj obor navíc ve srovnání s běžně užívanou slovní zásobou.

V odborném textu termín reprezentuje stálý prvek. Je to konstantní lexikální jednotka, kterou odborník užívá ve spojení s běžnými slovy slovní zásoby. Odborník je tak při svém vyjadřování vázán na termín a nemá v termínech možnost výběru a záměny jako je tomu u ostatních slov.

Termín jako stálá veličina v odborném názvosloví je charakteristická jednoznačností: v určitém oboru označuje jen jednu věc, pouhý jeden pojem. Termíny zachycují skutečnost mnohem přesněji a určitěji než ostatní slova.

Pokud srovnáme jednotlivé obory mezi sebou, zjistíme, že někdy jedno a totéž slovo má v různých oborech různou terminologickou platnost. Jako příklad uvedu termín *koruna*. V botanické terminologii termín *koruna* označuje horní část stromů tvořenou větvemi a listovím, ale i vnitřní květní obal. Terminologie z oblasti ekonomie ji chápe jako měnu, jednotku měny, či minci o nominální hodnotě jedné koruny. Další význam termínu *koruna* je: pokrývka hlavy panovníků, drahocenný korunovační klenot.

Termíny se zpravidla nevynalézají, nevytvářejí nově z ničeho, ale odvozují se od toho, co již v jazyce je a co slouží po staletí.

Termín nejčastěji tvoří substantivum, ke kterému se druží adjektivum nebo adverbium. Zároveň se uplatňují i verba, i když daleko méně než již zmíněná substantiva. Ostatní slovní druhy se vyskytují jen ojediněle a zcela výjimečně.

Termíny jsou buď jednoslovné, nebo víceslovné, tzv. *terminologická sousloví*, přičemž jsou nejběžnější dvouslovná terminologická sousloví.

Vznik a tvoření termínů se děje těmito způsoby:

1. odvozováním, tj. přidáváním přípon a předpon ke slovům (kmenům), které v jazyce již existují,
2. spojováním slov v terminologická sousloví,
3. skládáním slov v jeden výraz,
4. využitím zkratkových slov a zkratek,
5. přenášením významu,
6. přejímáním slov cizího původu.

(Tamtéž: 13)

V dnešní době je nejrozšířenějším způsobem obohacování slovní zásoby přejímání slov, a to především z anglického jazyka.

2. KOGNITIVNÍ LINGVISTIKA

2.1 Kognitivní lingvistika

Kognitivní lingvistika je jazyková věda, která stojí na pomezí lingvistiky a jiných humanitních věd. Rovněž je součástí tzv. *kognitivních věd*. Kognitivní věda je interdisciplinární aktivitou zabývající se myšlením a inteligencí a zahrnující filozofii, psychologii, umělou inteligenci, neurovědy, lingvistiku a antropologii. (Thagard 2001: 11)

Podle lingvistky Ireny Vaňkové je předmětem zkoumání kognitivní lingvistiky povaha mysli a její fungování, a to nejen se zřetelem k rozumovým složkám a poznávání v úzkém smyslu slova: kromě vnímání, učení a usuzování jde kognitivní vědě „o výkony mysli v nejširším smyslu: racionální i neracionální jednání, paměť, komunikaci, kreativní činnost, intencionalitu, vědomí.“ V širším pojetí se ovšem kognitivní věda neomezuje jen na člověka – zahrnuje do rámce svého zájmu i umělou inteligenci. Právě rozvoj moderní techniky a umělé inteligence ostatně výrazně podnítl vznik kognitivní vědy. (Vaňková 2005: 18)

Kognitivní lingvistika je velmi členitá, proto existuje více přístupů ke studiu lidské mysli. Tyto přístupy se liší teoretickými východisky bádání a mírou ověřitelnosti.

- 1) Přístup prostřednictvím *introspekce* a *prožívání* vycházející z vlastní zkušenosti zkoumajícího; introspekce směřuje „zvenčí dovnitř“, procesy probíhající v naší mysli sledujeme jakoby z odstupu, naproti tomu prožívání (např. emoci) směřuje „zevnitř ven“. Poznatky takto získané jsou prakticky neověřitelné, nedokazatelné, lze s nimi nanejvýš souhlasit nebo nesouhlasit.
- 2) *Přírodovědné přístupy* jsou založeny na pozorování, porovnávání a experimentech.
- 3) *Konstrukční přístupy* vedou k budování modelů, které mají simulovat procesy probíhající v lidské mysli. Tyto přístupy se uplatňují především v teorii umělé inteligence.

Nejdůležitějším problémem, který dosud zůstává nevyřešený, je vztah mezi mozkiem a myslí; především je záhadou, jak „objektivizovatelné“ biologické a chemické dění v lidském mozku vede k myšlení a subjektivním prožitkům. Rovněž ke klíčovým otázkám kognitivní lingvistiky patří problém, jak lidská mysl pracuje s jazykem (nebo naopak) a co jazyk o naší mysli vypovídá. Právě jazyk totiž umožňuje poznávat mnohé

procesy, které jsou pro přímé pozorování nepřístupné, je prostředkem, jak se něco dozvědět o myšlení druhého člověka. A tento fakt nás přivádí k závěru: jazyk je součástí poznávání a poznání, podílí se na tom, jak světu rozumíme, jak ho kategorizujeme, jaký obraz světa si vytváříme a jak ho předáváme dál.

Stat' Ireny Vaňkové o vývoji kognitivní lingvistiky publikovaná ve sborníku *Slovo a slovesnost* chápe **jazyk** takto: Jazyk je nejčastěji viděn jako „nástroj myšlení a dorozumění“, nebo přesněji velká sada složitě uspořádaných a vzájemně propojených nástrojů, z nichž se vybírá – a užívá v souladu s určitými pravidly, a také proto, abychom naplnili komunikační záměry a dosáhli kýžených komunikačních cílů. Jazyk však není zdaleka jen struktura – a ani jen názor. Je to také obraz světa, způsob jeho pochopení a uchopení, jeho specifická interpretace. Model světa – jeden z možných. Svědectví o člověku, o uspořádání jeho vnitřního světa, o procesech, které v něm probíhají. A v neposlední řadě je každý jazyk také „symbolickým průvodcem po kultuře“. (Vaňková 1999: 214)

Pro lingvistu, jenž se soustřeďuje především na kognitivní lingvistiku, je jazyk především spjat s konceptuálním systémem; někdy se dokonce za konceptuální systém jazyk sám považuje nebo se chápe jako obraz světa, interpretace světa. Přitom je i jakýmsi depozitářem, v němž se uchovává lidská zkušenost a také paměť, které odráží jejich hierarchii hodnot i systémy významů.

Kognitivní lingvistika jako jeden z přístupů k vědě vznikla v 80. letech 20. století v polském Lublinu. Nicméně už dříve byly napsány mnohé práce, ve kterých můžeme nalézt znaky kognitivismu, přestože v té době kognitivní lingvistika dosud neexistovala. Nesporně se jedná o práce E. Roschové, G. Lakoff zmiňuje L. Wittgensteina, A. Wierzbicka se odvolává až k G. W. Leibnizovi. Avšak kognitivismus má pod různými hlavičkami i jiné předchůdce. Je to například „nelingvistický“ přístup k češtině P. Eisnera nebo fejetonistické úvahy K. Čapka.

Kognitivní lingvistika má dva základní přístupy podle míst, kde se začala zkoumat:

- 1) americký přístup, který je prezentován především pracemi lingvistů G. Lakoffa a M. Johnsona,
- 2) evropský přístup, respektive polské sémantické školy zabývající se zkoumáním jazyka jakožto obrazu světa.

Tyto přístupy se vyvíjely zcela nezávisle jeden na druhém. Evropský přístup, který se formoval v polském Lublinu, je nám, Čechům, díky svým myšlenkovým východiskům a cílům, ale i metodám zkoumání bližší. Přičemž je důraz kladen na sepětí jazyka s kulturou, protože se zpočátku vyvíjel především v souvislosti s etnolingvistikou a folklorními texty. Současně zohledňuje jako základní principy utváření obrazu světa v jazyce to, co je klíčovým pojmem i v kognitivní lingvistice americké: **tělesnost**, **konceptuální metaforu** a **teorii kategorizace** (viz konec kapitoly). V lublinském přístupu se odráží specifika evropské kultury jako principy podstatně utvářející jazykový obraz světa (křesťanství, specificky evropské reálie), ale i to, že si je vědom tradice lingvistiky, z nichž vychází. V popředí lublinského přístupu stojí zkoumání toho, co je spojeno s myslí kolektivní: studium jazyka jako obrazu světa, v přímé souvztažnosti národního jazyka s národní kulturou. (Vaňková 2007: 47)

V současné době dochází k výzkumům znakového jazyka neslyšících. V jeho rámci jsou uplatňovány nástroje kognitivní lingvistiky, což svědčí o obohacení a přínosu ze strany kognitivismu. Prokazuje se platnost kognitivních teorií – např. ve způsobu fungování metafor, v tělesných konceptuálních schématech – v souvislosti se zcela jiným typem jazyka.

Kognitivismus silně relativizuje tradiční saussurovské dichotomie. Upozorňuje na to, že se prorůstá synchronie s diachronií, sémantika s pragmatikou, „vědění o světě“ s „vědění o jazyce“ – a že je potřeba podrobit zkoumání především ony hraniční oblasti, kde jeden jev přechází v druhý. (Vaňková 2005: 29)

Kanadský odborník na lingvistiku Paul Thagard je přesvědčen, že cílem kognitivní lingvistiky je zkoumání vágnosti či prostupnosti hranic mezi jevy. Plynulé přechody mezi kategoriemi vidí jako podstatnou a zákonitou vlastnost jazyka, zejména k jeho vztahu k mimojazykové skutečnosti. Většina kognitivních lingvistů se shoduje v tom, že znalosti v naší mysli mají formu mentálních prezentací. Kognitivní věda třídí všechny rozmanité druhy znalostí do různých kategorií mentálních prezentací, jako jsou pravidla, pojmy, představy nebo analogie. Kognitivní věda si představuje, že v hlavách lidí probíhají mentální procesy, které manipulují s mentálními prezentacemi. Výsledkem zpracování jsou myšlenky a činy. (Thagard 2001: 18-19)

Klíčovými pojmy kognitivní lingvistiky jsou **tělesnost**, **konceptuální metafora** a **teorie kategorizace**.

Tělesnost

Význam každého slova je „*vtělený*“, „*tělesný*“, synonymem je termín *tělesný základ významu*. Znamená to, že je založen na sdílené lidské zkušenosti tělesné existence. Naše tělo („*prostorové v prostoru*“ a vybavené smysly) nám dává zkušenostní základ k tomu, abychom rozuměli pojmům „*nádoba*“ - „*uvnitř-venku*“, „*nahoře-dole*“, „*vpředu-vzadu*“, „*blízko-daleko*“. Tyto pojmy pak strukturují naše rozumění jazyku (a také orientaci ve světě a myšlení vůbec); od nich se odvíjejí nekonečné řetězce dalších pojmů. Kromě tělesnosti smyslovosti se na způsobu kategorizace světa podílí i schopnost imaginace.

Konceptuální metafora

Definice konceptuální metafory je velmi obtížná. Mnozí lingvisté se nedokážou shodnout na její podobě.

Přelomovou knihou v pohledu na metaforu se stala publikace dvojice předních amerických lingvistů G. Lakoffa a M. Johnsona *Metaphors we live by*. Ti metaforu definují následovně: Metafora není povrchový řečnický nástroj sloužící pro okrasu řeči, ale fundamentální kognitivní mechanismus, který organizuje naše myšlenky, formuje soudy a strukturuje jazyk. Metafory zjednodušují proces myšlení. Podstatou metafory je chápání a prožívání jednoho druhu věci z hlediska jiné věci. (Lakoff, Johnson 2002:18)

G. Lakoff vytvořil *teorii konceptuální metafory*, která dokládá přenesení struktury poznání z jedné oblasti do druhé v každodenním myšlení a vyjadřování. Především tato teorie vedla k závěru, že metafory nejsou ničím okrajovým nebo náhodným; korelace mezi zdrojovými a cílovými oblastmi jsou systematické, tedy naše pojmová soustava, v níž myslíme a podle níž běžně jednáme, je do značné míry metaforicky strukturována. (Vaňková 2005: 99-100)

Teorii konceptuální metafory zpřesňuje a doplňuje *teorie konceptuálních schémat*; především M. Johnson dokládá, že pro metaforičnost myšlení a jazyka je důležitá představivost.

V rámci kognitivní lingvistiky se konceptuální metafora dělí na 2 základní typy:

- metaforu strukturální – metafora, kdy jednomu jevu rozumíme prostřednictvím jiného,
- metaforu orientační – metafora vychází z tělesné a kulturní zkušeností člověka s orientací v prostoru. Opírá se o dvojici pojmů: nahoře-dole (nahoru-dolů), uvnitř-vně (dovnitř-ven), vpředu-vzadu (dopředu-dozadu), blízko-daleko.

(Tamtéž: 103)

J. S. Kubrjakova ve své publikaci *Краткий словарь когнитивных терминов* popisuje konceptuální metaforu jako: „kognitivní proces, který vyjadřuje a formuje nové znalosti a bez kterého není možné získat nové znalosti. Svým způsobem kognitivní metafora odpovídá schopnostem člověka přijímat a tvořit soulad mezi jednotlivými jedinci a třídami objektů.“ (Кубрякова, 1997: 54-55)

Všichni kognitivní lingvisté se shodují v tom názoru, že metafora představuje projekci jedné kognitivní sféry do jiné, jako usouvztažnění dvou pojmových domén, resp. významů, sémů, sémantémů, sémantických polí apod.

V odborných knihách jsem našla shrnutí základních požadavků na kognitivní pojetí metafory:

- 1) metafora je především záležitostí pojmotvorných procesů, jazykové vyjádření je druhotné,
- 2) metaforičnost je nikoli okrajovým, ale podstatným rysem pojmového systému člověka,
- 3) kognitivní přístup k metaforám akcentuje jejich motivaci,
- 4) daleko významnější roli, než se předpokládalo, hraje v našem myšlení zkušenost lidského těla, zkušenost zprostředkovaná smysly.

Teorie kategorizace

Kategorizace tvoří půdorys našeho konceptuálního systému. Díky kategorizaci se nám svět jeví i ve své rozrůzněnosti jako uspořádaný: tato uspořádanost ovšem implikuje také určitou interpretaci skutečnosti, určité porozumění světu.

Naše reflexe reality, uložená v jazyce a promítnutá do specifického způsobu kategorizace, není určena jen tím, jak jsme zkonstruováni „interně“. Vedle tělesného má

vše ještě důležitý sociální rozměr – jazyk je těsně spjat se svým společenstvím, s jeho historií, kulturou, výchovou, komunikací.

R. Grzegorzczkova ve svých odborných pracích rozděluje obecné kategorie na *základní* („kategorie prvního stupně“) a *doplňující* („kategorie druhého stupně“).

Mezi *základní kategorie* patří *substance* (pojaté z hlediska vztahu k predikátu – př. subjekt, objekt, příjemce), *vlastnosti* (velikost a kvalita, např. rozměry, teplota, barva, hustota), *vztahy* (vlastnictví, podobnost, poloha) a *události* (vlastnosti a vztahy umístěné na časové ose – tj. procesy, činnosti, pohyb, stav).

K *doplňujícím kategoriím* můžeme přiřadit *kvantitu* (frekvence, míra, velikost, intenzita), *čas* (počátek, konec, relace dříve-později), *modalitu* (jistota, možnost, pravděpodobnost, negace), *evaluaci* a *expresi* (hodnocení: dobře-špatně, emoce: příjemný, milý, líto).

Velmi často se o kategorizaci mluví v souvislosti s *nádobou*. G. Lakoff tvrdí, že jde o uzavřenou třídu jsoucen popsatelných na základě pevně daných vlastností, a to tak, že lze vést ostrou hranici mezi těmi elementy, které jsou, a těmi, které nejsou členy dané třídy. Některé exempláře do „nádoby“ patří, mohou do ní být „vlozeny“, a jiné nikoli.

Jiný pohled na pojetí kategorie jako nádoby poskytla americká psycholožka E. Roschová. Podle ní to nejsou „nádoby“, do nichž některé exempláře na základě přesně definovaných kritérií buď patří, anebo se nacházejí mimo ně. Reálně je to spíše tak, že některé exempláře mají víc reprezentativních vlastností, zatímco jiné pouze některé.

Proti tomuto pojetí kategorizace stojí pojetí založení na konceptuálním schématu centrum-periferie.

Kategorie je budována na základě schématu *centrum – periferie*, přičemž v samém centru stojí reprezentativní, ideální exemplář, který má všechny vlastnosti chápané jako typické: jde o *prototyp* – „nejlepší příklad“. Ostatní členy kategorie se nachází tu blíže, tu dále od prototypu, některé jsou zcela na okraji – rozmlženém a přecházejícím ke kategoriím dalším. Hranice kategorie nejsou ostré. (Vaňková 2005: 76)

2.2 Jazykový obraz světa

Poznávat jazykový obraz světa znamená zkoumat vztah (jazykového) znaku k jeho designátu a denotátu, a tudíž vlastně vztah jazyka k lidské mysli a jejím prostřednictvím i ke světu.

Jazykový obraz světa znázorňuje nejen pojem, ale i svébytný přístup k jazyku, který je jím reprezentován a označován. K rozvoji tohoto přístupu dochází v době obratu světové lingvistiky „od systému ke komunikaci“, odformalizujících metod k jazykovědě explikativní. Toto nově vzniklé paradigma se chápe jako svědectví o myšlení, prožívání a chování člověka i celých kulturních společenství. V jeho centru stojí člověk, hledající své místo ve světě a obracející se k druhému, který je stejně jako on součástí určitého kulturně-komunikačního společenství. Jazykový obraz světa pak vyznačuje roviny jejich možného dorozumění a porozumění. (Vaňková 2005: 47)

Definice jazykového obrazu světa je opravdu hodně. Zohledňují jednotlivé aspekty tohoto pojmu a každá z nich se zdá být vhodná pro jiné potřeby zkoumání, z hlediska různých přístupů k jazyku či textu. Irena Vaňková ve své publikaci *Co na srdci, to na jazyku* cituje několik různých definic.

Jazykový obraz světa je

„... v jazyce uložená interpretace skutečnosti, kterou je možno chápat jako souhrn soudů o světě. Mohou to být soudy buď ustálené v samém jazyce, v jeho gramatických formách, ve slovníku, ve fixovaných textech (např. v příslovích), nebo jazykovými formami a texty pouze implikované.“ (Bartmiński 1990: 110)

„... způsob chápání světa (jeho percepce a konceptualizace), který lze vyčíst z jazykových faktů, tj. z flektivních a derivačních zákonitostí jazyka, z frazeologie, synonymických skupin, svědčících o svébytné kategorizaci světa, a konečně i z konotací a stereotypů spjatých s pojmenovávanými objekty.“ (Grzegorzycykowa 2001: 162)

„... soubor pravidel uložených v gramatických kategoriích (flektivních, slohotvorných, skladebných) a v sémantických strukturách lexika, ukazujících pro daný jazyk typické způsoby vidění jednotlivých součástí světa, hierarchie, která v nich vládne, i hodnoty, které dané jazykové společenství akceptuje.“ (Tokarski 1993: 358)

„... určitý způsob existence (jevení) světa (v široce pojatém smyslu, zahrnujícím člověka i univerzum) v sémantickém rozčlenění lexikálního systému daného jazyka a jeho gramatických kategorií a ve způsobu syntaktického propojení jednotek tohoto jazyka.“ (Gipper, cit. in Kajfosz, 2001: 43)

(Vaňková 2005: 51-52)

Obecně můžeme říci, že jazykový obraz světa má tyto vlastnosti:

- **heterogenost** – jazykový obraz světa není jednotný, homogenní – je mnohvrstevnatý, komplikovaný, někdy i vnitřně rozporný. Má řadu rovin a „pater“, je rozrůzněný teritoriálně (dialekty), sociálně (profesní jazyky, slangy), stylově i podle sfér komunikace
- **dynamičnost** – jazykový obraz světa se v průběhu času a dějinného vývoje proměňuje, je stále v pohybu. Ovšem jeho základ, zděděný po předcích, je velice starý – a zůstává neměnný. Zvláště s ohledem na dnešní dobu je třeba podotknout, že jazykový obraz světa se proměňuje nejen v souvislosti s časem, ale i pod vlivem jiných jazyků, s nimiž přichází do kontaktu
- **výběrovost** – každý jazykový obraz světa má výběrový charakter. Některé aspekty skutečnosti staví do popředí, jiné opomíjí
- **axiologičnost** – jazykový obraz světa je prostoupen hodnocením, zaujatostí. Člověk vnímá věci a bytosti buď příznivě, nebo nepřátelsky, jako známé, anebo neznámé a nesamozřejmé. Člověk a „lidské“ je nejvyšší hodnotou. V rámci „lidského“ pak vzniká další opozice: mé, naše, vlastní versus cizí, jiné, nevlastní (Tamtéž: 48)
- **integrálnost a kontextuálnost** – v rámci studia jazykového obrazu světa je velmi obtížné určit rozdíly mezi slovníkovou, jazykovou definicí (týkající se významu a spojitelnosti slova) a mimojazykovou reflexí dané věci, která slovu odpovídá, tj. reflexí encyklopedickou, vědeckou, teoretickou. Třetím typem nazření skutečnosti je vztah praktický a pragmatický. Jazykový obraz světa je specifický svou orientací na jednání a chování, praktické zacházení s věcmi a se světem. Součástí světa jsou spatřovány primárně z hlediska smyslu, který mají pro člověka, každá věc je v naivním pohledu především nástrojem k uspokojování lidských potřeb – má účel. (Tamtéž: 48)
- **transcendentnost** – jazykový obraz světa v sobě obsahuje svůj vlastní metajazyk, je schopen sám sebe reflektovat. Onen metajazyk je vlastně „jazykovým obrazem

jazyka“, a tedy základním předporozuměním jazyku – a současně tzv. naivní či lidovou lingvistikou.

Obraz světa se z hlediska jazykovědného zkoumání dělí na dva myšlenkové proudy.

- 1) Německá romantická filozofie jazyka 19. a 20. století, která má kořeny zejména v pracích W. Humboldta. Jeho předchůdcem z konce 18. století je J. G. Herder, který ve své tezi píše: „Každý národ má vlastní rezervoár myšlenek, které se staly znaky – tím rezervoárem je jeho jazyk: je to pokladnice, do nějž vnesla svůj vklad staletí (...) – je to pokladnice myšlenek celého národa“ (cit. podle Anusiewicz 1995: 23). W. Humboldt vycházel z předpokladu, že v každém přirozeném jazyce je uložen specifický pohled na svět, způsob jeho myšlení a prožívání; že jazyk je obrazem světa, sdíleným v rámci daného jazykového společenství (národa) – a představujícím jeho kolektivní zkušenost, jeho ducha.
- 2) Nezávisle na německé romantické filozofii s podobnou myšlenkou přišli i američtí badatelé E. Sapir a B. J. Whorf. Známa je jejich hypotéza, v níž se mluví o jazykovém determinismu (tzn. způsob našeho vidění světa je determinován naším mateřským jazykem) a jazykovém relativismu (jednotlivé jazyky představují rozdílné náhledy na svět). (Tamtéž: 48-49)

Jazykový obraz světa se stal v Polsku centrálním pojmem kognitivní lingvistiky. Avšak v základních amerických pracích o kognitivní lingvistice se s ním nesetkáme, jeho charakteristice odpovídá pojem „*konceptualizace světa obsažená v jazyce*“, ruští lingvisté používají pojem „*naivní obraz světa*“.

Jazykový obraz světa, vycházející z naší individuální zkušenosti se světem, která je dána lidskou kognitivní výbavou, je možné chápat jako fenomén kulturní a antropologický, ale i sémiotický. Každý jazyk totiž podává specifickou, jistým společenstvím sdílenou interpretaci světa.

Jestliže porovnáme různé jazykové obrazy světa, musíme vzít do úvahy jak rozdílnosti mezi nimi (dokazující o různých sociálních a kulturních podmínkách a zkušenostech daného společenství), tak i to, co je univerzální (lidská tělesnost, metaforická konceptualizace světa). Na základě četných výzkumů můžeme tvrdit, že obrazy světa si jsou vzájemně podobné i nepodobné – přičemž „rozdílnosti“ jsou spíše na povrchu, zatímco podobnost se týká hlubších struktur našeho ukotvení světa.

Centrem jazykového obrazu světa je přirozený jazyk.

Je to pro nás především první jazyk ve smyslu jeho primárního osvojení v dětství. Jeho prvotnost je odvozována také od toho, že nám stačí k dorozumění v každodenních životních situacích, ale také v nejvypjatějších a nejkritičtějších momentech – jedná se o tu polohu jazyka, která je nejjednodušší, nejkonkrétnější a každému člověku nejbližší.

Cílem bádání je postupné odkrývání tohoto „obrazu světa“: na základě sémanticky orientovaného studia lexikálních jednotek i celých lexikálních a sémantických polí dochází k rekonstrukci konceptuálních systémů stojících na základě daného jazyka. (Vaňková 1999: 288)

3. PENÍZE

„Bohatým není ten, kdo má zlato a stříbro, ale ten kdo se spokojí s málem.“

Mika Toimi Waltari

Za nejdůležitější měřítko bohatství a chudoby lidí, potažmo celé společnosti je považována velikost majetku a objem peněžních prostředků.

3.1 Peníze z historického hlediska

Předchůdci peněz

Lidé v prapůvodní společnosti žili za podmínek naturálního hospodářství, to znamená, že téměř vše, co získali sběrem, lovem či výrobou, sami spotřebovávali. Neexistoval obchod jako samostatná hospodářská činnost. Nehledě na to se už v době kamenné začala formovat výměna statků mezi jednotlivými kmeny tzv. **směna**. Ke směně docházelo dvěma způsoby: (1) směna probíhala nahodile ve formě vzájemných darů mezi známými kmeny. (2) šlo o „němou výměnu“.

Odborník na finanční právo Lubomír Grůň popisuje principy „němé výměny“ následovně: zájemci o výměnu vyložili své zboží na otevřeném místě, upozornili na svůj příchod, vzdálili se na dohled a očekávali protinabídku. Druhá strana po prohlídce nabízených produktů a při případném zájmu vyložila hned vedle své protinabídky a také se vzdálila. Po korekturách nabídky a protinabídky došlo k výměně tím, že iniciátorská strana převzala protinabízené zboží, což po jejím odchodu udělala i druhá strana. (Grůň 2009: 21)

Nejčastěji se směňovaným zbožím stávaly dočasné přebytky potravin mající funkci rezervy: sušené maso, ryby, kořínky a různé plody, med, kůže, košíky, pazourky a obsidián, dřevo na kopí a luky apod. Tato naturální směna bývá označována jako **barterový obchod**.

Impulzem k rozvoji směny byly počátky cílevědomého pěstování plodin a ochočování a chovu zvířete. Začala se rozvíjet první velká společenská dělba práce, kdy se z lidí – sběračů a lovců, kteří si přisvojovali hotové produkty přírody, stávali zemědělci a chovatelé dobytka, jež přírodu začali uvědoměle ovlivňovat a podmaňovat si

ji. Došlo k vyčlenění řemesel jako samostatných hospodářských činností, tj. nejdříve hrnčířství, výroby tkanin, výroby nástrojů a zbraní. Následně lidé začali zavlažovat půdu, využívat dobytek na tažné účely, poznávali první kovy. Řemeslná výroba byla prakticky celá určená pro trh, měla zbožový charakter. To představuje počátky druhé společenské dělby práce. (Tamtéž: 22)

Možnost výměny kteréhokoli ze zboží za nejrůznější jiné zboží vyvolávala však problémy, protože vlastník žádaného zboží je nemusel vždy chtít vyměnit za nabízené zboží. Například: *Představte si, že jste prodejce hovězího masa a potřebujete boty. Prvním problémem je to, že se maso rychle kazí, a tak si musíte se směnou pospíšit. Problém číslo dva je prostý. Dojdete za obuvníkem a ten nepotřebuje maso, ale chybí mu židle. Domluvíte se s ním, že dostanete boty za židli. Jdete tedy k nábytkářovi a...* A tak to může pokračovat dál a dál. (www.penize.org)

Nebylo jednoduché vyřešit takový problém, ale podařilo se. Nejčastěji směřované zboží se stalo v určité oblasti všeobecným ekvivalentem, který vyjadřoval určitou hodnotu (cenu) a účastníci směny jej všeobecně přijímali. **Obecný ekvivalent** byl předmět, který bylo možné nabízet protihodnotou za kterýkoliv jiný předmět, přičemž byl zde předpoklad, že jej protistrana neodmítne. A tak vznikli předchůdci peněz – „*naturální peníze*“, „*primitivní peníze*“, „*zbožové peníze*“ apod.

Obecné ekvivalenty představovaly různé předměty s teritoriálně omezeným dosahem působnosti. Je doloženo, že takovými primitivními platidly sloužily např. dobytek, obilí, plátno, sůl, kožešiny a kůže, ale i měď, ryby, máslo, kovy. Celý soubor směnných platidel představovaly předměty určené jako oděv. Ať už bavlněné, hrubé, jemné, ale i celé hotové šaty a předměty z tkanin.

Dále např. příslušníci vyspělejších kmenů na Novém Zélandu a jiných tichomořských ostrovů jako všeobecný ekvivalent přijímali mušle, kokosové ořechy, kakaové boby, barevné kameny, perly. Podobně tomu bylo v Africe, kdy si domorodci vystačili s mušlemi kauri (zvláštní druh lastury), plátnem, kusy bílé jelenice, solí, hovězím dobytkem, kozami, kousky zlata a jiným zbožím. Pod tlakem Evropanů, kteří s nimi obchodovali, tuto funkci plnily rovněž skleněné ozdoby, železné nástroje (nože, sekery, motyky), ale i rum, mýdlo a tabák. Vývoj předkolumbovské Ameriky se také dostal jen k „*naturálním penězům*“. V severní části kontinentu byly nejčastějším platidlem mušle (tzv. wampum – pás mušliček, který tvořil obrazce) používané jako

ozdoba. Ve vnitrozemí se jako všeobecný ekvivalent používaly kůže a kožešiny, sušené maso, orlí peří – na jihu nejčastěji tabák, v oblasti Kalifornie obsidiánové čepele. V Mexiku a ostatní Střední Americe to byly kakaové boby, kukuřice, plátno, obsidián, kousky mědi a zlata, na pobřeží Brazílie šipy do luků, kakao, třtinový cukr, tabák. (Grůň 2009: 25)

Při směně „naturálními penězi“ se často objevovaly komplikace. Všeobecné ekvivalenty bylo třeba násobit, dělit, přenášet, skladovat a velmi častou nevýhodou byla i jejich nízká trvanlivost.

Bylo zapotřebí, aby daná komodita splňovala určité podmínky:

- muselo se jednat o vzácnou surovinu – musela se vyskytovat v malém množství a popř. nemohla existovat možnost reprodukce,
- muselo se jednat o přenosné a trvanlivé materiály – aby v případě časté směny nedocházelo k odírání či zničení, popřípadě ke zkažení,
- komodita musela být skladná a manipulovatelná,
- chemická a fyzikální stálost,
- komodita musela v malém objemu představovat velkou hodnotu.

(http://www.valka.cz/clanek_11887.html)

Všechny tyto podmínky splňovaly kovy, zejména drahé.

Kovy začali lidé získávat z přírody ve 4. a 3. tisíciletí př. n. l. V první řadě to bylo zlato, stříbro a měď, později se objevily cín a olovo a ještě později slitina mědi s cínem – bronz. Tyto kovy a výrobky z nich se brzy staly předmětem směny a v některých místech i všeobecným ekvivalentem. První kovová platidla byla zaznamenána asi v polovině 3. tisíciletí př. n. l. u Sumerů v Mezopotámii.

Kovy jakožto všeobecné ekvivalenty mají řadu výhod, které nelze opominout:

- jsou podstatně déle skladovatelné bez větší újmy, respektive na rozdíl např. od dobytka nejsou zapotřebí žádné udržovací náklady,
- jsou kvalitativně rovnorodější a na různé způsoby dělitelné a opět spojovatelné,
- mají velmi dlouhou trvanlivost a nekazí se,
- lze je kdykoli zpracovat na různé užitkové předměty,
- drahé kovy jsou znakem bohatství a nadbytku (zlato je symbolem cennosti),

- v malém objemu představují velkou hodnotu (cenu), která se poměrně lehce přenáší z místa na místo.

I přes různá pozitiva kovů ve funkci platidel, mohou mít kovy i nevýhody. Jedná se o dvě důležité skutečnosti. (1) ne každý drahý kov byl opravdu tak drahý, jak na pohled vypadal a s tím bylo spojeno padělání drahých kovů. K ověření kvality kovu lidé museli ovládat speciální znalosti. (2) při každém obchodním styku lidé museli kovy vážit. Nesmírný význam znamenalo vynalezení vah (kolem roku 3000 př. n. l. v Babylonii), které umožnily určit vzájemné směnné poměry. Rovněž se začaly používat značky. Tato značka měla garantovat, že daný kov je opravdu tak kvalitní, jak má být a váží tolik, kolik má. Také se začal prosazovat kruhový tvar kovových primitivních platidel, a tak se lidstvo ocitlo na samém začátku epochy, od které se začala psát historie mincí.

Mince

Mince měly předem daný záměr: sloužit výhradně jako směnný prostředek, jehož hmotnost a kvalita byly potvrzeny „božskou“ nebo státní autoritou. Mince se jen počítaly, a tím se značně zjednodušily obchodní transakce.

Existuje několik oblastí, které vytvořily a používaly mince jako platidla. Jednou z nich byla Čína. V roce 221 př. n. l. byly kovové „prutové“ peníze s nápisy nahrazeny okrouhlými mincemi se čtvercovým otvorem uprostřed, což nejen že snížilo hmotnost mince a spotřebu kovu, ale i umožnilo mince svazovat. Přestože Čína znala mince jako jedna z prvních civilizací, její mince byly zhotoveny převážně z bronzu. Zlato a stříbro se používalo jako vážený kov. Ražba mincí se rozvinula i v Japonsku na základě poznatků Číny. Mince vznikaly i ve vyspělých oblastech kolem Středozemního moře – v Přední a Malé Asii, v Egyptě, Řecku a v Římě, později i u Keltů a starých Germánů. (Grůň 2009: 33)

První mince, které se velmi přiblížily současným mincím, se zrodily v 7. století př. n. l. v tehdejší řecké Lýdii (jihozápadní část dnešního Turecka). Lýdie tvořila jakýsi spojovací článek mezi řeckým západem a orientálními civilizacemi. Jiří Vandas ve své publikaci *Mince a platidla* tvrdí, že první mince byly z elektronu, tj. ze směsi zlata a stříbra. Kovový slitek byl obvykle kruhového tvaru, označený obrazem, který mu byl dán jako symbol určitého státu. (Vandas 1994: 9)

Mince původně sloužily jako běžný prostředek pro potřeby státu – k vyplácení úředníků, na veřejné výdaje a pro vybírání daní a pokut. Vyhovovaly i obchodníkům, kteří byli zvyklí vyrovnávat si účty v drahých kovech. Navíc při každé transakci použitím mincí nemuseli s sebou vozit tak velkou zátěž. Materiál na mince závisel na tom, co příroda v dané oblasti nabízela. Původně se mince vyráběly pouze z čistého drahého kovu. Postupně se začaly přidávat přísady tvrdších kovů, aby se zmenšilo opotřebování. Přísadou byla nejdříve měď, později zinek a jiné.

Vznik nejstarších mincí uzavírá dlouhodobý historický proces, v němž se postupně tvořily předpoklady pro vznik jediného všeobecného ekvivalentu – peněz. Již ve starověku se peníze pokládaly za směnný prostředek, který byl bezprostředně spjat s hospodářskými potřebami společnosti. Mnozí spojovali vznik peněz s nutností překonat obtíže ve směně.

S postupným vývojem mincí vznikl tlak k nahrazení kovových mincí, jež postupem času přestávaly splňovat obchodní požadavky, novým druhem platidla. Tím se stala papírová platidla.

Papírová platidla

Papírová platidla a jejich různé formy (úpis, státočky, dluhopisy, obligace, poukázky, směnky, šeky) jsou mladší formou platebních prostředků. Vývoj a vznik papírových platidel je úzce spjat s historií kovových mincí. Přesto získala tato platidla na významu až mnohem později než mince.

Papírová platidla se vyvinula z obchodních směnek, přičemž jejich podstatou byl příslib, že po předložení směnky jejich doručovateli bude vydána bankovka, kterou se banka vázala vyplatit při jejím předložení určité množství drahého kovu, nejčastěji zlata. Posléze si za ně majitel mohl koupit jakékoliv zboží a služby. Papírové peníze se rychle rozšířily do oběhu, protože je držitelé přijímali bez rizika (měli zaručeno, že jsou ručeny zlatem). S papírovými penězi byla spojena povinnost vyměnit je v případě zájmu vlastníka za zlato.

Nejstarší papírové peníze pocházely z Číny z konce 1. tisíciletí n. l. Vznik papírových peněz je vysvětlován třemi postupy: (1) předchůdci papírových platidel měly být peníze z kůže bílých jelenů, které nefungovaly jako oběživo, ale jako symbol pro vyjádření bohatství. (2) souvisí s vývojem peněz látkových, přičemž z velkých kusů

látek se měly vyvinout menší, symbolické kousky opatřené tištěným textem, tzv. peněžní známky. (3) je spjat s vývojem papírových peněz z depozitních potvrzení a platebních poukázek.

V Evropě se bankovky objevily až později – ve spojitosti se zvýšenou potřebou finanční hotovosti zejména z důvodů vysokých válečných nákladů. V roce 1483 španělský hrabě z Tendilly neměl při obležení města Alhama proti Maurům dostatek kovových mincím, a proto platil vojsku papírovými poukázkami vydanými jménem krále. Poukázky byly opatřeny textem, kterým se zavazoval k tomu, že po skončení obležení bude občanům města po předložení poukázek vyplaceno výměnou zlato a stříbro. Další příklad se objevil v nizozemských městech Leyden a Middleburg v roce 1574. Zde tiskli peníze ze silné lepenky z obalů klášterních knih. Města byla totiž v obležení katolických španělských vojsk a stříbra k ražbě se nedostávalo. (foreignrights.epress.cz)

V 17. století začaly vznikat tzv. cedulové banky, tj. banky, které byly oprávněny vydávat papírové peníze. První bankou tohoto typu byla švédská Stockholm Banco založená v roce 1656, která vydávala bankovky od roku 1661. V roce 1694 se na druhé místo zařadila předchůdkyně dnešní Bank of England, a v roce 1716 následovala francouzská „Banque Générale“. První bankovky bývaly velmi jednoduše tištěny, rukou byly připojovány podpisy bankovních úředníků a pořadová čísla, někdy rovněž příslušné částky. Avšak záhy se objevila potřeba kvalitnějšího provedení papírových platidel. Na papírových penězích se začaly objevovat složité ornamenty, obrazy a ochranné znaky, rovněž se změnil i používaný papír, barvy, číslování. Tato platidla měla několikanásobně větší obsah plochy, a tak dovolovala jejich vydavateli vyjádřit mnohem větší počet informací. (Vandas 1994: 113)

I když jsou v současnosti papírové peníze běžně užívanou listinnou formou peněz, prostředkem každodenní směny, v posledních letech postupně přicházejí o svůj primát ve prospěch bezhotovostního styku. Jsou čím dál více vytlačovány bankovními penězi.

3.2 Peníze z ekonomického hlediska

V tržní ekonomice jsou peníze cokoli, co slouží jako běžně přijímaný prostředek směny či placení. Za peníze se dá obecně považovat jakákoliv věc, která je přijímána výměnou za zboží nebo vypořádání dluhů.

Definice peněz

Z ekonomického pojetí definování peněz představuje rozpor mezi teoretickým vymezením a jeho praktickou využitelností.

Teoretické definice peněz

Definování peněz prostřednictvím teorie vzešlo z pera mnohých odborníků. Na ukázkou uvádím dvě z nich.

Jiří Jílek popisuje *peníze* takto: Za peníze či peněžní zásobu se obecně považuje vše, co je běžně přijímáno jako zákonné platidlo pro splácení dluhů. (Jílek 2007: 26)

Zbyněk Revenda je autorem mnohých publikací o ekonomice včetně knihy *Peněžní ekonomie a bankovníctví*, kterou napsal společně se svými kolegy a ze které pochází následující citace: Teoreticky lze *peníze* považovat za jakékoli aktivum, které je všeobecně přijímáno při placení za zboží a služby nebo při úhradách dluhů. Podle definice v současnosti za peníze pokládáme pouze bankovky, mince a vklady na běžných účtech. (Revenda 2012: 14)

Zároveň je potřeba, aby peníze v souladu s definicí splňovaly dvě zásadní podmínky:

- všeobecnost – dané aktivum je přijímáno všemi subjekty dané společnosti,
- důvěryhodnost – subjekty peníze přijímají, protože věří, že je mohou použít při placení za zboží a služby a na úhrady dluhů.

Empirické definice peněz

Funkci peněz plní nejen hotovostní peníze (bankovky a mince), ale i bezhotovostní peníze ve formě vkladů v bankách. V některých funkcích peněz vystupují šeky, směnky a další cenné papíry a při směně lze zaplatit pomocí nástrojů platebního styku, především platebními kartami. (Revenda 2012: 17)

Výsledkem empirické definice peněz je konstrukce měnových agregátů, které představují souhrn peněžních prostředků s jistým stupněm likvidity (likvidita – ukazatel vypovídající o tom, jak rychle lze investici proměnit na hotové peníze).

Hotovostní a bezhotovostní peníze navzájem velmi úzce souvisí. Hotovostní peníze lze jednoduše přeměňovat na bezhotovostní podobu ve formě vkladu bankovek do banky,

anebo opačně – výběrem z bankovního účtu. Mezi těmito penězi však existuje jeden zásadní rozdíl. Zatímco u hotovostních peněz může provádět kontrolu pouze centrální banka, bezhotovostní peníze podléhají kontrole nejen ze strany centrální banky, avšak i všech dalších bank, které poskytují bezhotovostní úvěry.

Funkce peněz

Základní funkcí, kterou peníze musí splňovat je **platební prostředek**, tradičněji řečeno prostředek směny. Tato funkce poskytuje možnost placení za zboží a služby rovněž jako úhradu dluhů.

Na základě vývoje peněz se postupem determinovaly další funkce, které měly peníze plnit, a to: funkce *účetní jednotky*, *uchovatele hodnoty*, *nástroje spekulace*, *imperiálního nástroje*.

Mezi nejdůležitější funkce patří funkce **účetní jednotky**. Peníze vyjadřují ceny zboží a služeb v měnových jednotkách.

Peníze rovněž vystupují jako **uchovatel hodnoty**. Peníze jsou shromažďovány jako úspory s cílem budoucích nákupů zboží a služeb, protože mají schopnost uchovávat kupní sílu do budoucnosti, jsou uchovatelem bohatství.

Avšak mají i další méně známé funkce, které jsou dodatečné. Mnohé ekonomické teorie neuvádí funkci, ve které peníze představují **nástroj spekulace**, i když ta se v současnosti řadí k těm nejdůležitějším, protože 98 % všech devizových obchodů je spekulativních.

Poslední neméně významnou funkcí jsou peníze jako **imperiální nástroj**. Peníze jsou mocný prostředek, kterým lze vytvořit homogenní a pevnou ekonomiku. Národní měna se stala významným symbolickým nástrojem pro formování každého národního státu, který by bez ekonomiky nemohl existovat.

Peníze slouží třem účelům:

- jako účetní jednotka kupní síly, tj. cen zboží a služeb,
- jako platební prostředek mezi spotřebiteli, podniky a vládou,
- jako prostředek uchování hodnoty.

(Jílek 2004: 26)

Za základní funkci je pokládána jejich funkce jako účetní jednotky kupní síly, tj. zboží a cen.

Dnešními penězi nejsou jenom bankovky a mince. V současnosti mají peníze podobu především zápisů na bankovních účtech. Dnes peníze vznikají výlučně tím, že banka připsá určitou částku na účet klienta, aniž současně dojde k odepsání téže částky z účtu jiného klienta.

Existuje mylná představa, že peníze do oběhu uvádí centrální banka, přičemž centrální banky mají monopol pouze uvádět do oběhu oběživa, jejich objem však nemůže ovlivnit. Centrální banka emituje nové peníze jen do té míry, v jaké funguje jako obchodní banka.

Vznik a zánik peněz

Peníze někde musejí vznikat a zanikat. Synonymy pro vznik a zánik peněz jsou v odborné terminologii pojmenování *emise a stahování peněz*. Peníze vznikají a zanikají v obchodních bankách a jim rovnocenných institucích ve formě účetních peněz. Až poté co vzniknou účetní peníze, je možné je vyměnit za oběživo. K emisi a stahování peněz nedochází v centrální bance, protože peníze existovaly dávno před tím, než byly centrální banky vůbec založeny.

Emise peněz probíhá v obchodních bankách a jim na roveň postavených institucích (př. družstevních záložnách):

- poskytováním úvěrů bankami nebankovním jednotkám,
- úročením vkladů a jiných závazků (například emitovaných dluhových cenných papírů) bank vůči nebankovním jednotkám,
- koupí majetku a služeb (hmotného majetku, nehmotného majetku, dluhových či kapitálových cenných papírů, zlata apod. (bankami od nebankovních jednotek),
- výplatou platů a odměn zaměstnancům a statutárním orgánům bank,
- výplatou dividend a tantiém akcionářům bank.

(Jílek 2007: 40)

Nejvíce peněz v bankovním systému vzniká poskytováním úvěrů, ostatními způsoby se emituje daleko méně peněz.

Ke stahování peněz dochází opačnými procesy, v obchodních bankách a jim na roveň postavených institucích:

- splácením úvěrů včetně úroků nebankovními jednotkami bankám,
- prodejem majetku a služeb bankami nebankovním jednotkám.

(Jílek 2007: 41)

Největší objem peněz zaniká prvním popsáním způsobem, tedy splácením úvěrů nebankovním jednotkám bankám.

Tvorba a zánik peněz jsou založeny na vztahu obchodní banka-klient, nikoli na vztahu obchodní banka-obchodní banka. Peníze vznikají momentem připsání peněz na účet klienta, podobně pak peníze zanikají momentem odepsání peněz z účtu klienta. Jinak řečeno peníze se tvoří v okamžiku, kdy obchodní banka připíše svému klientu jakoukoliv částku na jeho účet, pokud současně odepíše stejnou částku z účtu jiného klienta (platba v rámci jedné banky), nebo pokud jiná banka současně neodepíše stejnou částku z účtu jiného klienta (mezibankovní platba).

Jak již bylo zmíněno, v současné době se stále více používají peníze ve fiktivní fyzické formě, tzn. bankovní peníze (bezhotovostní peníze). Předpokládá se, že budoucnost peněz bude spočívat nejenom v další komputerizaci tradičních měn – jako jsou dolary či eura – prostřednictvím inteligentních karet a dalších nových informačních technologií. Takové změny určitě přijdou. Avšak ty samé informační technologie umožní, aby se mezi tradiční měny začlenily i ty méně tradiční a poskytly další nástroje k řešení nejnaléhavějších problémů na lokální i globální úrovni. Přičemž tento rozvoj nebude ani automatický, ani předurčený. Bude si vyžadovat zásadní proměnu vztahu společnosti k penězům. (Lietaer 2004: 30)

4. BOHATÍ A CHUDÍ V SOUČASNÉM RUSKU

Na internetových stránkách <http://studentbank.ru> jsem našla vědeckou práci *«Бедность и богатство в современной России»* pojednávající o *bohatství a chudobě* v současném Rusku. Práce vycházela z odborných článků: stať *«Материально-имущественные характеристики и качество жизни богатых и бедных»* sepsaná N. M. Davidovou a N. N. Sedovou, článek *«Об отличительных признаках бедности и нищеты»* publikovaný L. I. Činakovou a výzkum na téma *«Богатые и бедные в современной России»* provedený odborným kolektivem Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí ve spolupráci s pracovníky Fondu Fridricha Eberta v Rusku. Práce je velmi kvalitní a já z ní budu čerpat mnohé její závěry.

Vědci navrhují při rozdělení obyvatelstva na chudou vrstvu a nechudé vrstvy uplatnit multidimenzionální přístup, který bude zohledňovat nejen objem současných peněžních příjmů obyvatelstva, ale i jejich specifčnost a zabezpečení zdrojů obecně. Pod tím se rozumí především nahromaděný majetkový potenciál.

Toto aktuální téma je zajímavé nejen proto, že studuje současnou problematiku Ruské federace, ale i z důvodu neustálého růstu chudých vrstev, přičemž ani bohatých lidí neubývá.

Mnozí Rusové žijí v malých, nekvalitních, rozpadlých domech. Děti chodí do škol, které jsou ve špatném technickém stavu. Více než polovina studentů navštěvuje placené vysoké školy i když kvalita jejich vzdělávání značně pokulhává. Pokud člověk onemocní, musí řešit degradující kvalitu zdravotní péče, a přitom hradit poplatky za zastaralé zdravotní zařízení, nedostatečnou kvalifikaci doktorů a čím dál častěji musí pacienti platit za nejistou léčbu. Zjevným potvrzením chudoby v zemi je městská hromadná doprava – pospravované i nespravené, dýmící a hlasitá monstra, která se těžce kolébají přes díry dlouho neopravovaných nebo pouze „zalátaných“ silnic.

Je čas podívat se pravdě do očí: Rusko je zemí rozvíjející se chudoby, přičemž kvalita a rychlost ekonomického rozvoje země dosud plně nevyhrála nad znepokojujícím pádem do hlubiny bídy. Chudoba však není pouze sociálním problémem, je to především hlavní brzda ekonomického rozvoje. Stát, ve kterém je chudoba na rozvoji, nemůže přilákat investory svým trhem, byť přitažlivým a rostoucím. Překonání chudoby je klíčovým úkolem současného Ruska, bez něhož není úspěch možný.

V posledním desetiletí se v Rusku objevili bohatí. Podle údajů výzkumu bohatá vrstva v současnosti v RF tvoří asi 5 % obyvatelstva (7 milionů lidí). Jejich měsíční příjem překračuje hranici 40 000 rublů (22 400 Kč) na jednoho člena rodiny a převážná většina bohatých žije v hlavním městě nebo jiných velkoměstech.

Bohatí mají značné úspory, za které si asi 70 % z nich v posledních třech letech pořídilo byt, automobil nebo drahý nábytek, tedy nákladné předměty dlouhodobé spotřeby. V posledních třech letech téměř všichni bohatí (88,8 %) využili placenou zdravotní péči, 61,4 % bohatých si postavilo nebo koupilo dům, přičemž pokud zvažíme veškeré ruské obyvatelstvo, jejich podíl nepřekračuje 14 %. Více než polovina bohatých si mohlo dovolit (nebo považovalo za nezbytné) strávit dovolenou za hranicemi nebo jet na ozdravný pobyt, 46,9 % bohatých se vzdělávalo za hranicemi v rámci vzdělávacích kurzů.

Bohatí lidé zastávají vysoké posty, jsou to podnikatelé, ředitelé, vysoce postavení úředníci, lidé pracující na volné noze (patří mezi ně advokáti, notáři, právníci). Jejich průměrný věk činí 33 let. K dalším charakteristickým rysům můžeme přiřadit méně seniorů v rodině, menší počet osob pobírajících podporu a handicapovaných. Těmto lidem se dostalo kvalitního vzdělání (mezi bohatými je 3,5krát více absolventů vysokých škol než mezi chudými lidmi), téměř všichni vlastní počítač, mobilní telefon, děti pak hudební aparaturu. Domácnosti bohatých jsou vybaveny mikrovlnnou troubou, kuchyňským robotem a jinými elektrospotřebiči. Bohatá vrstva má téměř všechny moderní kuchyňské vychytávky, přičemž u veškerého obyvatelstva RF tento podíl nepřekračuje 30% hranici. Můžeme tvrdit, že spotřebiče, které jsou pro nás Čechy tak samozřejmé jsou v Rusku znakem elitního postavení.

Bohatí lidé jsou sebevědomí. Velmi rádi a často chodí do barů a restaurací, ale i do kin a na koncerty, navštěvují výstavy a muzea, za odpočinkem jezdí do lázní na ozdravné pobyty.

Bohatá mládež se vzdělává v elitních vysokých školách, přičemž se zde vyskytuje vyšší pravděpodobnost uvidět svět, mladí lidé mají větší šance stát se bohatými a významnými lidmi, mít svůj vlastní podnik a přístup k moci, získat zajímavou a prestižní práci.

Viditelný je i rozdíl ve finančních prostředcích. Zatímco úspory bohatých jsou natolik vysoké, aby jimi zabezpečili sebe a svou rodinu minimálně na dva roky života v blahobytu, chudí lidé takové možnosti nemají. Podíl dotázaných z řad bohaté vrstvy, kteří vlastní takové prostředky více než 11krát převyšuje odpovídající ukazatel celkového počtu ruského obyvatelstva a více než 80krát chudou vrstvu.

Způsob jak získat peníze je rovněž předmětem výzkumu. Více než polovina bohatých respondentů (56,1 %) na otázku zisku finančních prostředků odpověděla, že pro to, aby zlepšila životní úroveň své rodiny, nevynakládá žádné úsilí (jednoduše protože nemusí). Ostatní soustřeďují svou pozornost na získání dodatečných příjmů – jedná se o 14,5 % lidí, zejména odborníků a osob samostatně výdělečně činných, které mají druhé zaměstnání nebo pracují přesčas. Další skupina využívá své zdroje pro zvýšení svých financí (například 10,9 % osobám plyne příjem z pronájmu svého majetku). V 76,9 % případech veškeré ruské populace se lidé snaží využívat dodatečné postupy pro zlepšení své životní úrovně a 14,8 % by chtělo něco dělat, ale neví jak na to. Přitom pro většinu obyvatel jsou hlavními způsoby zlepšení své situace pěstování vlastního ovoce a zeleniny, dále pak jednorázové výdělky a peníze z brigád.

Hlavním ukazatelem chudoby je neschopnost udržet si určitou – přijatelnou – životní úroveň. Je zřejmé, že chudé ruské rodiny představují opomíjenou kategorii obyvatelstva, přestože chudých lidí je v Rusku 5krát více než bohatých. Přitom příjem na jednoho člena rodiny celé poloviny z nich činí pouze 1 500 rublů, druhá polovina chudých pak má na jednoho člověka 3 000 rublů. Většina chudých žije na maloměstech a vesnicích. Jestliže v Rusku průměrně žije 23,4 % lidí za hranicí bídy, na vesnicích jejich počet dosahuje 30,6 %, na maloměstech 24,2 % a ve velkoměstech a hlavním městě 18-19 %. Jejich průměrný věk činí 47 let. To znamená, že představitelé chudé vrstvy jsou starší než reprezentanti jiných vrstev. Zároveň se od nich liší i životní úrovní. Mezi chudými je podstatně více rodin, které mají mnoho dětí. Často se jedná o neúplné nebo jiné typy problémových rodin a rodiny, ve kterých je větší podíl seniorů a handicapovaných. V každé čtvrté chudé rodině je alespoň jeden nezaměstnaný nebo člověk, který je živ pouze brigádami. Mnozí z nich nežijí v odpovídajících bytových podmínkách a trpí nedostatkem nábytku. Více než 80 % chudých lidí žije na prostoru menším než 25 m² na jednoho člověka (přitom bohatí obývají 3-4 pokojové byty nebo žijí v rodinných domech).

Socioložka N. M. Davidova zdůrazňuje, že schopnost nabýt a obnovit základní předměty dlouhodobé spotřeby představuje jeden z hlavních znaků, které odlišují život chudých rodin od života nejen bohatých, ale i většiny Rusů. K základním potřebám patří mrazák (nemá jej 1,3 % veškeré ruské populace), barevný televizor (5,4 % všech Rusů), koberec (6,7 %), a rovněž pračka, vysavač, jakýkoliv nábytek, včetně obývací stěny, kuchyňské linky a čalouněného nábytku. Přítomnost nepřítomnost minimálně dvou výše uvedených elektrospotřebičů jasně dokazuje úroveň chudoby, což je i statisticky potvrzený fakt. Mezi chudými 43,1 % nemá vysavač, 42,5 % nábytek, 33,9 % pračku, 1,6 % barevný televizor. Není překvapivým faktem, že pouze 6,3 % chudých vlastní počítač (pokud vezmeme v úvahu veškeré ruské obyvatelstvo pak 19,3 %), 15,9 % chudých osob má automobil (veškeré obyvatelstvo RF 34,2 %) pouze 16,6 % chudých vlastní kuchyňské spotřebiče jako mixér, gril, sendvičovač (38,7 % všech ruských občanů).

Každodenní život chudých Rusů se od ostatních vrstev liší především stravovacími návyky, ale i kvalitou bydlení, úrovní zdravotní péče, dostupností získání kvalitního oblečení a obuvi.

Nedostatek finančních prostředků vede k tomu, že každý druhý chudý občan nemůže využívat placené služby, které jsou jinak dostupné ostatním vrstvám Rusů. Asi pro 90 % chudých je tabu placené vzdělání, pro 95 % ozdravné pobyty, pro cca 60 % zdravotní péče. Podle názorů lidí pouze 9,2 % chudých je přesvědčeno o svém dobrém zdravotním stavu, naopak 40,5 % z nich věří, že nejsou zcela zdraví.

Pouze 7 % chudých má nějaké úspory, avšak jejich zanedbatelná výše jim nedovoluje koupit si dražší majetek (chata, garáž, automobil), který by povýšil jejich materiální životní úroveň. Je to z jednoho prostého důvodu, jednoduše na to nemají. O vyměnitelnosti předmětů dlouhodobé spotřeby nemluvě.

Asi 40 % rodin je zadluženo – jedná se zejména o dluhy za komunální služby, přičemž jejich cena se na poslední dva roky zdvojnásobila. Malé dluhy můžeme zaznamenat u 38,7 % chudých rodin, kromě toho čtvrtina chudých tvrdí, že má dluh na nájemném. Chudé vrstvě je nedostupná placená zdravotní péče, ale i vysokoškolské vzdělání, které je většinou případů placené, zábavní a rekreační služby. Polovina chudých tvrdí, že má špatné stravovací návyky.

Znakem současné doby je dramatické rozvrstvení společnosti, dokonce bychom mohli říci až rozkládání, což je způsobeno nejen tím, že příjmy bohatých až 20násobně převyšují příjmy chudých, ale i tím, že propast mezi bohatými a chudými se neustále prohlubuje. Rozdíl je viditelný i v tom, že existují dvě Ruska – bohaté a chudé, která se čím dál více navzájem vymezují. Čím dál častěji se projevuje tendence, během které se bohatí sestěhovávají do prestižních městských částí do honosných domů. Prestižní školy a vysoké školy mají zřetelněji stanovené hranice svého působení. Objevuje se čím dál více rekreačních center určených pouze pro bohaté, přičemž členství v klubech je pouze pro smetánku. Platba za členství je považována jako platba za izolaci od zbytku společnosti, která je v současnosti velmi moderní.

Avšak hlavní nebezpečí představují negativní procesy, během kterých lidé navzájem přerušují styky. Lidé se nacházejí jako by v bublině, která nedokáže překonat toto odcizení. Důkazem toho jsou fakta, že hlavní město se čím dál více separuje od měst, města od vesnic. Bohaté rodiny vychovávají bohatou mládež, chudé naopak chudou. Bohatí mohou poskytnout dětem kvalitní vzdělání, chudí nemohou. Bohatým se dostane kvalitní zdravotní péče, chudým nikoliv. Bohatství produkuje bohatství, chudoba chudobu.

PRAKTICKÁ ČÁST

5. KONCEPTY БОГАТСТВО-БЕДНОСТЬ A BOHATSTVÍ-CHUDOBA V RUSKÉM A ČESKÉM FRAZEOLOGICKÉM OBRAZU SVĚTA

Praktická část této magisterské diplomové práce bude zaměřena na analýzu shod a odlišností výrazů *богатство-бедность* v ruském frazeologickém obrazu světa a pojmů vyjádřených substantivou *bohatství-chudoba* v českém jazyce. Zároveň jsem vyhledala a uvedla daná slova ve frazeologických obrazech, které popisují různé představy Rusů a Čechů týkající se *bohatství* a *chudoby*.

Nejdříve tato kapitola bude popisovat etymologii výrazů *богатство-бедность* v ruském jazyce a *bohatství-chudoba* v češtině. Poté bude následovat teoretické vysvětlení významů výše zmíněných termínů. Další část bude věnována analýze daných substantiv, přičemž výsledky jsou získány na základě excerpcí z ruského a českého národního korpusu. Konec kapitoly bude patřit představám Rusů a Čechů o *bohatství* a *chudobě* v rámci frazeologických výrazů.

5.1 Substantiva *богатство* a *bohatství*

5.1.1 Etymologie substantiv *богатство* a *bohatství*

V první části kapitoly je potřeba vysvětlit samotnou etymologii výrazu *богатство* v ruštině a slova *bohatství* v češtině. Pro lepší názornost jsem se rozhodla uvádět oba jazyky současně.

Богатство

Při výzkumu etymologie ruského substantiva *богатство* jsem využívala *Этимологический словарь русского языка. Том 1, А-Д* publikovaný německým lingvistou ruského původu Maxem Vasmerem. Ve slovníku se bohužel substantivum *богатство* nenachází, proto jsem zaměřila svou pozornost na přídavné jméno *богатый*. Jeho výklad je tento:

- **Богатый**, укр. *багáтий* (из *богатиий), ст.-слав. **Б О Г А Т Ъ**, болг. *богáт*, сербохорв. *бòгат*, словен. *богàт*, чеш. *bohatý*, польск. *bogaty*, в.-луж. *bohату*, н.-луж. *bogaty*. || От *богъ «бог» или *богъ «достояние, доля» в *събожье «хлеб

в зерне», укр. *збіжжя*, польск. *zboże* «хлеб в зерне», раньше «богатство», чеш. *zboží* «состояние»; ср. еще *убогий*. Согласно В. Шульце (KZ 45, 190 = Kl. Schriften 469), образовано аналогично лат. *fortunātus*, т. е. «хранимый богами». Он ссылается на лат. *dīves* «богатый» (образовано, как *pedes, eques*). Ср. др.-инд. *bhāgas* «достояние, счастье, доля; наделяющий, господин», авест. *baγa-* «господин, бог», алб. *bagëti*, гег. *bakti* «скот, тягловые животные» и т. д.; см. В. Шульце, там же; Бернекер 84; Траутман, BSW 23; Иокль, Stud. 5 и сл. Лит. *bagotas*, лтш. *bagāts* «богатый», заимств. из слав (М.-Э. 1, 249), вопреки Траутману (там же), который предполагает здесь родство. (Фасмер 1986: 182)

Bohatství

При výzkumu českého slova ***bohatství*** jsem pracovala s několika etymologickými slovníky. Jednalo se o následující: *Etymologický slovník jazyka českého* od dvojice autorů – J. Holuba a F. Kopečného, *Etymologický slovník jazyka českého významného českého lingvisty V. Machka a Český etymologický slovník J. Rejzka*. V následující části se budu zabývat vysvětlením etymologie adjektiva ***bohatý***.

- **Bohatý** (psl. *bog-atъ = ‚úděl, štěstí mající‘, sr. *bŭh*), všeslov. r. *bogatyj* (lit. *bagotas*); sem též *zboží* (stč. *sbožie* ‚nemovitý majetek‘ [z pův. *sъ-bog-ъje* ‚dobrý úděl‘, v. adv. *s-*], odtud stč. *sbožný* ‚zámožný‘); opak *u-bo-hý, ne-bo-hý* (csl. *ubogъ*, všeslov., pův. ‚nemajetný‘, pak ‚nešťastný‘): *nebož-ec* (arch.), *nebož-ák* (-átko), v č. a p. též o zemřelých: *nebožt-ík* (p. *nieboszczyk*), *nebožka* (*nieboszcza*). Příb. asi *bažiti* (ale v. tam).
Ve v. ‚štědrý‘ srov. z Br.: *Bůh k vám jest bohatý*; dále sr. ‚bohatý‘ *oběd, bohatý Ježíšek*. (Holub, Kopečný 1952: 72)

- **Bohatý boháč** (a fem. zast. *bohakyně*, dosud v msl. *sedí jako bohyně* Kol.); od starobylého *bogъ* úděl (hojný), dosud zachovaného ve rčení *doboha* = do sytosti (*najedli zme sa do b.*, Mal.); mylně psáno *do Boha mnoho* Kál 97, *do pána boha* Lak. Sem náleží i adj. *ne-bogъ* > *nebohý* = nemající úděl, majetek, *u-bodъ* > *ubohý* t/v a *sъ-božъje* > *zboží* (viz). – Pol. dl. *bogaty* a obdobně jinde. – Psl. stsl. *bogatъ* = mající velký úděl; *bogъ* má dokonalý protějšek v stind. *bhaga-* mask. majetek, štěstí (od *bhájati* uděluje), av. *bagantr.* úděl, osud. Viz i *bŭh*. (Machek 1997: 59)

- **Bohatý**, *bohatství*, *boháč*, *bohatnout*, *zbohatnout*, *zbohatlík*, *obohatit*. Všesl. – p. *bogaty*, r. *bogátyj*, s./ch. *bògat*, stsl. *bogatъ*. Psl. **bogaty* je odvozeno od *bogъ* (viz ↓bůh) v jeho původním významu ‘podíl, štěstí, dostatek’ (Ma², HK). Srov. i ↓zboží. (Rejzek 2012: 84)

Uvedené citace dokazují, že etymologie výrazů *богатство* a *bohatství* vycházejí ze stejného slovního základu – Bůh ve významu „štěstí, úděl“. Tento závěr však není nikterak překvapující, neboť ruský i český jazyk patří do slovanských jazyků, byť odlišných větví.

5.1.2 Význam substantiv *богатство* a *bohatství*

Při analýze pojmů *богатство* a *bohatství* jsem se opírala o několik výkladových slovníků.

Богатство

V ruském jazyce se jednalo konkrétně o následující výkladové slovníky: obsáhlý *Словарь русского языка в четырех томах. 1, А-Й* publikovaný Akademií věd SSSR v čele s hlavní redaktorkou A. P. Jevgenjevou. Významem slov se zabírá i Ožegovův *Словарь русского языка*. Dále jsem našla inspiraci v *Толковом словаре русского языка* pod redakcí D. N. Ušakova a v prvním díle *Словаря современного русского литературного языка в 17 томах*, který vydala Akademie věd SSSR pod vedením V. I. Černyševa.

Nyní bude následovat přesné znění významů substantiva *богатство* podle výše uvedených jednojazyčných slovníků.

- **БОГАТСТВО**, -а, ср.
  1. Обилие материальных ценностей, денег. – *Вы, может быть, думаете, что я ищу чинов, огромного богатства - разуверьтесь: я хочу только счастья дочери.* Лермонтов, Княжна Мери. *Жил он пышно ; множество у него было богатства и слуг.* Гаршин, Сказание о гордом Аггее. || обычно чего. Роскошь, великолепие, пышность. *Богатство обстановки.* □ *Отвыкнув от роскоши в бедном углу моем и уже давно не видав чужого богатства, я оробел и ждал графа с каким-то трепетом.* Пушкин, Выстрел.

2. *обычно мн. ч. (богáтства, -гáтств). Совокупность материальных ценностей. Природные богатства. Рудные богатства. □ Островок Садо изобилует неистощимыми минеральными богатствами. И. Гончаров, Фрегат «Паллада». Чудесен, сказочно богат отдаленнейший обильный край родины нашей. Необычайны, почти неиссякаемы лесные и охотничьи его богатства. Соколов-Микитов, Зеленый край.*
3. *чего. Обилие, множество, многообразие. Богатством вод Ручей сравнился вдруг с рекой. И. Крылов, Ручей. Он впервые видел Украину, и пейзаж пленял его --- богатством красок, законченностью контуров. Эренбург, Буря. (Евгеньева 1981: 101)*

- **БОГÁТСТВО**, -а, ср. 1. см. богатый. 2. Обилие материальных ценностей, денег. *Накопление народных богатств. (Ожегов 1989: 47)*
- **БОГÁТСТВО**, а, ср. 1. Большое имущество, преимущ. денежное. || *преимуц. мн.* Совокупность материальных ценностей. *Естественные богатства СССР неисчислимы.* 2. *перен.* Множество, обилие. *Язык Шекспира отличается богатством слов.* 3. Великолепие, пышность. *Б. украшений на здании. (Ушаков 1935: 160)*
- **БОГÁТСТВО**, а, ср.
  1. Богáтства, *мн.*- ценности (в применении к естественным материальным ценностям земли: недрам, растениям, животным и т. п., имеющимся в данной стране, области). *Мы обладаем несметными богатствами во всех областях: и в области водной энергии, и в области топливных ресурсов – мы имеем такие угольные жемчужины, как Кузбасс, Караганда, Донбасс, громадные богатства нефти, химического сырья, железных руд. Куйбышев, О второй пятилетке.*
  2. Большое личное имущество. *В обыкновенной речи богатство всегда оценивается на деньги. Черныш., Основ. полит. экономики Милля. Введ (VII, 7). На лавке, где своим богатством любовался, На той же лавке он скончался, Досчитывая свой девятый миллион. Крыл., Бедный богач. ◇ Образно: особо ценный предмет в чьем-либо имуществе. У Ивана.. только и богатства было, что лошадь пегая. Салт., Сатиры в прозе. К читателю. ◆ Роскошь, великолепие, пышность. Отвыкнув от роскоши в бедном углу*

моем и уже давно не выдав чужого богатства, я оробел и ждал графа с каким-то трепетом. Пушк., Выстрел, II. ♦ О природе. Чем дальше подвигались мы, тем сильнее поражались богатством дикого южного мира. Новиков-Прибой, Цусима, I. Мадагаскар, IV.

3. Множество, обилие. ♦ Многосторонность, разнообразие. *Все преимущества звуковой речи перед линейной, ее богатство и точность, связанные с богатством и точностью мышления, - позднейшее достижение. Марр, Язык и мышления (III, 109). Может показаться странным, что мы находим особенное богатство содержания в романе, в котором, по самому характеру героя, почти вовсе нет действия. Доброл., Что такое обломовщина? I (III, 156). (Чернышев 1930: 531)*

Z těchto výkladových slovníků je zřejmé, že definice významu substantiva **богатство** je téměř ve všech slovnících stejná. Liší se v závislosti na objemu slovníků, avšak autoři slovníků se shodují v tom, že pojem **богатство** znamená:

1. **обилие материальных ценностей** – velké množství materiálních hodnot,
2. **естественные материальные ценности, природные ресурсы** – v množném čísle pak pojem *богатství* znamenají přírodní bohatství,
3. **совокупность нравственных и культурных ценностей** – souhrn morálních a kulturních hodnot,
4. **множество, разнообразие** – v přeneseném významu výraz pro množství, různorodost (v tomto významu výraz *богатство* neodpovídá tématu dané diplomové práce) (www.gramota.ru)

Je zajímavé, že pouze výkladový slovník *Словарь современного русского литературного языка в 17 томах* publikovaný D. N. Ušakovem a jeho kolegy jako jediný zmiňuje *пенěžní bohatství*.

Bohatství

Stejně tak bylo potřeba zjistit význam českého substantiva **богатství** ve výkladových slovnících. Pracovala jsem se slovníky: *Slovník spisovného jazyka českého. I, A-G* zveřejněný za vedení B. Havránka z roku 1989, *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost* J. Filipce vydaný v roce 1994, *Slovník jazyka českého* F. Trávníčka (1952)

a několikařilný rozsáhlý *Přiruční slovník jazyka českého* publikovaný Třetí třídou České akademie věd a umění v letech 1935-37.

Dělení významů slova **bohatství** ve *Slovníku spisovného jazyka českého. I, A-G* vydaného B. Havránkem a kolektivem je toto:

- **Bohatství**, -í (†bohatstvo, -a) s.
  1. *velký majetek, značné jmění; stav toho, kdo je bohatý; zámožnost, majetnost: peněžité b.; národní b., oslnit leskem b.: = vyrůstat v b.; přen. duchovní b.*
  2. *veliké množství; hojnost: b. rud; nerostné b.; b. jiskřících forem (Břez.); b. melodií, tónů rozmanitost, bohatost (Havránek 1989: 145)*

J. Filipec přiřazuje substantivu **bohatství** následující významy, nacházející se ve *Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost*.

- **Bohatství**, -í s **1.** *velký majetek, velké jmění, zámožnost: vyrůstat v b.* **2.** *souhrn, množství, hojnost hodnot, předmětů: kulturní, nerostné b. (Filipec 1994: 33)*

F. Trávníček ve svém *Slovníku jazyka českého* dochází k následujícím závěrům:

- **Bohatství** ||*-stvo, stř. = značné jmění, majetek, zámožnost; = hojnost, veliké množství, bohatost (Trávníček 1952: 90)

Všechny výkladové slovníky se shodují ve svých významech. U posledního jmenovaného vydaného Třetí třídou ČAVU pod vedením P. Hájka, Q. Hodura, J. Kořínka a A. Získala se navíc vyskytuje i výklad dnes již archaického slova *bohatstvo*. Tento výkladový slovník se liší i tím, že je nejobsáhlejší a s nejvíce příklady, byť je nejstarší.

Dnes používané slovo **bohatství** má dva základní významy:

1. **velký majetek, značné jmění,**
2. **veliké množství, hojnost.**

Pojem vyjádřený substantivem **богатство** má v ruském jazyce dvakrát více významů ve srovnání s českým substantivem **bohatství**. Společnými významy v obou jazycích jsou obrazy značného majetku a množství. V myslích většiny Rusů se pojem **богатство** pojí ještě s představou přírodního bohatství obecně a souborem různých

hodnot. Zatímco substantivum *bohatství* v českém jazykovém obrazu světa je především spjato s materiální stránkou, konkrétně financemi.

5.1.3 Pojem *богатство* a *bohatství* v ruských a českých textech

V další fázi analýzy fungování substantiv *богатство* a *bohatství* jsem v národních korpusech vyhledala 100 excerpceí pro další výzkum.

Богатство

Oficiální ruský jazykový korpus fungující na internetových stránkách ruscorpora.ru se stal zdrojem pro kartotéku se 100 excerpovanými jednotkami obsahujícími substantivum *богатство*. Daný výraz se vyskytuje ve 2 509 ruských textech, přičemž má různé významy a různé struktury.

Veškerý materiál nalezený v jazykovém korpusu jsem zařadila do přílohy, přičemž při popisu výsledků analýzy jsem pracovala s hlavními a nejnámějšími excerpceí.

Získaná sousloví jsou rozčleněna do tří základních skupin podle slovních druhů. Zároveň je tato část doplněna dodatečnými strukturami, přičemž jedna skladba je složena ze tří slovních druhů a poslední struktura vznikla spojením dvou základních.

Z vyexcerpovaného materiálu 21 vět odpovídá struktuře ADJEKTIVUM + SUBSTANTIVUM. Nejčastějším slovním spojením je *национальное богатство* v ekonomickém smyslu. Toto sousloví je používáno jako nejdůležitější ukazatel síly ekonomiky. Objevuje se celkem ve 44 publicistických dokumentech. Dále jsou to např. *духовное богатство*, *материальное богатство*, *неисчерпаемое богатство*, *природное богатство*.

Další velká skupina excerpovaných výrazů má strukturu: SUBSTANTIVUM + SUBSTANTIVUM – *богатство впечатлений*, *богатство родины*, *богатство России*, *богатство страны*, *богатство языка*. Celkový počet vyhledaných excerpceí činí 25 jednotek.

Poslední nejobsáhlejší model se shoduje se skladbou slovních druhů VERBA + SUBSTANTIVA. Jedná se o 32 excerpceí, mezi které patří: *иметь богатство*, *накапливать богатство*, *потерять богатство*.

Ruský jazyk disponuje dodatečnou strukturou SUBSTANTIVUM + PREPOZICE + SUBSTANTIVUM, o čemž svědčí následující slovní spojení: *доля в богатстве, забота о богатстве, путь к богатству, стремление к богатству, тяготение к богатству.*

Jak již bylo zmíněno, rozhodla jsem se popsat ještě jednu strukturu, kterou jsem však nezařadila mezi základní, nýbrž doplňující. Jedná se totiž o spojení struktur ADJEKTIVUM + SUBSTANTIVUM a SUBSTANTIVUM + SUBSTANTIVUM, tedy stavba ADJEKTIVUM + SUBSTANTIVUM + SUBSTANTIVUM. Např. *внутреннее богатство людей, главное богатство человечества, духовное богатство народа, мыслительное богатство мира, национальное богатство страны.*

Na základě vyexcerpovaného materiálu jsem slovní spojení rozdělila do 4 základních významů získaných z výkladových slovníků a podrobněji popsaných výše:

- ***обилие материальных ценностей*** – *богатство богатых, богатство материалов, богатство материальной культуры, богатство государства, богатство страны, материальное богатство, накопленное богатство, национальное богатство*
- ***естественные материальные ценности, природные ресурсы*** – *богатство природы, богатство цветения, богатство фауны, железное богатство, неисчерпаемое богатство, нефтяное богатство, природное богатство, ресурсное богатство, флористическое богатство*
- ***совокупность нравственных и культурных ценностей*** – *богатство души, богатство культуры, богатство человечества, внутреннее богатство людей, духовное богатство, душистое богатство, историческое социальное богатство, мыслительное богатство*
- excerpce ve významu – ***множество, разнообразие*** – jsem v jazykovém korpusu nevyhledávala, protože nesouvisí se zadáním této diplomové práce. *Velikost* jako jedno z mnohých synonym substantiva *богатство* nesouvisí s významem *hojnosti*.

Zajímavou skutečností je ta skutečnost, že získaný vyexcerpovaný materiál rovnoměrně odpovídá všem třem významům. Znamená to tedy, že Rusové substantivum *богатство* neupřednostňují v žádné sféře života. Používají jej ve všech oblastech komunikace.

Bohatství

Excerpce pro analýzu fungování českého substantiva *bohatství* jsem čerpala z internetové stránky korpus.cz, tedy z Českého národního korpusu, který pojímal 2 896 textů obsahujících výraz *bohatství* v různých jeho formách. Strukturu stavby slova *bohatství* je možné rozdělit do pěti následujících kategorií:

- ADJEKTIVUM + SUBSTANTIVUM

Tato kategorie je ze všech níže popsaných nejobsáhlejší, což nejenže svědčí o pestrosti českého jazyka. Uvedená skupina výrazů je na rozdíl od ruského jazyka v češtině rozsáhlejší i z toho důvodu, že adjektivum plní v české větě funkci běžnějšího shodného přívlastku.

Jedná se o 40 excerpovaných jednotek ze 100. To znamená, že téměř polovina patří těmto nominálním slovním spojením. Nejčastějšími jsou: *duchovní bohatství*, *materiální bohatství*, *národní bohatství*, *sociální bohatství*, *přírodní bohatství* a výrazy vyjadřující velikost: *největší bohatství*, *nepřeberné bohatství*, *nezměrné bohatství*, *ohromné bohatství*, *velké bohatství*.

- SUBSTANTIVUM + SUBSTANTIVUM

Řeč je o slovních spojeních, ve kterých české substantivum *bohatství* funguje jako předmět a vzácněji jako neshodný přívlastek, zatímco v ruském jazyce dvě sousedící substantiva vystupují především jako neshodný přívlastek. I proto jsou taková slovní spojení v ruštině obvyklejší. Nejhojnějšími českými excerpcemi byly: *bohatství světa*, *růst bohatství*, *výčet bohatství*, *záruka bohatství*, *zdroj bohatství*.

- VERBUM + SUBSTANTIVUM

Český národní korpus, který spravuje Ústav Českého národního korpusu, obsahuje mnohá verbonominální spojení. K nejzajímavějším a nejčastějším můžeme přiřadit: *hromadit bohatství*, *nabýt bohatství*, *nepostrádat bohatství*, *rozdělit bohatství*, *zdědit bohatství*.

- SUBSTANTIVUM + PREPOZICE + SUBSTANTIVUM

Tento model jsem zařadila mezi dodatečné, neboť se skládá ze tří slovních druhů: *cesta k bohatství*, *podíl na bohatství*, *touha po bohatství*, *zisk díky bohatství*.

Z tohoto rozčlenění vyplývá, že čeština i ruština se v mnohém shodují, avšak obsáhlost jednotlivých kategorií je rozdílná. Jejich velikost se odlišuje především ve struktuře: ADJEKTIVUM + SUBSTANTIVUM a SUBSTANTIVUM + SUBSTANTIVUM. Český jazyk je bohatší na strukturu uvedenou první, protože přídavné jméno plní v české větě funkci častějšího shodného přívlastku. V ruském jazyce je naopak rozšířenější struktura SUBSTANTIVUM + SUBSTANTIVUM, ve které převládá neshodný přívlastek (př. *ropné bohatství – богатство нефти*). Vysoká frekvence této struktury v ruštině je známá.

Nashromážděné excerpční jednotky podle výkladových slovníků mohou v českém jazyce znamenat:

- **velký majetek, značné jmění** – mít bohatství, množit bohatství, nepostrádat bohatství, Onassisovo bohatství, pohádkové bohatství, vlastnit bohatství
- **veliké množství, hojnost** – tento význam plně neodpovídá tématu diplomové práce, proto jsem mu nevěnovala pozornost

Je patrné, že čeština nepřikládá tak velký význam přírodnímu bohatství a kulturním hodnotám jako je tomu v ruském jazyce, ve kterém jsou tyto významy samostatnou jednotkou.

5.1.4 Pojem *богатство* a *богатství* ve frazeologickém obrazu světa

Následující kapitola bude pojednávat o tom, jak si Rusové a Češi představují **bohatství**. Pomoci pochopit jejich myšlení mi pomůže frazeologie. Frazeologie každého jazyka je originální a jedinečná. V jazyce se odráží nejen hodnoty a ideály lidí, ale i jejich obraz světa. Znalost frazeologie je nezbytná pro pochopení a poznání kultury daného národa.

Frazeologické jednotky s významem *богатство*, *богатství* tvoří značnou část frazeologie ruského i českého jazyka, neboť odrážejí blahobyt lidí, potažmo celé společnosti.

V ruské části kapitoly jsem se opírala o *Rusko-český frazeologický slovník* prof. L. Stěpanové. V české části této kapitoly jsem čerpala především z *Česko-ruského frazeologického slovníku* prof. V. Mokienka a A. Wurma.

Důležitá skupina představ, která se v myslích všech lidí asociuje s *bohatstvím*, je tvořena frazémy s drahým kovem, zlatem. **Zlato** představuje vysokou hodnotu a je znakem přepychu a bohatství; zároveň je ve srovnání s jinými drahými kovy symbolem cennosti a zlatá barva symbolizuje vznešenost, bohatství a moc. Frazeologie užívá komponent *zlato* i pro popis kvalitativní charakteristiky. V ruštině najdeme frazeologismy: *дороже золота что, на вес золота что, купаться в золоте, грести лопатой золото, золотой мешок, поклоняться золотому тельцу*. V češtině se nachází frazeologické obraty: *mít zlaté časy, zlatý důl, klanět se zlatému teleti*. Pomocí substantiva *zlato* mohou být popsány i jiné jevy, které vyjadřují vzácné suroviny: v ruštině publicismus *белое золото* označuje bavlnu a naopak v češtině *bílé zlato* slouží pro popis cukru, *černé zlato* (*черное золото*) je označením ropy, *zelené zlato* (*зеленое золото*) je výraz pro přírodní bohatství. V ruském jazyce existuje také slovní spojení *мягкое золото* symbolizující kožešiny (trh s kožešinami je pro Rusko velmi výnosný. Každoročně se pořádají mezinárodní veletrhy s kožešinami, přičemž firmám z toho plynou značné zisky. V Česku není tradice obchodování s kožešinami téměř zastoupena, protože jsou zde jiné přírodní podmínky).

Význam *bohatství* vyjadřují také frazémy, jejichž komponenty jmenují **mytické postavy**. Do frazeologie obou jazyků patří **křesťanská mytologie**, přičemž jako místo předpokládaného dostatku a hojnosti je často zastoupena sféra posmrtného života podle náboženských představ. Do takové kategorie představ o bohatství by se daly zařadit ruské frazémy: *кто живет как у бога (Христа) за пазухой, кто чувствует себя как у Господина за печью*. V češtině existují jejich ekvivalenty: *být komu jako u pána boha za kamny, mít se jako pánbůh ve Frankrajchu, žít si jako pánbůh ve Frankrajchu*. Poslední dva jmenované frazeologismy mají – podle B. Fučíka a J. Pokorného – původ v jedné anekdotě z konce 18. století. Podle ní Francouzi po Velké francouzské revoluci sesadili křesťanského boha a dosadili místo něj rozum. Bůh neměl co na práci a z toho důvodu začal žít bezstarostně a pohodlně ve sladkém nicnedělání. Česká podoba výrazu je odvozena od německého „*der liebe Gott in Frankreich*“. (Fučík, Pokorný 1976: 429)

V této kategorii vystupují ve frazémech jako komponenty nejen jména mytických postav, ale i jejich deriváty. Symbolem *bohatství* je frazeologismus: *božský život* a verbální spojení: *mít božský život, žít božský život*. V obou jazycích se rovněž jedná o komponenty **nebe, království, ráj** v různých variabilních frazémech: *земной паи, паи*

на земле, чувствовать себя как в раю, жить как в раю, райская жизнь, небо в алмазах. V české frazeologii tento význam plní následující frazeologické jednotky: *království boží na zemi, nebe na zemi, ráj na zemi, mít se jako v nebi, mít se jako v nebi za kamny, žít si jako v nebi (ráji), mít nebe (ráj) na zemi, rajský život*. Do předobrazu pro význam „pohodlný a spokojený život“ související s *bohatstvím* bychom mohli zařadit frazeologické obraty: *pohádkové bohatství, mít pohádkový život*. Tato kategorie by mohla pojímat i frazeologické jednotky s komponentem *bavlna*, jakožto symbolem měkkého chráněného místa. Díky svým výjimečným vlastnostem se bavlna zpočátku používala pouze na oděvy nejbohatší společenské vrstvy, i proto ve frazeologii symbolizuje přepych a blahobyt: *mít se jako v bavlnce, žít jako v bavlnce, život (jako) v bavlnce*. Tyto frazeologické obraty popisují „chráněné místo“, „místo u Pána Boha“, proto jsem je sem zařadila.

V další části pojednávající o **vlastních jménech** je pak ruská frazeologie zastoupena několika frazeologickými obraty. V antické historii má původ frazeologismus *богат как Крез* – lýdský král Krésus, panující v 1. polovině 6. století př. n. l., byl proslulý především svým bohatstvím. Dodnes se v češtině používá přirovnání *bohatý jako Krésus*. Další ruský výraz *богатенький Буратино* souvisí s postavou pohádky A. Tolstého «*Золотой ключик, или Приключения Буратино*». Předobrazem této vymyšlené postavy je Pinocchio. V češtině se na rozdíl od ruštiny ujaly frazémy popisující známou bohatou dynastií: *hotový Rothschild, kdybych byl Rothschild* – velice okázalý způsob života, *mít peněz jako Rothschild*. V Česku je jméno Rothschild asociováno s extrémním bohatstvím. Tato finanční dynastie, jež původně pochází z Německa, dodnes vlastní velké množství podniků a institucí, ze kterých jí plynou velké peníze. Proto si každý člověk toto příjmení právem pojí s bohatstvím a luxusem. Je tedy zřejmé, že tato část sestávající z vlastních jmen ve významu *bohatství* je v ruštině i češtině naprosto rozdílná a nemá žádné společné prvky.

Symbolem *bohatství* a místem, kde se přechovávají peníze, jsou komponenty *карман, кошелек, мошна*. Proto tato část oděvu (doplňků) často symbolizuje *bohatství*: *набивать/набить карман (карманы), у кого большая мошна, полный карман, у кого толстая мошна* a také čerpání z bohatého zdroje: *развязывать/развязать кошель (мошну), распускать/распустить кошель (мошну), трясти/тряхнуть карманом (кошельком) чьим, мошной (чьей)*. V češtině se v běžné řeči užívají jejich ekvivalenty: *cpát si/nacpat si kapsu (kapsy), mastit si/namastit si kapsu (kapsy), mít plnou kapsu,*

nacpat si kapsy, pálí koho kapsa. Za povšimnutí stojí fakt, že čeština užívá pouze komponentu *kapsa*. Původně kapsa sloužila jako peněženka. Tajná zakázka na výrobu první kapsy se zrodila v Izraeli (výraz *keshene*). Izraelská vláda chtěla snížit kriminalitu, protože do té doby lidé peníze přechovávali ve váčcích přivázaných k opasku, které bylo velmi snadné ukradnout. První kapsy se našivaly na tyto váčky a měly zlodějům ztížit krádež. Až časem lidé přišli s geniální myšlenkou přišít kapsu přímo k oblečení. V češtině je však možné také najít ustálené obraty popisující předměty na úschovu peněz a majetku jako symboly velkého bohatství. Jsou jimi: *být v balíku, mít plný měšec, sedět na měšci.*

Bohatství se konkrétně projevuje jako představa spojená s označením **šlechtických titulů**. Ruská i česká frazeologie zachytily odkazy na bohatého člověka pomocí přirovnání ke šlechticům. To svědčí o schopnosti frazeologie uchovávat historickou paměť i pro další generace, které danou realii už neznají. V ruském jazyce se objevují nejen domácí realie: *барин* vycházející z výrazu «*боярин*» a *князь* – *жить барином, жить как барин, корчить барина, разыгрывать барина, строить из себя барина; князь князем*. Své místo tu mají i cizí šlechtická pojmenování: *кто живет как султан, кто живет как турецкий паша, жить как король*. Výraz *король* je zde nutno chápat jako cizí královský titul, nikoliv jako označení ruského cara. Dále je to pak anglický *лорд*: *жить лордом, строить из себя лорда*. V českých frazeologismech představovaných těmito postavami s vysokou životní úrovní se odráží někdejší domácí šlechtické tituly. Zároveň zde najdeme i cizí, z jiných sociokulturních zdrojů, stejně jako je tomu v ruštině. K domácím šlechtickým titulům užívaným ve frazémeh patří: *mít se jako baron, žít si jako baron, žít si jako král*. Nejčastěji se však objevuje „obyčejné“ slovo *pán*. V běžné mluvě jde o ironické označení panstva, vyšší společnosti: *panský život, dělat pána, hrát si na pána, žít si jako pán*. Cizí šlechtické tituly jsou v češtině zastoupeny obraty: *dělat lorda, žít si jako lord, žít si jako paša*.

Další odlišností představuje **množství jídla** jako symbol *bohatství*. Jídlo, jakožto základní lidská potřeba, se objevuje v mnoha frazeologismech převážně však s významem *chudoby* a *bídy*. V názvech tradičních ruských potravin se odrazila národní kultura. Nejdůležitější potravinou byl na Rusi chléb. Chléb získal symbolický význam něčeho nezbytného pro život člověka a stal se symbolem dostatku a výtědku: *быть на чьих хлебах, хлеб-соль, отбивать хлеб у кого*. Život v blahobytu popisuje i frazeologický obrat: *как сыр в масле кататься*. Jediný český frazeologismus popisuje

„cestu stát se bohatým“: *přijít k chlebu*. Další frazeologismy popisující dostatek jsou: *čí chleba jíš, toho píseň zpívej, jíst čí chleba, jíst chléb z čí ruky, ujídat komu chleba*.

Mezi shodné prvky ruské a české frazeologie patří i přirovnání ke **zvířatům**. Odedávna byl lidský život úzce spjat s přírodou, faunou a florou. Kult zvířat se objevoval po celém světě. Člověk zvířata postupně domestikoval, čímž je záměrně uzpůsobil svým potřebám. Nejen díky tomu se zvířata dostala i do lidské mluvy a do frazeologie. Ruská zoonymní frazeologie s významem *bohatství* je zastoupena pouhým jedním zvířetem, navíc obecným pojmenováním – **ptákem**, čeština v této kategorii dominuje. V minulosti se ptáci těšili velké úctě. Byly jim připisovány nejrůznější nadpřirozené schopnosti a víra v ně hrála velkou roli v životě lidí. V rámci frazeologie je několik výrazů týkajících se společenského postavení člověka a jeho života: *жить как вольная птица, жить как птица божия, жить как птица небесная*. S významem „mít vysokou funkci (a tedy i bohatství)“ jsou spojeny frazémy: *птица высокого полета кто* a *важная птица кто*. Češi na rozdíl od Rusů častěji užívají přirovnávací frazémy, jež spojují bohatého člověka s domácím zvířetem. Pro ruské mluvčí je nezvyklé nazývat význam *bohatství* pomocí zvířat jako **prase**, **koza** nebo **husa**. Tato zvířata jsou v ruské frazeologii spojována s jinými charakteristikami (prase například s nekompetentností, silnou opilostí, vychloubačností nebo nevychovaností; koza je adresátem surového výprasku; husa nejčastěji reprezentuje vychytralost). V češtině tomu tak není, protože bohatství je charakterizováno pomocí těchto zvířat. Svědčí o tom následující: *být jako husa na krmníku, mít se jako husa na krmníku, žít si jako husa na krmníku; být bohatý jako koza rohatá* vychází z pohádky *O podnikavé koze*. Příběh vypráví o mazané koze, která lstmi získala domeček lesních zvířátek. Spravedlnost však zvítězila a medvěd lišku z domečku vyhnal. Frazeologie tedy popisuje *bohatství* získané podvodem. **Kůň** ve významu *bohatství* vystupuje ve frazeologismu: *jíst koňská vejce*. Tato frazeologická jednotka byla myšlena obrazně ironicky. „Jedí koňská vejce“ se říkalo o bohatých snobech („Ti maj prachy, ti můžou žrát koňský vejce“). (www.koniny.ic.cz). Velmi známý frazeologismus *mít se jako prase v žitě* vystihuje *bohatství* a *přepych*. Kvůli své hrubosti však bývá zaměňován stylisticky neutrálními ekvivalenty. Ve své hovorové mluvě jej užívá především mládež. Další frazeologický obrat tkví v podobenství, tak jako si sysel na zimu shromažďuje potravu, stejně tak lakomí lidé hromadí peníze – *být zazobaný jako sysel*. Popřípadě se ve frazeologii objevují výrazy ze selského života

odkazující na nádoby pro krmivo domácích zvířat: *být u koryta, být u žlabu, na krmníku, plný žlab, mít plné koryto, mít plný žlab.*

Podstatnou část této kapitoly tvoří představy o *bohatství* spojené s **množstvím peněz**. O tom, jak značná byla a je role peněz v životě člověka, svědčí mimo jiným i četná rčení obsahující názvy ruských (českých) a cizích mincí. Jsou pro nás důležitým pramenem poznatků nejen z oblasti hospodářského a sociálního vývoje společnosti, ale také z oblasti lingvistické, neboť zachovávají mnohá zapomenutá a pro současného mluvčího nemotivovaná slova. (Stěpanova 1994: 45)

Frazeosémantické pole *богатство* v ruské frazeologii obsahuje velký počet frazeologických jednotek pojímajících slovo *деньги* a další komponenty: *бабка, копейка, рубль* a slangové výrazy. Větší množství frazeologických jednotek jsem našla s komponentem *зрощ*. V tomto případě však nepopisovaly *bohatství*, ale *mizivou nepatrnou hodnotu, marnotratnost a lakotu*. Pro zajímavost jsem je tedy umístila do přílohy. Rovněž česká frazeologie sestává z frazeologismů obsahujících slovo *peníze*, dále pak z komponentu *babka* a slangového výrazu *love*.

Samotné slovo **peníze** se vyskytuje v mnoha frazémeh. Jejich počet v ruštině činí 19, a v češtině 18 jednotek. Uvedla jsem pouze pár z nich, přičemž zbylé jsou zařazeny do přílohy: *быть при деньгах, денег как блох у кого, денег хоть лопатой гребти у кого, купаться в деньгах; být při penězích; koupat se v penězích, mít peněz jako blech, moci penězi dláždit, moci přehazovat peníze lopatou*. Uvedené frazeologické obraty jsou blízkými ekvivalenty, což je důkazem podobnosti jazykového obrazu světa týkajícího se stejné představy Rusů a Čechů o *bohatství*. V hovorové češtině navíc figuruje i slangový výraz: *těžký pracháč*.

Jak již bylo zmíněno výše, *bohatství* se v představách ruských občanů pojí s názvy peněz: **копейка** a **рубль**. *Копейка* je nižší měnová jednotka v hodnotě jedné setiny rublu, která je v běžné komunikaci velmi oblíbená. Přestože je výskyt frazeologických jednotek s komponentem *копейка* nejčastější ve významu chudoby, jeden frazeologismus popisuje *bohatství*, a to *не считать копейки*. I přes tu skutečnost, že je *рубль* nejznámější ruskou mincí, ve frazeologii se vyskytuje velmi zřídka. Přestože je slovo *рубль* už odedávna aktivní součástí ruských frazeologismů, v odborné literatuře jsem našla pouze 7 frazeologických obratů, přičemž jediný má charakter námi

vymezeného kritéria *bohatství*: *не считать рублей* (být bohatý, moci vyhazovat peníze oknem). Ostatní jsou uvedeny v příloze.

Společným komponentem je pak slovo **бабка, babka**. *Babka* byl cizí peníz, drobná uherská mince nepatrné hodnoty. Posléze *babka* vešla do přísloví a hojně se dosud užívá v ruské i české frazeologii. V různých kontextech toto slovo může mít různé významy: *сшибать/сшибить бабки* (mít hluboko do kapsy). V jiném kontextu toto spojení znamená „vydělávat těžké prachy, být bohatý“. Dále pak jsem našla frazeologismy: *быть на бабках* (být bohatý); *лепить бабки, срубать (нарубить) бабки* a *поднимать бабки* (vydělat hodně peněz, být bohatý). V českém jazyce se *babky* staly v množném čísle synonymem slovu *peníze*: *мít babky, mít peněz jako babek*, tzn. být bohatý. Je pozoruhodné, že *babka* ve významu „stará drobná mince“ existuje nejen v češtině, ale i ve slovenštině, bulharštině a srbštině.

Poměrně hodně frazeologismů je spjato se **slangovými výrazy**. Důvodem je především oblíbenost hovorových výrazů, které se později mohou dostat do spisovné ruštiny a češtiny. Slangovým pojmenování peněz mohou být například výrazy: **бабло, бабосы, баблосики, башли, воздух, зузы, капуста, лаванда, лавандос, лавэ, мани, рубас, филки, хрусты, шевелюхи**, přičemž mnohé z nich se vyskytují ve frazeologii s významem *bohatství*: *иметь баблы, бабосы, капусту, лаванду*. Některé slangismy byly přejaty z anglického jazyka a pochází z amerického prostředí. Spojené státy jsou symbolem luxusu a přepychu, proto se tato slova pojí s významem *bohatství*: **баксы, грины, жоржики, капиталы, мани** a odsud odvozenina **манюхи** a **финансы**: *приобрести баксы, грины, жоржики, капиталы, мани, манюхи* a *финансы, рубить капусту, стричь капусту*. (dic.academic.ru) Jediným společným komponentem v ruštině a češtině je slovo **love**. Pojmenování *love* značící *peníze* pochází z romského jazyka. V poslední době se stal velmi populárním, především v řeči ruské i české mládeže. V ruštině jsem našla dvě frazeologické jednotky s tímto komponentem: *быть при лавэ; лавьё стынет*. Český jazyk má ve svém slovníku frazém *mít love*, přičemž toto slovo má mnoho variant, př. *lováče, lováky*. Rovněž se můžeme setkat s lidovými výrazy, které popisují větší množství peněz. Jedná se o drobné předměty (resp. hmyz), které se nejčastěji vyskytují ve větším množství: *blechy, prach (prachy), plevy, slupky*. A s těmito významy počítají frazémy vyjadřující *bohatství*: *мít peněz jako blech, plev, slupek; mít prachy*.

Uvedené slangové výrazy se ve spisovném jazyce často používají z důvodu jejich expresivnosti. Užití slangu ve frazeologii svědčí o dnešní jazykové tvořivosti, především mládeže aj.

Na závěr bych ráda podotkla, že při srovnání české a ruské frazeologie podle zvoleného frazeosémantického pole *богатство, bohatství* a slovníkových pramenů lze konstatovat nemalou míru podobnosti kulturního pozadí frazémů, vyplývajícího ze společných kořenů a především z internacionálního charakteru frazeologie evropských jazyků.

5.2. Substantiva *бедность* a *chudoba*

Struktura podkapitoly výrazu *бедность, chudoba* bude totožná jako předchozí část týkající se substantiv *богатство, bohatství*.

5.2.1 Etymologie substantiv *бедность* a *chudoba*

Nejdříve začnu objasněním původu ruského slova *бедность* a českého pojmenování *chudoba*. K tomu mi poslouží analýza etymologie těchto výrazů.

Бедность

Tato část ruské lingvistiky se může opírat o bohaté informační zdroje. Avšak ani v jednom etymologickém slovníku se nevyskytuje substantivum *бедность*, ale jeho odvozenina *беда*, proto popíšu jeho etymologii.

- **Бедá**, укр. *бідá*, ст.-слав. **БѢДА** ἀνάγκη, χίνδυνος (Супр.), болг. *бедá*, сербохорв. *бијèда*, чеш. *bída* «беда, несчастье», др.-польск. *biada* «беда», в.-луж., н.-луж. *běda* «беда». || Ср. лит. *bėdà* «беда», лтш. *bėda* «забота, горе», алб. *bē* (из *bhoidhā) «клятва, присяга»; см. Бернекер 1, 54; Г. Майер, Alb. Wb. 30; М.-Э. 1, 287. Остальное см. на *бедить*. [Слав. *běda* связывал с *bodŏ, bosti* «колоть» Калима («Neuphilol. Mitt.», 51, 1950, стр. 38-39). - Т] (Фасмер 1986: 142)
- **Бедá**. Общеслав., индоевр. характера (ср. лит. *bėdà* - «нужда», латышск. *bėdas* - «забота, беспокойство; горе», готск. *baidjan* - «принуждать», лат. *fido* - «полагалось»). (Шанский, Иванов, Шанская 1971: 39)

Chudoba

Při analýze jsem využívala stejných etymologických slovníků jako tomu bylo v předchozí části o *bohatství*. Tato kapitola bude popisovat etymologii adjektiva **chudý**, protože žádný etymologický slovník nevysvětluje substantivum **chudoba**.

V *Etymologickém slovníku jazyka českého* J. Holuba a F. Kopečného z roku 1952 je etymologický význam výrazu **chudý** následující:

1. **Chudý** (csl. *chudъ*, ‚chudý, ubohý‘), psl.: *chud-ob-ka* (bot.); *chud-ák*, *chud'-as*, expr. *chud-ěra*; den. *chud-nouti*, *o-chud-iti*; míst. jm. Chudeř, Chudenice.
R. *chudoj* ‚zlý, špatný‘, *chudět* ‚hubnouti‘, p.*chudy* ‚hubený, vyzáblý‘ (jako č. lid a též ‚nuzný‘), sl. *chudý* ‚hubený, nuzný‘, též *mor*
Ide. zákl. *(s)kudh-, srov. i csl. *kuditi* ‚kazit, ničit‘ (vedle *chula* ‚hana‘). Lit. *skaudus* ‚bolestný‘ s nasalisací skundžu ‚obviňuji‘ [sr. též p. *pa-skuda* ‚havět‘, *paskudny* ‚ošklivý‘, r. *skudnyj* ‚ubohý, skrovný‘] a stind. *kšudh-* ‚hlad‘ (s přesm. jako ve slov.), *kškod-hukas* ‚hladový‘, *kšudras* ‚malý‘ (= l. t. *skudrus* ‚ostrý‘) (Holub, Kopečný 1952:144)

Nejznámějším dílem jazykovědce V. Machka je *Etymologický slovník jazyka českého* s tímto výkladem vyjadřujícím původ přídavného jména **chudý**.

2. **Chudý**, *chudina*, *chudoba*, *chudák*, *chuděra*, *chud'átko*, *chudnouti*. Stč. *chudomačka* bídné (suché) jídlo bude asi z *chudo-mačka*, viz o r. *suchomjat'* pod *suchý*. *Chudobka*, rostlina *Draba* = *Erophila* Jgd (daří se za suchého jara, proto oznamuje hladový, chudý rok), pak *Bellis* us. Vlastní význam slova *chudý* byl hubený, netlustý, ale v Čechách již od stč. znamená nebohatý (za původ *ubogъ*). Dosud však v jč. mor. slc. *ch.* je hubený VyB-K-SSJ, chod. jč. *choudnout* Hr. Duš 2.55 hubeněti. – Všeslovanské: stsl. *chudъ* atd. – Příbuzno je stind. *kšódhuka-* hladový (-*uka-* je jen rozšiřovací přípona), zde *ch.* je tedy z *ks.* (Machek 1997: 208-209)

J. Rejzek ve svém etymologickém slovníku *Český etymologický slovník* určeném pro širší veřejnost charakterizuje původ výrazu **chudý** následovně:

3. **Chudý**, *chudák*, *chud'as*, *chuděra*, *chudina*, *chudoba*, *chudobný*, *chudobka*, *chudnout*, *zchudnout*. Všesl. – p. *chudy* ‚hubený, chudý‘, r. *chudój* ‚hubený, špatný‘, s./ch. *húd* ‚špatný‘, stsl. *chudъ* ‚nuzný, nepatrný‘. Psl. **chudъ* nemá jednoznačný výklad. Spojuje se se sti. *kšudra-* ‚malý, drobný‘, *kšódati* ‚tluče, drtí‘ z ie. **kseud-*

(A8), dále se sti. *kšódhuka-* ‘hladový’ (Ma²), či lit. *skaudùs* ‘bolestivý, křehký’ i *skurdùs* ‘ubohý, nuzný’ (z ie. **skoud-*).

Hledají se i způsoby, jak tyto výklady spojit (např. přesmyk *ks->sk-* v lit.) (Rejzek 2012: 230)

Za povšimnutí stojí skutečnost, že ani v jednom jazyce etymologické slovníky nevysvětlují substantivum *бедность* a *chudoba*, ale jejich jiné tvary – ruské substantivum *беда* a české adjektivum *chudý*. V tomto případě se ruský jazyk ani čeština neshodují, protože slova vycházejí z různých kořenů.

5.2.2 Význam substantiv *бедность* a *chudoba*

Бедность

Plné znění významů substantiva *бедность* v souladu s výkladovými slovníky zní:

- **БЕДНОСТЬ**, -и, ж. **1.** см. бедный. **2.** Жизнь в нужде, состояние того, кто постоянно нуждается. *Б. не порок* (посл.) (Ожегов, Шведова 2001: 39)
- **БЕДНОСТЬ**, и, мн. нет, ж. **1.** Отвлеч. суц. к бедный в 1, 2, 3 и 4 знач. (книжн.). *Б. воображения*. **2.** Нужда, недостаток. *Жить в бедности*. (Ушаков 1935: 101)
- **БЕДНОСТЬ**, и, ж.
  - 1.** Отсутствие необходимых средств для существования; нужда. Впасть в бедность. *Эта старуха и дочка впали.. в страшную бедность и даже ходили по соседству на кухню к Федору Павловичу за супом и хлебом ежедневно.* Дост., Бр. Карамазовы, кн. III, гл. 3. Жить, находиться и т. п. в бедности. *Она существовала тем, что ходила работать то к одной соседке, то к другой, и жила в страшной бедности.* Григор., Пах. и барх., XV. ♦ Недостаток в средствах для жизни; обладание меньшим достатком, чем у средних представителей данной общественной группы; недостаточная обеспеченность. *Владимир Андреевич.. воображал грустный образ жизни, ожидающий его в деревне: глушь, безлюдие, бедность и хлопоты по делам, в коих он не знал никакого толку.* Пушкин., Дубровский, III. *Бедность – не порок.* Посл.
  - 2.** Недостаточность чего-либо; скудость. *Бедность фантазии, воображения.* □ *Хозяин разговорился, между прочим, об одной капитальной журнальной статье, разобрал ее, с свойственной ему тонкостью и, не найдя в ней ничего*

нового и серьезного, воскликнул: что это за бедность умственная, - удивительно! Писем., Тысяча душ, ч. III, гл. 8. ♦ Незатейливость, неприглядность, убогость. *Бедность обстановки*. 3. Устар. Собр. То же, что беднота (в 1-м знач.). *Ближе к небу, под крышами живет бедность – вдовы, мещане, мелкие чиновники, студекты*. Помял., Молотов (I, 139). (Чернышев 1950: 315)

Словарь русского языка в четырех томах, jehož hlavní redaktorkou je A. P. Jevgenjeva přidává substantivu **бедность** význam nehezkého, ubohého vzhledu – убожества, неприглядности.

• **БЕДНОСТЬ**, -и, жс.

1. Скудость, недостаточность средств существования; нужда. *Жить в бедности*. □ – *А у самых в доме бедность такая, что и не глядел бы*. И. Гончаров, Обыкновенная история. *Я стеснялся своей бедности, пытался скрыть ее от товарищей*. Паутовский, Далекие годы.

2. Убожество, неприглядность. *Бедность обстановки*.

3. Недостаточность чего-л., скудость в чем-л. *Бедность мысли*. □ *Природа по пути поражает своею бедностью*. Чехов, Остров Сахалин. *Ритмическая бедность, словесные штампы, --- конечно, не могут обогатить молодую поэзию*. Тихонов, О ленинградских поэтах. (Евгеньева 1981: 67)

Výše uvedené popisy významů svědčí o rozmanitosti popisu ve výkladových slovnících. Definice významů jsou různě obsáhlé v závislosti na rozsahu slovníku. Nejstručněji substantivum **бедность** charakterizují *Толковый словарь русского языка* od S. I. Ožegova a N. J. Švedové a *Толковый словарь русского языка* pod redakcí D. N. Ušakova. Naopak rozšířená vymezení se nacházejí ve slovnících V. I. Černyševa a A. P. Jevgenjevové. Přičemž poslední jmenovaný je zároveň nejpřehlednější. Z toho však vyplývá obecný závěr, že substantivum **бедность** má tři základní významy:

1. **состояние, положение бедняка; нужда** – pouze materiálních hodnot,
2. **убогость, неприглядность** – ošklivost,
3. **недостаточность чего-л., скудость в чем-л.** – nedostatek čehokoliv.

(www.gramota.ru)

Chudoba

Při zkoumání významů slova **chudoba** jsem pracovala s několika výkladovými slovníky, uvedu přesné znění významů pojmu *chudoba* tak, jak jsou v nich popsány:

B. Havránek a kol.: *Slovník spisovného jazyka českého. I, A-M.*

- **Chudoba**, -y ž. **1.** *nedostatek jmění, úplná nemajetnost*: žít v ch-ě; odstranit ch-u lidu; vysvědčení ch-y (zast. ob.) *nemajetnosti (dř.)*; evangelická ch.; ch. cti netratí (přísl. *není hanba být chudým*) **2.** *nedostatek něčeho; prázdnota, ubohost*: ch. fantazie, myšlenek, výrazu; dějová ch. příběhu; ch. planého života **3.** zast. ob. *chudý lid, chudina*: rodiče nemá, a ostatní (příbuzenstvo) je ch. (Rais); nebyla ani jako z ch-y **4.** expr. *chudý člověk; chudák, nuzák*: taková ch., která nemá, co by dětem oblekla (Havránek 1960: 710)

J. Filipec: *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost.*

- **Chudob** | a, -y ž. **1.** *nedostatek jmění*: žít v ch-ě **2.** *nedostatek něčeho*: ch. myšlenek, výrazu ♦ ch. cti netratí (přísl.); **-ný** příd. *chudý 1, 2* (Filipec 1994: 110)

F. Trávníček: *Slovník jazyka českého.*

- **Chudoba**, ž., 1. = *nedostatek jmění, nemajetnost*: ch. cti netratí (přísl.); upadnouti do ch-y; umřít, žít v chudobě; slib chudoby; (úřední) vysvědčení chudoby; 2. = *chudina, chudý lid*; = *chudý člověk (lid.)*; 3. = *nedostatek jiných věcí, ubohost, prázdnota*; ch. myšlenek;, duševní ch. (Trávníček 1952: 525)

Třetí třída České akademie věd a umění: *Příruční slovník jazyka českého.*

- **Chudoba**, -y f. *úplná nemajetnost, nedostatek jmění*. Bohatý se nemá chudému smát pro jeho chudobu. Jir. Vysvědčení chudoby. Staš. Při kněžích pohřešovali [Bratří] úplnou evangelickou chudobu. Goll. Chudoba cti netratí *býti chudým není hanba*. Přísl. 2. *chudina*. Pařízková byla taky z chudoby. Rais. Rodiče nemá [student] a ostatní [příbuzenstvo] je chudoba. Rais. V Benátkách je i největší chudoba ještě poměrně čistotna. Ner. 3. *chudá osoba*. Otec ženichův se nemohl smířiti s událostí již nezměnitelnou, že syn jeho běře si takovou „chudobu“. Herrm. Chtěl by jen takovou chudobu *chudé děvče*. Rais. 4. *prázdnota, skrovnost, chatrnost*. Na levo zvlněná krajina, tmavé ouhory a luka v podzimní chudobě. Jir. Známa jest chudoba téměř

všech našich archivův na venkově. Pal. Ukrýval každý chudobu ducha svého za fráse. Šmil. (Hájek, Hodura, Kořínek, Získal 1935-37: 1082-1083)

Autoři všech výkladových slovníků se shodují v tom, že pojem *chudoba* znamená:

1. **nedostatek jmění,**
2. **nedostatek něčeho,**
3. **chudý lid, chudina,**
4. **prázdnost, chatrnost.**

Je zřejmé, že Češi přiřazují substantivu *chudoba* význam prázdnoty, zatímco v ruském jazykovém obrazu je tento význam zahrnut do významu nedostatku něčeho.

5.2.3 Pojem *бедность* a *chudoba* v ruských a českých textech

Бедность

Analýza substantiva *бедность* bude pokračovat vymezením nejčastějších struktur vyexcerpovaných z Ruského národního korpusu na ruscorpora.yandex.ru. Jazykový korpus obsahuje 1 391 dokumentů, jejichž komponentem je výraz *бедность*. Přičemž 100 nalezených excerpí jsem roztřídila do jednotlivých struktur a posléze rozřadila podle výše zmíněných významů. Celkový výčet excerpovaných jednotek uvádím v příloze.

Nejtypičtějšími strukturami slovních spojení jsou:

Kategorie ADJEKTIVUM + SUBSTANTIVUM pojímá téměř třetinu veškerého získaného materiálu, konkrétně 30 excerpí. V dokumentech se hojně objevovaly následující slovní spojení: *беспросветная бедность*, *вечная бедность*, *крайняя бедность*, *материальная бедность*, *послевоенная бедность*.

Skupina SUBSTANTIVUM + SUBSTANTIVUM už byla popsána v předchozí části. Substantivum *бедность* vystupuje ve všech nalezených excerpích jako podmět, zatímco druhé podstatné jméno plní funkci neshodného přívlastku, viz příloha: *бедность души*, *бедность населения*, *бедность обстановки*, *бедность реальности*, *бедность церкви*.

VERBUM + SUBSTANTIVUM: slovní spojení se v ruských větných konstrukcích vyskytují často, dokazuje to důležitost slovesa, které se v ruské větě chová jako přísudek:

бедность кончится, бедность начинается, бедность отступает, бедность увеличивается, бедность царит.

Jako dodatečnou kategorii zmíním strukturu VERBUM + PREPOZICE + SUBSTANTIVUM. Ve srovnání se substantivem *богатство* je toto nová skupina výrazů, protože slovo *богатство* je zastoupeno kategorií SUBSTANTIVUM + PREPOZICE + SUBSTANTIVUM. Výraz ***бедность*** tedy svědčí o častějším verbonominálním spojení: *впасть в бедность, жаловаться на бедность, наплакаться про бедность, просить на бедность, смириться с бедностью.*

Nyní se pokusím zařadit jednotlivá slovní spojení se slovem *бедность*, která jsem získala ze 100 excerpce z jazykového korpusu, k výše uvedeným slovníkovým významovým skupinám slova ***бедность***:

- ***состояние, положение бедняка; нужда*** – *бедность увеличивается, бедность царит, беспросветная бедность, жить в бедности, на бедность давать, на бедность просить, на бедность собирать*
- ***убогость, неприглядность*** – *бедность души, бедность материала, бедность обстановки, бедность реальности, материальная бедность*
- ***недостаточность чего-л., скудость в чем-л.*** – *бедность бытия, бедность воображения, бедность мотивов, бедность мысли, бедность роскоши, бедность фантазии, бедность художественных средств*

Chudoba

Na začátku kapitoly bych chtěla poznamenat, že jsem vycházela ze 100 excerpčních jednotek získaných z Českého národního korpusu. Bylo až nesnadné najít vhodné a tématu odpovídající excerpce, protože v českém korpusu má ***chudoba***, překvapivě málo, pouhých 402 odkazů, přičemž ne každý odpovídal požadavkům diplomové práce. Výraz ***chudoba*** se může pojit s různými slovními druhy a k nejčastějším strukturám slovních spojení patří:

Vůbec nejrozšířenější kategorií je struktura ADJEKTIVUM + SUBSTANTIVUM, která odpovídá 40 vyexcerpovaným větám: *celosvětová chudoba, dobrovolná chudoba, duševní chudoba, globální chudoba, viditelná chudoba.*

Nejméně zastoupená, avšak velmi rozmanitá je skupina, jejíž strukturu tvoří SUBSTANTIVUM + SUBSTANTIVUM: *chudoba doby, chudoba ducha, chudoba obyvatelstva, hranice chudoby, míra chudoby*. V posledních dvou případech substantivum **chudoba** plní roli neshodného přívlastku, zatímco v prvních třech vystupuje jako podmět.

Struktura VERBUM + SUBSTANTIVUM patří v českém jazyce k nejpoužívanějším: *chudoba dolehla, chudoba hrozí, chudoba postihla, chudoba přináší, chudoba válcuje*.

Jestliže se podívám na významy substantiva **chudoba** v českém jazyce, stejně jako v ruštině se můžeme setkat hned s několika.

Koncept *chudoba* má tyto významy:

- **nedostatek jmění** – *absolutní chudoba, děsivá chudoba, děsná chudoba, extrémní chudoba, hrozná chudoba, největší chudoba, obrovská chudoba, pekelná chudoba, tísnivá chudoba, velká chudoba, zlá chudoba, žít v chudobě*
- **nedostatek něčeho, prázdnot, chatrnost** – *chudoba citu, chudoba ducha, chudoba fantazie, chudoba myšlenek, chudoba výrazu, dějová chudoba příběhu, chudoba planého života*
- **chudý lid, chudina** – *být z chudoby*

Z uvedených významů jsem zjistila, že Rusové a Češi chápou *бедность, chudobu* odlišně. Ve třech představách se shodují: v peněžní nouzi, nedostatku něčeho a prázdnotě. V představách Čechů se slovo *бедность, chudoba* navíc pojí s předobrazem chudého člověka, zatímco u Rusů tomu tak není. Naopak ruský obraz světa související se substantivem *бедность* je doplněn o význam ošklivosti. V tom se jejich obraz světa rozchází.

5.2.4 Pojem *бедность* a *chudoba* ve frazeologickém obrazu světa

Tato kapitola je zasvěcena představám o *chudobě* v ruském a českém frazeologickém obraze světa.

Frazémy uchovávají kulturní informace pomocí symbolů a přirovnání. Tyto informace se získávají z doslovného významu ustálených slovních spojení, protože právě ten obsahuje kulturní stopy – mýty, zvyky, historické události a prvky běžné kultury.

U Čechů a Rusů je mnoho poznatků a představ společných, neboť zákonitě vyplývají ze stejné zkušenosti s lidským tělem, vlastnostmi a přírodou. (Jadlovský 1998: 38)

Frazeologie každého jazyka je specifická tím, že frazeologismy nejsou pouhá slovní spojení, která sestávají z jednotlivých slov. Frazeologie má velmi hluboké kořeny, zachovává výrazy svědčící o minulosti. Frazeosémantická pole *бедность*, *chudoba* charakterizují nadčasové pojmy a jsou zároveň dostatečně obsáhlá a průkazná s ohledem na historický vývoj obou národů jako jazykových společenství. Ruština i čeština mají společné kořeny z dob, kdy se začalo formovat povědomí o dostatku majetku. Důkazem toho jsou frazeologické jednotky s komponenty *бедность*, *chudoba*.

Rusové a Češi si představují *chudobu* různě. Svěbytný přístup k jazyku je reflektován ve frazeologickém obrazu světa, což dokazují různé názory pro chápání chudoby.

Hned úvodní kategorie popisuje shodné prvky v představách Rusů a Čechů o *бедности*, *chudobě*. Ráda bych zmínila kategorii frazémů, jejímž hlavním komponentem je samotné slovo *бедность*, *chudoba*. Synonymy ruského substantiva *бедность* jsou výrazy *горе*, *нищета*, *нужда*, které popisují různou intenzitu chudoby a které se objevují v těchto frazeologismech: *горе* – *мыкать горе*; *бедность* – *быть из бедного мешка*, *быть из бедной семьи*, *быть на грани бедности*, *жить на грани бедности*, *происходить из бедной семьи*; *нищета* – *быть на грани нищеты*, *впадать/впасть в нищету*, *жить на грани нищеты*, *кому остается лишь нищенский посох*, *пустой как ладонь нищего*; *нужда* – *впадать/впасть в нужду*, *жить в большой нужде*, *попасть в нужду*, *терпеть беду с нуждой*. Česká frazeologie taktéž pojímá mnohé jednotky se samotným slovem *chudoba*. Chudoba je chápána jako nedostatek, který může být způsoben mnoha faktory. Mezi hlavní lze označit nemoci, nevzdělanost, vládní selhání, nepříznivou geografickou polohu a chudobu samotnou. Synonymy slova *chudoba* jsou *nouze*, *bída*, *mizina*, *žebrota*. Všechna tato slova mají v české frazeologii svá zastoupení: *bída* – *bída ťuká na dveře*, *být na pokraji bídy*, *třít bídu s nouzí*, *upadat/upadnout do bídy*, *žít na pokraji bídy*; *chudoba* – *být z chudého pytle*; *mizina* – *být na mizině*, *dostat se na mizinu*, *octnout se na mizině*, *přicházet/přijít na mizinu*, *přivést/přivádět koho na mizinu*; *žebrota* – *chodit o žebračké hůl*, *chodit po žebrotě (žebrotou)*, *přijít na žebračkovou hůl*, *přivést koho na žebračkovou hůl*, *zbývat komu jen žebračková hůl*. Do této kategorie bychom mohli zařadit

frazémy vycházející z pomyslného *dna*. Pokud se lidé ocitnou v neřešitelné osobní situaci, bez jakýchkoli prostředků a bez vyhlídek, v češtině pro to existují frazeologické obraty: *ocitnout se na dně, padnout až na dno*.

Následující kategorie frazeologismů zaznamenává odlišnosti v ruském a českém jazykovém obrazu světa. Některé představy Rusů o *chudobě* se pojí se symboly **částí lidského těla**. Tyto výrazy představují přibližně třetinu veškeré ruské frazeologie, přičemž nejvíce frazeologických jednotek existuje s komponentem *ruka*. Je to spojeno s tím faktem, že v dávných dobách rukama lidé dělali všechno, veškerou práci. Naši předkové chápali pojem „mít“ jako něco, co bylo v jejich rukách. Ve frazeologii se ujaly zejména výrazy popisující *chudobu*, založené na představě o tom, že to, co nemá člověk v rukou je špatné: *вести хозяйство из рук вон плохо, дела идут из рук вон плохо, из рук вон плохо, ходить с протянутой рукой, пойти с протянутой рукой* – doslovný překlad zní „chodit s nataženou rukou“, tedy „chodit žebrotou“. Jeden ruský frazeologismus souvisí s **pěstí**: *свистеть (свистать) в кулак* – být chudý. Česká frazeologie neobsahuje žádný podobný frazém.

Při analýze frazeologie jsem našla mnohé frazeologické jednotky, které vyjadřují chudobu a které jsou spojeny s **vlastními jmény**. Za prvé, v představách lidí tato jména se symbolem *chudoby* vycházejí z křesťanské mytologie. Za druhé, se jedná o běžně používaná jména. Častým pramenem mnohých frazeologismů je Bible. Tyto frazeologické obraty mají svůj původ v dávné minulosti a odráží se v nich staré události. Patří sem výrazy jako: *беден как Лазарь* – výraz má podobnost v nemocném chudákovi Lazarovi, který ležival před domem boháče a prosil o jídlo. Žebráci v této oblasti často zpívali duchovní písně, včetně veršů o žebřáku Lazarovi. A tak se tato poezie stala symbolem stěžování si na život, hoře, které musí lidé bez domova zažívat. Pojmenování *Гоз и Магоз* se objevují v křesťanství i v islámu a berou na sebe různou podobu. Vystupují jako jedna z podob Antikrista, lidé, nebo území, přičemž existuje mnoho výkladů těchto jevů. Pravoslaví věří, že svět zanikne apokalypsou a poté, co bude satan osvobozen, Bůh povolá národy Gog a Magog ke svaté válce s pekelníky. Přirovnání *Гоз и Магоз* se v ruštině používá s významem „velké zvíře“ v češtině. Do druhé skupiny bychom mohli zařadit frazeologický obrat *голый Вася*. *Вася* (Василий) je hypokoristické mužské jméno, které často používají kriminálníci pro pojmenování oběti. V tomto kontextu obrat označuje „být chudý, nemít vůbec nic“.

Představy Čechů jsou naprosto odlišné. V jejich představách nefiguruje vlastní jméno osoby, ale geografický název, např. *Nemanice*. Původně níže popsaná rčení označovala německou obec *Wassersuppen*, chudý kraj s neúrodnou půdou a nemožností hospodářského rozvoje. Tak vznikla rčení založená na slovní hříčce: *občan z Nemanic, pán z Nemanic, rytíř z Nemanic* – ten, kdo nemá nic.

Další skupina výrazů, v níž se odrážejí představy o *chudobě*, se vyskytuje v souvislosti s **oděvem**. Oblečení odráží sociální a rodinný stav osoby, povahu jeho zaměstnání a soukromého života. Oblečení zpravidla ukazuje příslušnost k určité sociálně-ekonomické skupině. Oblečením osoba informuje své okolí o svém stylu, sobě samém, sociálním postavení, oděv rovněž plní komunikativní funkci. Už od doby kamenné lidé nosili oblečení, byť velmi primitivní. Ti, kteří oblečení měli, zastávali ve společenství nejvyšší funkce, oblečení mělo poukázat na jejich významnou roli, majetek a dostatek prostředků. Přesto se však ani v ruském, ani v českém jazyce nevyskytují frazémy charakterizující *bohatství* člověka, což je poněkud překvapující. Naopak velké množství frazeologických obrátů obou frazeologií souvisí s *chudobou*: *оставить кого в одной рубашке, остаться/оставаться без штанов, отдавать/отдать кому последнюю рубашку, снимать/снять с кого последнюю рубашку, у кого задница выглядывает из штанов*. V češtině se rovněž uplatňují frazeologismy s názvy různých částí oblečení, komponenty jsou nejčastěji pak *kalhoty* a *košile*. Slovo **kalhoty** symbolizuje nezbytnou část oblečení člověka a jejich nepřítomnost ve všech případech charakterizuje *chudobu*: *dělit se/rozdělit se s kým o poslední kalhoty, panimanda komu kouká z gatí* – pojmenování *panimanda* je ironické označení zadku, zadnice. Slovo *gatě* označuje v obecné češtině mužské kalhoty. Toto slovo s výrazem *kalhoty* nemá nic společného, pochází od staročeského *hacě* či *hácě*, které snad mělo indoevropský kořen *ga-*. Předtím než slovo *hacě* v jazycích západních Slovanů zaniklo, převzala ho maďarština, z maďarštiny si slovo v podobě *katě* či *gatě* vzala slovenština, která ho pak předala češtině, *prodělat/prodělávat gatě, prodělat/prodělávat kalhoty*. Také substantivum **košile** v české frazeologii vystupuje jako symbol nezbytného oblečení. Pokud člověk nemá dostatek financí a obrazně se musí vzdát i této poslední základní lidské potřeby, je chudý: *brát/vzít komu poslední košili, dělit se/rozdělit se o poslední košili s kým, připravovat/připravit koho o poslední košili*. Zbavit člověka veškerého oblečení znamená „udělat ho velmi chudým“, srov. frazeologismy: *odřít koho donaha, svléci koho donaha*.

Poměrně často se v této části frazeologie užívá slovo **карман**, tedy kapsa. Kapsa je místem, kam se dají ukládat peníze, a proto je plná kapsa symbolem bohatství a prázdná – chudoby. Frazémy, které budou následovat, se vyskytují i v části o *bohatství*, ale zde se jedná se o jejich antonyma: *в карманах чьих, у кого ветер гуляет; в карманах чьих, у кого ветер свистит; в кармане пусто у кого; карманная чахотка у кого (чахотка в кармане у кого); у кого из одного кармана все высыпано, а другой – пустой; у кого пустой карман*. České frazeologismy jsou tyto: *mít děravou kapsu, mít hluboko do kapsy, mít jednu kapsu prázdnou a druhou vysypanou, mít v kapse souchotiny, mít prázdnou kapsu, sahat/sáhnout hluboko do kapsy*.

V jazykovém obrazu světa je symbolem *chudoby* i **množství a kvalita jídla**. Při přípravě potravy se lidé odjakživa zaměřovali na nejdostupnější suroviny, které si byli schopni sami vypěstovat, jako např. obilí. Základem staroruské i staročeské kuchyně byl chléb. Chléb byl zároveň v českých zemích stejně jako na Rusi nejrozšířenější poživatinou. Ve frazeologii z oblasti gastronomie vítězí na plné čáře. Komponent **chléb** se v ruské i české frazeologii užívá především ve frazeologismech s významem *chudoba, nedostatek prostředků*: *вырывать хлеб из чьего рта, (даже) на хлеб нет у кого, жить на сухом хлебе, оставаться/остаться без куска хлеба, перебиваться с хлеба на воду (на квас), сидеть на хлебе и (на) воде*. V češtině: *jíst (jídat) tvrdý chléb, nemít ani na chleba, žít o chlebu a vodě, žít o suchém chlebě a utrhovat chléb od úst* – nedostatek finančních prostředků na život. Kromě chleba základní doplňky stravy zastupuje **sůl**, ale i jiný druh pečiva – **rohlík**: *nemít ani na rohlíky, nemít ani na sůl*. Další zástupce gastronomické frazeologie znamenající v češtině nouzi a bídu je *nemít co do hrnce*. Odlišnosti v představách Čechů a Rusů nastávají v případě komponentu **hlad**, který bychom do této kategorie mohli zařadit. Kvůli své tíživé finanční situaci si chudí lidé, kteří nemají peněz na rozhazování, často nemohou dovolit koupit žádné jídlo a trpí hladem. Ve významu „být chudý“ se komponent *hlad* objevuje ve výrazech: *сидеть голодом, терпеть голод и холод*. V představách Čechů o *chudobě* se toto slovo vůbec neobjevuje.

Frazeologismy s významem *chudoby* se často přirovnávají ke **zvířatům**. V dobách pohanství, kdy byl hojně rozšířen totemismus, lidé prostřednictvím sošek symbolicky znázorňovali věci, předměty a jevy, které je v každodenním životě obklopovaly. Nejzřetelněji je tato symbolizace patrná u zvířat. Jejich pozorováním a sledováním jim lidé začali připisovat lidské vlastnosti. Smysly symbolů byly poté přetvářeny pod vlivem

náboženských přesvědčení. Z toho důvodu mohlo existovat více názorů na to, co jednotlivá zvířata symbolizují. Zoonymní frazeologismy velmi často popisují *chudobu*: *в (одном) кармане вошь на аркане, в другом – блоха на цепи, хозяйствовать с коровы на козу, бедный (беден) как церковная мышь, бедный (беден) как церковная крыса* – tento frazeologismus se odvíjí od představy prázdné budovy kostela, *гол как сокол* – etymologové tuto frazeologickou jednotku vysvětlují tak, že byla odvozena od beranidla, přezdívaného sokol. Obrat není odvozen od názvu dravce sokola, jehož celé tělo pokrývá peří, ale od dokonale hladkého železného odlitku, který byl připevněn řetězy k beranidlu. Záhadou však zůstává, proč se odlitku říká stejně jako tomuto hrdému ptákoví. Zvláštnímu postavení se těšili **ptáci**. Ptáci byli vážení tvorové. Ptáci, jakožto neoddělitelná součást přírody, jsou součástí i našeho lidského světa. Je proto logické, že se obraz ptáků musel otisknout i do našeho jazyka, a to konkrétně do frazeologie. Pták je symbolem především dostatku a vysokého společenského postavení, jak již bylo zmíněno v předchozí části. Avšak existují i antonymické frazémy popisující nízkou pozici ve společnosti: *не велика птица кто, птица низкого полёта*. Česká frazeologie je zastoupena podobnými výrazy: *být chudý jako kostelní myš, dobrodinec chudých psů, hospodařit z krávy na kozu, louskat cvrčky, nemít čím po psovi hodit, zkusit jako pes*.

Nedílnou součástí této kapitoly jsou i představy, jejichž podstatou je symbol **peněz**. Ruská frazeologie pojímá nejrůznější komponenty – od samotného slova *деньги* ve frazémeh až po jednotlivé druhy peněz, jakými jsou *копейка* a *зрощ*. U české frazeologie tomu není jinak. Frazémy jsou zastoupeny samotným slovem *peníze*. Z jejich komponentů jsou to pak výrazy: *groš, grešle, koruna, krejcar* a různé slangové výrazy, nejčastěji pak všemi známá *vindra*.

Pojem **деньги, peníze** s významem *chudoby* se v ruské frazeologii vyskytuje pouze ve 4 případech, což je markantní rozdíl ve srovnání s bohatstvím. Tam se nacházelo celkem 19 frazeologických jednotek. Význam chudoby nesou výrazy: *деньги с неба не сыплются на кого, деньги на улице не собирает кто, денег кот наплакал, денег не печатают кто*. Se stejným počtem frazeologických jednotek jsem se setkala i v české frazeologii. Při sbírání excerpovaného materiálu jsem narazila pouze na 4 frazeologické jednotky popisující *chudobu*, potažmo málo peněz: *mít peněz jako žába chlupů, nesbírat peníze na ulici, peníze jsou fuč, peníze jsou v prachu*. Při třídění získaných excerpací mně překvapil fakt, že v případě frazeologismů obsahujících slovo *peníze* převážná většina

znamenal *bohatství*, a naopak u frazémů s ostatními peněžními komponenty tomu bylo přesně naopak, tedy byl zde větší podíl frazeologických jednotek znamenajících *chudobu a nouzi*.

Představy Rusů o chudobě velmi často souvisí s komponentem **копейка**. Tato měna, oblíbená v řeči Rusů, se pro svou nízkou hodnotu vyskytuje tedy zejména ve významu *chudoby, bídy, nicoty*: *быть без копейки (в кармане), не иметь ни копейки, ни копейки (копья) за душой у кого* – výraz *копейка* je odvozen od slova *копье* – kopí, jelikož na přední straně prvních kopějek byl vyobrazen svatý Jiří probodávající kopím zmiji, *оставаться без копейки (в кармане), перебиваться с копейки на копейку, сидеть без копейки (в кармане)*.

Shodným prvkem v představě Rusů a Čechů je pak existence **groše** jako symbolu *chudoby*. *Groš* označoval měděnou minci, jejíž hodnota na počátku ražby za vlády Alexeje Michajloviče v 17. století činila 2 kopějky. Časem však hodnota mince klesala až do té míry, kdy byla přirovnávána k ½ kopějky. Toto platidlo se používalo nejen ve finanční sféře, ale vzniklo mnoho ustálených spojení, především se *groš* stal označením *nouze, nepatrné hodnoty*: *быть без гроша (в кармане), грош цена (в базарный день) кому, чему, гроша (ломаного, медного) не стоить, кто как грошовый ножичек, не иметь ни гроша, оставаться без гроша (в кармане)*. Co se týká českých zemí, v Čechách *groše* začal razit r. 1300 Václav II., když byla v okolí Kutné Hory objevena naleziště stříbra. Byl to peníz všeobecně vážený, o čemž svědčí i tyto výrazy: *za krále Holce, když byla za groš ovce* (dávno); *(udělat něco) kdyby kroupa za groš byla* (stůj co stůj); *Haléři, dej místo groši! Vstaň šestáku, groš jde!* (Stěpanova 1994: 45) Postupem času hodnota *groše* klesala a tím se měnil i význam slova. Tato změna se odrazila i ve frazeologii. Ve většině novějších rčení má slovo *groš* symbolický význam „malá bezcenná mince“: *ani co se za groš vejde, ani groš bych za to nedal, hospodařit z kopy na groš, nemít ani za groš ceny, nestát za pár grošů, nestát ani za zlámaný groš*. Chudoba, jakožto sociální status člověka vyznačující se hmotným nedostatkem je stav způsobený především nedostatkem peněz. Ve spojitosti s *grošem* jsem našla 5 frazémů, které tuto *nouzi* člověka vystihují: *být bez groše, nemít ani groš, sedět grošem, smrdět grošem, zůstat bez groše*.

Přestože i další představy Čechů o *chudobě* mají spojitost s *grošem*, jsou zastoupeny substantivem **grešle**. *Grešle* je zkomoleninou slov *gröschel, greschel* a doslova znamená

„grošiček“. Znamená to tedy, že slovo *groš* se zachovalo v této zdobně podobě. Grešle byla původně drobná stříbrná mince, která se poprvé razila v r. 1748. Její v podstatě mizivou hodnotu charakterizují lidová rčení: *nedat za co zlámanou grešli, nestojí co ani za zlámanou grešli, stojí co za (zlámanou, starou) grešli, za grešli není*. Toto slovo taktéž charakterizuje *bídu*: *nemít ani zlámanou grešli, smrdět grešli*.

Symbol *chudoby* v představách Čechů a Rusů se rovněž rozchází ve frazeologických obrazech s komponentem **koruna**, což je zcela logické. Zatímco v ruštině můžeme nalézt komponent **рубль**, čeština ve své frazeologii upřednostňuje slovo **koruna**. Se slovem *koruna* se překvapivě nepojí velké množství frazeologismů, jak by se na první moment očekávalo. Objevila jsem pouze 13 frazémů, což je podle mě přinejmenším zarážející, jestliže uvážím, že slovo *koruna* je jedním z nejvíce používaných ekonomických termínů. Tříděním excerpovaného materiálu jsem objevila frazeologické jednotky znamenající *bezcnost (chudobu)*: *mizerných pár korun, nemít ani korunu, smrdět korunou, zůstat bez koruny*. Ostatní popisují marnotratnost a skrblictví a jsou uvedeny v příloze.

Dalším komponentem peněz se symbolem *chudoby* v představách českých lidí je slovo **krejcar**. Frazémy, které obsahují komponent *krejcar*, jsou v české frazeologii velmi populární. V českých zemích byl krejcar zaveden ve druhé polovině 16. století za vlády Maxmiliána II. Zpočátku byl oblíbenou mincí, poté se na nějakou dobu ztratil a opět se vrátil do peněžní soustavy v první polovině 17. století. Krejcarem se v Habsburské monarchii platilo až do zavedení korunové měny v roce 1892. Poté byl nadobro stažen z oběhu. Jak se měnila role krejcaru v úloze platidla, tak se krejcar zapisoval i do frazeologie. A proto se slovo *krejcar* často uvádí v souvislosti s pozitivními i negativními jevy, přičemž negativní charakteristiky převažují. Negativní status ve významu „malého množství, bezcennosti a levné koupě/prodeje“ nabývají tyto frazeologismy: *být čeho jak za krejcar šafránu* (malé množství), *koupit co za pár krejcarů* (levně), *nestát ani za krejcar* (nemít velkou cenu), *prodat co za pár krejcarů* (lacině). Negativní zabarvení získává i význam *chudoby* vyskytující se v následujících frazeologických obrazech: *být bez krejcaru, nemít ani krejcar, sedět krejcarem, smrdět krejcarem*. V lidové mluvě, především na hanáckém Slovácku se ujalo také slovo *grejcar* a s ním rčení: *sedět grejcarem*, které nese stejný význam jako jeho spisovná podoba.

Česká frazeologie nabízí i frazémy se **slangovými výrazy**. Pokud bychom měli srovnat ruský a český jazyk, musíme konstatovat, že ruský jazyk obsahuje více

frazeologismů s významem *bohatství* a v češtině je více frazémů spjato se symbolem *chudoby*. V ruském jazyce se mi podařilo nalézt 4 slangové výrazy, které popisují nedostatek prostředků: **бобы, мак, купило, пети-мети** (varianty *тими-мити, фити-мити*). Konkrétně se jedná o frazémy: *разводить бобы, купило притупило (притупилось)* a ustálené spojení: *Если нету пети мети, проклиная все на свете*.

Co se týče českého jazyka, nejznámějším lidovým názvem, který se běžně používá v hovorové češtině, je výraz **vindra**. *Vindra (vinda)* je zkomolený lidový název vídeňského peníze „Wiener Pfennig (Heller)“, který byl v 15. století rozšířen po celé Evropě. Kvalita těchto mincí se postupně zhoršovala do té míry, kdy ve své váze obsahovaly pouze 0,01 gramu stříbra. Díky Jiřímu z Poděbrad, který jich jako válečnou kořist z Rakouska přivezl velké množství, se tyto málo hodnotné mince dostaly i do Českého státu a daly vzniknout rčení: *nemít ani (zlámanou) vindru*, tedy vlastně nemít ani ten nejméně hodnotný peníz, jaký může být. Z tohoto slova se dále vyvinuly lidové výrazy **finda, findra, findár, finděra a fiňár**. Tato slova se vyskytují v obdobných rčenicích: *nemít ani findy (ani findry, ani fitiny)*, což znamená „nemít žádné peníze“; *(nedat, nevzít) ani findu, findy*.

V *Česko-ruském frazeologickém slovníku* A. Wurma a V. Mokienka mají bohaté zastoupení výrazy, které pocházejí z lidové mluvy. Lidová mluva se zalíbením překrucuje cizí názvy a tvoří z nich posměšné a žertovné výrazy. Vypátrat jejich původ je často možné jen s pomocí etymologických slovníků:

- *balatka* – málo hodnotná mince, slovo bylo přejato z italského *ballota* „kulička“
- *blaf* – výraz pro nehodnotnou minci pocházející z německého slova *flaffert, blaffert*
- *heble* – zastaralý obrat pro peníze vycházející opět z němčiny, ze slova *hebel* – „nicotný, bezcenný“
- *pakatel* – označení mince malé hodnoty, z italštiny *bagatino* – lidový název drobné severoitalské mince
- *plonk* – slovo ve významu „bez peněz“ pochází z německého hovorového sousloví *blank sein* – „být bez peněz“
- *šup* – výraz pro málo peněz ze slova *schuppe*, což představovalo označení pro fríské feniky

Z výše uvedeného vyplývá, že všechny popsané výrazy nespisovné češtiny popisují peníze nízké hodnoty, důkazem čehož jsou i rčení: *nestát ani za balatku, blaf* (být

bezecný); *být plonk* (nemít peníze); *nemít ani šupa* (žádné peníze); *koupit co za pakatel, za pár šupů* (levně).

Se stejným významem vystupují i slova jako např. **bleška, facka, fatka, flok, paták, pleška, šarapatka, vorel**. Svědčí o tom rčení: *nestát ani za blešku, fatku, facku, paták, plešku, šarapatku* (být bezecný); *nemít ani floka, vorla* (žádné peníze); *dostat něco za šarapatku* (lacině), *(koupit, prodat) za facku, fatku, pakatel* (levně).

Lidová mluva se stala taktéž zdrojem známého výrazu **drobné** či **drobáky**. Tato slova jsou obecná označení mincí s nízkou nominální hodnotou: *drobných nemívá mnoho a papírových ještě míň* (nemít žádné peníze).

Na první pohled je patrné, že většina názvů peněz, které se v lidových rčeních vyskytují, neodrážejí jejich původní hodnotu, ale vyjadřují obecný pojem „malý, bezecný peníz“. O tom svědčí i široká variabilita v uvedených strukturně sémantických příkladech. Tyto výrazy se vztahují především k jevům zavrženíhodným. Jak je vidno, v mnohem větší míře frazeologie popisuje negativní stránky lidského života než ty pozitivní. To jenom potvrzuje obecně přijímaný závěr, že frazeologie jako nejexpresivnější část jazyka popisuje mnohem častěji negativní než pozitivní stránky lidského bytí. Pro vyjádření pozitivních jevů ve společnosti existuje o hodně méně pojmenování než pro popis stavu negativního rázu.

ZÁVĚR

Cílem této diplomové práce byla srovnávací analýza ruských a českých frazeologismů popisujících *богатство/bohatství* a *бедность/chudoba* z hlediska frazeologického obrazu světa. Dílčími úkoly bylo vytvořit klasifikaci frazeologických jednotek s významem *bohatství-chudoba* podle významu a najít shody a odlišnosti v tomto úseku ruského a českého frazeologického obrazu světa.

Zdroji mé práce se staly slovníky – frazeologické, etymologické a výkladové, vědecké studie, odborné články, odborné publikace, jazykové korpusy a internet. Celkově jsem v odborné literatuře našla 1059 excerpceí, které bych mohla rozdělit na dvě velké skupiny. V ruském jazyce to bylo 200 vyexcerpovaných vět z jazykového korpusu, které posloužily cíli vyčlenění nejtypičtějších struktur slovních spojení, ve kterých se vyskytovala substantiva *богатство* a *бедность* a dále pak 333 frazeologických jednotek ve významu *bohatství-chudoba* ve frazeologickém obrazu světa ruských mluvčích. V české části se nachází stejný počet excerpceí (200) z jazykového korpusu pro rozčlenění substantiv *bohatství* a *chudoba* do nejčastějších struktur slovních spojení. V češtině se vyskytuje 326 frazeologických jednotek, které prezentují představy Čechů o bohatství a chudobě.

Teoretická část je věnována čtyřem velkým tématům.

První z nich patří lingvistice. V jejím rámci jsem vysvětlila základní pojmy vědních disciplín: *lexikologie*, *frazeologie* a *terminologie*, přičemž je popsán předmět zkoumání a základní pojmy jednotlivého vědního odvětví. Především studium frazeologie je velmi atraktivní, protože pomocí frazeologického obrazu světa poznáváme vztah člověka ke světu. Frazeologie každého jazyka je originální a jedinečná. Ve frazeologii se odráží nejen hodnoty a ideály lidí, ale i jejich zásady, představy o světě a o svém životě v tomto světě.

Dále jsem hodně prostoru věnovala *kognitivní lingvistice*. Součástí této kapitoly je pak výklad *jazykového obrazu světa*, jeho dělení a cíle.

Další kapitola teoretické části pojednává o *peněžích*. Peníze jsou nejdůležitějším měřítkem bohatství a chudoby a v jejich výši se ukazuje majetnost či nemajetnost. Zaměřila jsem se na stručný popis historie peněz od nejstarších dob až po současnost, od předchůdců nám známých peněz až po bezhotovostní peníze. Objasnila jsem

i podstatu peněz z ekonomického hlediska – co jsou to peníze, jakou plní funkci, jak vznikají a zanikají.

V poslední kapitole se snažím ukázat bohatství a chudobu v současném Rusku. Na základě vědecké studie *«Бедность и богатство в современной России»* jsou popsány základní charakteristiky těchto vrstev obyvatelstva a jejich materiální zabezpečení.

Praktická část je rozdělena na dvě základní kapitoly. První z nich se týká *bohatství*, druhá je věnována *chudobě*.

Nejprve bylo třeba objasnit etymologii substantiv *богатство/bohatství*. K tomu mi posloužily etymologické slovníky. Díky nim jsem zjistila, že dané výrazy vycházejí ze stejného slovního základu, což není nikterak překvapující, protože ruština i čeština patří do stejné jazykové skupiny.

V další části bylo zapotřebí popsat významy výše zmíněných výrazů. Díky výkladovým slovníkům jsem k substantivu *богатство* přiřadila následující významy: 1) **обилие материальных ценностей**, 2) **естественные материальные ценности, природные ресурсы**, 3) **совокупность нравственных и культурных ценностей**, 4) **множество, разнообразие**. České substantivum *bohatství* nese významy: 1) **velký majetek, značné jmění**, 2) **veliké množství, hojnost**. Lze vidět, že si významové oblasti navzájem odpovídají. Navíc je však v ruském jazykovém obraze světa vyčleněn význam přírodního bohatství a představa pojímající soubor různých hodnot, zatímco v češtině nikoliv. Za povšimnutí stojí i fakt, že v českém jazyce je substantivum *bohatství* spjata zejména s materiální stránkou, penězi.

Dále jsem vyhledala v národních jazykových korpusech 200 excerpceí slovních spojení se slovy *богатство/bohatství*, 100 ruských a 100 českých, které jsem roztřídila podle struktur slovních spojení. V ruském jazykovém korpusu se celkem našlo 2 509 dokumentů se slovem *богатство*, přičemž vůbec nejčastější struktura byla VERBUM + SUBSTANTIVUM, ale také SUBSTANTIVUM + SUBSTANTIVUM, která je pro ruský jazyk typická. Naproti tomu český národní korpus obsahoval 2 896 textů, ve kterých se vyskytovalo substantivum *bohatství*. Nejobsáhlejší kategorií byla struktura ADJEKTIVUM + SUBSTANTIVUM, což svědčí o oblíbenosti nominálních spojení v češtině.

Hlavní část praktické části je věnována frazeologii. Frazeologické jednotky byly komentovány z pohledu frazeologického obrazu světa. To znamená, že jsem frazeologismy roztřídila do skupin se stejným komponentem. Pokusila jsem se zjistit shody a odlišnosti v představách Rusů a Čechů o bohatství. Zde jsem dospěla k závěru, že mnohé představy jsou pro oba národy totožné. Znamená to tedy, že v obou jazycích jsem našla jednotky pro význam *bohatství* s komponenty: **zlato, objekty křesťanské mytologie**. Tato kategorie jmenuje *jména mytických postav* a komponenty *nebe, království, ráj*. Dalšími komponenty byly: **vlastní jména**, souhrnné komponenty **карман, кошелек, мощна** v rámci jedné kategorie; **šlechtické tituly, množství jídla** a závěr této kapitoly patřil **přirovnáním ke zvířatům**.

Samostatnou část pak tvořily představy spojené s **názvy peněz**. Role peněz byla v životech lidí podstatná, což mimo jiné dokládají i četná rčení obsahující komponenty peněz. Frazeosémantická pole *богатство/bohatství* obsahují slovo *деньги/peníze* a další komponenty. V ruštině se jedná o výrazy *бабка, копейка, рубль* a četné slangové výrazy. V české frazeologii mají své zastoupení komponenty: *peníze* a *babka*, rovněž několik slangových pojmenování peněz.

Druhá kapitola praktické části sestává z analýzy substantiva *бедность/chudoba*. Struktura této kapitoly je stejná jako u předchozí části. Zabývala jsem se etymologií těchto slov, kterou jsem čerpala z etymologických slovníků.

Pak jsem se zaměřila na rozbor významových oblastí *бедность/chudoba*. V případě, že se pozorně zaměříme na výsledky vycházející z ruských a českých výkladových slovníků, můžeme tvrdit, že se významové oblasti shodují ve významech: 1) **состояние, положение бедняка; нужда** (nedostatek jmění), 2) **недостаточность чего-л., скудость в чём-л.** (nedostatek něčeho). Výkladový slovník *Словарь русского языка в четырех томах*, jehož hlavní redaktorkou je A. P. Jevgenjeva přidává substantivu *бедность* význam nehezkého, ubohého vzhledu – **убожества, неприглядности**. České slovníky navíc poukazují na dva významy: **chudý lid, chudina a prázdnota, chatrnost**.

Další zajímavá činnost nastala při práci s jazykovými korpusy. Ruský korpus odkazoval na 1 391 dokumentů. Nejrozšířenější strukturou slovních spojení byla kategorie ADJEKTIVUM + SUBSTANTIVUM. Čeština v této skupině zaostávala, v českém národním korpusu se vyskytovalo pouze 402 odkazů na texty, ve kterých bylo slovo *chudoba*.

Závěr druhé kapitoly praktické části byl zasvěcen frazeologickému obrazu světa. Jednotlivé frazémy jsem opět rozřídila do skupin. Mnoho frazeologických jednotek obsahuje samotné slovo *бедность/chudoba* v různé intenzitě chudoby. V ruském jazyce se konkrétně jedná o výrazy: *горе, бедность, нищета, нужда*. Český jazyk reflektuje chudobu následujícími komponenty: *bída, chudoba, mizina, žebrota*.

Ke shodným prvkům v ruské a české frazeologii se symbolem *chudoby* patří komponenty **vlastních jmen**. Nicméně v ruštině se jedná o *jména lidí*, v češtině naproti tomu o *geografické názvy*. Další skupinou jsou: frazeologismy s názvy **oděvu**, který bere v úvahu i komponent *карман*, tedy kapsa; **množství a kvalita jídla**. Frazeologismy ve významu chudoby často obsahují **animalistický komponent**.

Odlišnosti v ruském a českém frazeologickém obrazu světa zaznamenává skupina frazeologických obrátů s významem *chudoby* s komponentem názvů **částí lidského těla**.

Nedílnou součástí frazeologie jsou i frazeologismy s názvy **peněz**. V ruské frazeologii se vyskytují komponenty *деньги, копейка, грош*. V české se objevují zdejší názvy peněz: *groš, grešle, koruna, krejcar* a různé slangové výrazy, nejčastěji pak všemi známá *vindra*. Nesmím opominout samotné slovo *peníze* a slang.

Frazeologie častěji popisuje negativní stránky lidského života než ty pozitivní. Tato zákonitost frazeologie je už dávno popsána, pozitivní jevy bere člověk jako normu, ale negativní jevy popisuje expresivně.

Moje diplomová práce měla ukázat rozmanitost ruského a českého frazeologického obrazu světa v části *богатство-бедность, bohatství-chudoba*. Díky skutečnosti, že oba jazyky patří do slovanské jazykové rodiny, se mnohé prvky shodují, některé se však liší. Je to dáno tím, že frazeologický obraz světa každého jazyka je jedinečný a nezaměnitelný, protože vychází z vlastní historie národa, jeho tradic a kultury.

Frazeologie je dynamická vědní disciplína, která se neustále vyvíjí, proto ani výsledky mé práce nemohou být přesné z hlediska aktuálnosti informací. Přesto doufám, že by tahle práce mohla sloužit nejen odborníkům, ale i širší veřejnosti. Zároveň doufám, že se její závěry stanou zdrojem dalšího bádání.

РЕЗЮМЕ

Моя дипломная работа посвящена теме фразеологии, точнее фразеологизмам семантических полей *богатство* и *бедность* в чешском и русском языках. Русская и чешская фразеологии состоят из огромного количества фразеологических единиц, что свидетельствует о богатстве фразеологии. Фразеологический фонд очень велик и он не может охватить все области существования, так как он все время развивается и он не ограничен.

Для выбора вышеуказанной темы у меня было несколько причин. По-моему, данная тема одна из самых актуальных в исследованиях языковой картины мира. Во-первых, богатство и бедность определяют не только экономический характер страны, но и дают образ общества вообще, что вызвало мой интерес. Во-вторых, хотя тема является интересной, она до сих пор не вполне разработанной. Поэтому я надеюсь, что моя работа может стать полезной для других исследований и для студентов, изучающих фразеологию.

Целью работы является сравнительный анализ русских и чешских фразеологизмов, описывающих *богатство* и *бедность*. Для анализа языкового образа мира я решила использовать фразеологические единицы. Я стремилась рассматривать фразеологию с точки зрения картины мира, то есть представлений людей о мире. Языковая картина отражает не только язык, но и культуру данного народа. Сначала я существительные *богатство* и *бедность* исследовала с точки зрения этимологии, с точки зрения лингвокультурологии, и конечно, с точки зрения фразеологии. Кроме того, я изучала сходства и различия во фразеологизмах со символом *богатства* и *бедности*.

Данная дипломная работа состоит из введения, основной части, заключения, списка литературы, и приложения. Причем основная часть имеет две основные главы – теоретическую и практическую.

Во введении кратко характеризуется цель и задачи работы, и методы выполнения поставленных задач. Здесь также описана структура работы, основные темы отдельных глав теоретической и практической частей. Конец введения содержит список самой используемой литературы.

Основная часть состоит из двух основных глав – теоретической и практической. Первая часть, теоретическая, описывает понятия, которые являются основными для дальнейшего исследования, вторая часть, практическая, описывает конкретные русские и чешские фразеологизмы со значением *богатство* и *бедность*. При этом фразеологические единицы изучаются с точки зрения языковой картины мира.

Последней частью дипломной работы является приложение. Приложение представляет собой словарь всего найденного материала, который послужил для анализа практической части. В приложении показаны единицы из языковых корпусов для описания самых типичных структур словосочетаний и списки фразеологизмов из фразеологических словарей для классификации их в группы, представляющие отражение представлений общества о богатстве и бедности.

Как я уже упомянула, первая часть – теоретическая, она состоит из 4 глав, которые называются: *лингвистика; когнитивная лингвистика; деньги; богатые и бедные в современной России*.

Глава о *лингвистике* содержит части, касающиеся лексикологии, фразеологии и терминологии, в них описывается предмет исследования и основные понятия данной научной дисциплины.

Составной частью языка является словарный запас, причем наука о нем имеет две основные части – *лексикологию* и *лексикографию*, которые принадлежат к важнейшим разделам лингвистики. *Лексикология* – это раздел языкознания, который осуществляет исследование и классификацию словарного запаса. Это значит, что она описывает и объясняет лексические единицы – слова, словосочетания, фраземы и отношения между ними. Словарный запас каждого языка оригинален и состоит из лексем, то есть лексических единиц, представляющих собой комплекс частичных единиц и отношений. Как уже было упомянуто, речь идет, главным образом, о словах, словосочетаниях и фраземах. Можно сказать, что одночленная лексема – это слово, а многочленная лексема – или словосочетание, или фразеологизм.

Фразеология представляет собой еще один раздел лингвистики. Фразеология занимается изучением и описанием фразем всех уровней; главным образом,

фразеологизмами, состоящими из нескольких слов. Основной единицей является фразема. Фраземы отличаются устойчивостью, воспроизводимостью, целостностью значения и экспрессивностью. Фразеология является важной частью языка, так как фразеология хранит культурную информацию при помощи символов и сравнений. Эта информация получается из буквального значения словосочетаний, потому что именно значение содержит культурные следы – мифы, обычаи, исторические события и компоненты обычной культуры.

Следующая часть лексикологии посвящена *терминологии*. Терминология изучает термины. Термин – слово или словосочетание, являющееся названием некоторого понятия какой-нибудь области науки, техники, искусства и т. п. Это специальное название, которое имеет в определенной сфере специфическое, ограниченное значение. Для терминов характерны: определенность, точность, однозначность. Термин это устойчивая величина, которая в определенной сфере означает только одну вещь, одно понятие. Терминология является развитой частью языкознания и идеальной для научных целей.

Второй раздел теоретической части посвящен *когнитивной лингвистике*. Это новая междисциплинарная наука, занимающаяся мышлением, интеллектом и включающая философию, психологию, искусственный интеллект, лингвистику и антропологию. Данное направление в языкознании исследует проблемы соотношения языка и сознания. Язык представляется как средство доступа к мыслительным процессам. Именно в языке фиксируется опыт человечества, его мышление; язык – познавательный механизм, система знаков, специфически кодифицирующая и трансформирующая информацию. Предметом исследования когнитивной лингвистики является характер мысли. Другими словами, предметом когнитивной лингвистики является человеческая когниция – то есть взаимодействие систем восприятия, представления и продуцирования информации в слове.

В рамках когнитивной лингвистики лингвисты занимаются изучением *языковой картины мира*. Языковая картина мира, то есть совокупность представлений о мире – это определенный способ восприятия и устройства мира. Центром языковой картины мира является естественный язык. Речь идет о первичном языке, который людям достаточен для коммуникации в повседневной

жизни. Это язык проще всех, конкретнее всех и каждому человеку ближе всех. Считается, что каждому естественному языку соответствует уникальная, собственная языковая картина мира. Хотя мы можем сказать, что некоторые картины мира похожи друг на друга.

Языковая картина мира – это система всех возможных содержаний: духовных, определяющих своеобразие культуры и менталитета данной языковой общности, и языковых, обуславливающих существование и функционирование самого языка. С одной стороны, языковая картина мира есть следствие исторического развития этноса и языка, с другой стороны, является причиной своеобразного пути их дальнейшего развития. Языковая картина мира изменяется во времени. Целью исследования является постепенное открытие «картины мира».

Темой третьей главы практической части дипломной работы являются *деньги*. Деньги являются важнейшим критерием для измерения богатства или бедности. Их размер определяет меру богатства и бедности. Глава состоит из исторической части и части экономической сущности денег.

Первая часть описывает самые начала истории денег. В древности не существовали деньги, известные нам сегодня. Функцию денег выполняли разные предметы: скот, зерно, полотно, мех и другие. Для приморских областей были характерны ракушки и раковины. Скоро эти деньги были заменены металлами, главным образом, золотом. Из золота и других драгоценных металлов началась чеканка первых монет, которые считаются первыми реальными деньгами. Первые монеты вышли в свет на нескольких местах одновременно. Некоторые источники говорят, что чеканка монет началась в Китае во 2 веке до нашей эры, в Малой Азии, Египете, Греции и Риме. Первые монеты, которые приближались к современным монетам появились в Греции в 7 веке до нашей эры. Монеты были круглого вида с изображением символа данного государства. Со временем монеты не удовлетворяли общество своими качествами а должно было возникнуть что-то новое – купюры. Купюры возникли из торговых векселей – если человек в банке предъявил вексель, ему дали определенное количество металлов и он мог купить любой товар. История купюр интересна. В Европу купюры попали в конце 15 века – в Испанию, затем их начали выпускать в Нидерландах. Первые нам близкие

купюры относятся к концу 17 века, они появились в Швеции и Англии. Сегодня купюры постепенно начинают заменяться безналичными деньгами.

Что касается экономической сущности денег, деньгами можно считать все, что принимается в функции платежного средства. Это любая вещь, служащая для обмена или уплаты долгов. Деньги должны выполнять несколько функций. Главной из них является функция платежного средства. Другие несут функции: денежная единица, хранитель ценностей, инструмент спекуляции, имперский инструмент. Деньги служат трем целям: денежная единица покупательной силы, платежное средство между потребителями, фирмами и правительством, средство для хранения ценностей.

Ясно, что деньги должны где-то возникать и исчезать. Деньги возникают в торговом банке предоставлением кредитов, начислением процентов вкладов, покупкой имущества, выплатой зарплат и дивидендов. И, наоборот, деньги опять исчезают в торговом банке выплачиванием кредитов и продажей имущества. В обоих случаях банки вступают в отношения с небанковскими единицами или учреждениями.

В четвертой главе я описала ситуацию в современной России. На основе научной работы *«Бедность и богатство в современной России»* я дала характеристику богатых и бедных в современной Российской Федерации. Данная тема интересна, так как рост количества бедных слоев растет, в то время как количество богатых слоев не уменьшается. Россия – страна прогрессирующей бедности, причем качество и быстрота экономического развития страны до сих пор еще полностью не победили бедность и продолжают все время падать вниз. Бедность является не только социальной проблемой, а, главным образом, тормозом экономического развития.

После распада СССР в России появился слой богатых – это так называемые новые русские, таких сегодня около 5 % населения (до 7 миллионов человек – с членами семей). Их ежемесячный доход – в среднем не менее 40 тысяч рублей на члена семьи. Средний возраст составляет 33 года, это директора, предприниматели, важные чиновники или юристы и адвокаты. Богатые люди самоуверенны, очень часто любят посещать лучшие рестораны, бары, кафе и кино. У них престижное образование и воспитание, живут они в высококачественных

квартирах и виллах в столицах или крупных городах, в отпуск богатые люди ездят на море.

Бедных в России в пять раз больше. Половина из них имеет доходы на члена семьи в месяц не более 1 500 рублей. Еще половина – не более 3 000. Средний возраст бедных – 47 лет. Большинство из них живут в средних и малых городах и селах. Бедным практически недоступны: платные медицинские услуги, наиболее престижное (и чаще всего платное) высшее образование, а также услуги развлечения и отдыха.

В настоящее время наблюдается раскол между богатыми и бедными слоями. И дело не только в том, что доходы богатых превышают доходы бедных в 20 раз и разрыв продолжает расти. Все сильнее проявляется тенденция, когда богатые стараются селиться компактно в «престижных» районах городов и «престижных» домах. Все отчетливее выделяются «престижные» школы, вузы и факультеты. Все больше появляется мест отдыха и развлечений только для богатых, закрытых для бедных людей. Но главной опасностью является отчуждения одной части общества от других, что вызывает социальные проблемы.

Практическая часть разделена на две основные главы – о *богатстве* и о *бедности*. Причем здесь дается сравнительный анализ фразеологизмов, которые я рассматривала с точки зрения фразеологической картины мира.

Я должна отметить, что фразеологии принадлежит последняя часть главы. Сначала я описала этимологию имени существительного *богатство* в русском и чешском языках, причем источниками стали этимологические словари. В словарях находились лишь существительное *богатство* на русском языке и прилагательное *bohatý* на чешском языке. Несмотря на это, в заключении можно сказать, что оба слова исходят из одной языковой основы. В следующей части объяснены значения вышеуказанных существительных. Согласно толковым словарям русское существительное *богатство* несет значения: а) **обилие материальных ценностей**, б) **естественные материальные ценности, природные ресурсы**, в) **совокупность нравственных и культурных ценностей**, г) **множество, разнообразие**. Чешское существительное *bohatství* означает: а) **значительное имущество**, б) **множество**. Это значит, что русские и чехи видят богатство иначе, придают ему дополнительные значения. В следующей части я работала с русским

национальным корпусом. Я разыскала в нем 100 примеров, причем Русский языковой корпус содержит 2 509 текстов, содержащих данное существительное. Наиболее частой структурой является ГЛАГОЛ + СУЩЕСТВИТЕЛЬНОЕ, что свидетельствует о именных словосочетаниях. То же самое можно утверждать о чешском языке. В Чешском национальном корпусе находилось 2 896 текстов, отсылающих к документам со словом *богатство*. И там наблюдается также интерес к именным конструкциям, так как из 100 выписок полных 40 относится к конструкции ПРИЛАГАТЕЛЬНОЕ + СУЩЕСТВИТЕЛЬНОЕ. Конец главы, описывающий *богатство* посвящен фразеологии с точки зрения языковой картины мира, как уже было упомянуто.

Фразеологизмы со значением *богатства* составляют большую часть фразеологического фонда русского и чешского языков, так как они отражают благополучие людей или всего общества. Мне удалось найти 333 русских и 326 чешских фразеологизмов.

Фразеология каждого языка оригинальна, в языке отражаются не только ценности и идеалы людей, но также их картина мира. Поэтому фразеология является необходимой для понятия и познания культуры данного народа.

В русской части я опиралась на *Русско-чешский фразеологический словарь*, автором которого является Л. Степанова. Источником чешской фразеологии стал *Чешско-русский фразеологический словарь*, опубликованный профессором В. Мокиенко и А. Вурмом.

Представления людей о *богатстве* я разделила на несколько групп, которым присущи разные характеристики. Группы отличаются сходным компонентом, что позволило прекрасно расчленить фразеологизмы согласно разным критериям. Там появляются категории с компонентом *золото*, которые свойственны русской и чешской фразеологиям. Сходные элементы в русской и чешской фразеологиях представляет группа, восходящая к *христианской мифологии*. Одновременно фразеологизмы содержат имена мифических персонажей согласно Библии, во многих единицах находятся компоненты *небо, царство и рай*. Чешская фразеология отличается тремя фразеологизмами с компонентом *bavlna* – как место у Бога, которые можно присоединить к данной группе фразеологизмов. Следует группа с компонентом *собственным именем*. Ясно, что имена исходят из реалий

того данного народа и в сопоставляемом языке они не выступают. Свою собственную группу составляют фразеологизмы со словами *карман, кошелек, мошна*, которые имеют свое место и в русской, и чешской фразеологиях.

Символом *богатства* являются фразеологические единицы, включающие наименования *дворянских сословий*. Следует группа с компонентом – наименованием *пищи*. На Руси и в Чехии наиболее распространенным являлся *хлеб*, поэтому он имеет самое частое место во фразеологизмах. Последнюю группу представляют фразеологизмы, содержащие названия *животных*; речь идет о *птице* в русском языке, и чешский язык намного богаче, там называются животные: *prase, koza* и *husa*.

Очень большой раздел фразеологии с символом *богатства* представляют названия *денег*. В жизни людей деньги играют большую роль, что отразилось в огромном количестве пословиц, содержащих названия денег. Для нас они являются важным источником познаний из экономической и социальной сфер, но также с точки зрения лингвистики, так как они содержат многие уже забытые слова и для современных людей немотивированные выражения.

В русской фразеологии самым частым компонентом является само слово *деньги*, и далее *копейка, рубль, бабка* и разные сленговые названия. Чешская фразеология содержит также слово *peníze*, там находятся также компоненты: *babka* и сленговые названия.

Вторая глава практической части описывает *бедность* во фразеологии. Это опять связано с языковой картиной мира. В начале главы дается объяснение этимологии, следует описание значений. По толковым словарям русское существительное *бедность* выступает в 3 основных значениях: а) **состояние, положение бедняка; нужда**, б) **убогость, неприглядность**, в) **недостаточность чего-л., скудость в чем-л.** Чешское существительное *chudoba* демонстрирует такие же значения. Кроме того, оно обозначает **бедных людей**, просто **бедноту**.

Нужные эксерпции для третьей части второй главы практической части я черпала из языковых корпусов, причем в каждом языке я выбрала 100 предложений, которые своей структурой отвечали заданию. Русский языковой корпус отсылал к 1 391 текстам, а в картотеке чешского национального корпуса

находилось только 402 ссылок к текстам со словом *бедность*. Здесь структуры изменились. В русском языке преобладает структура ПРИЛАГАТЕЛЬНОЕ + СУЩЕСТВИТЕЛЬНОЕ и в чешском языке была на первом месте модель ГЛАГОЛ + СУЩЕСТВИТЕЛЬНОЕ.

Важнейшей части главы – фразеологии – принадлежит ее конец.

Русский и чешский языки имеют совместные корни с тех времен, когда начало формироваться сознание о достатке имущества. Доказательством того являются фразеологизмы с компонентами *бедность*.

Я стремилась полученные представления о бедности распределить по группам со сходным компонентом. Первой группой являлось самое слово *бедность*. В русском языке бедность представлена синонимами, описывающими разные уровни бедности: *горе, бедность, нищета, нужда*. Чешский язык также содержит слово *chudoba* с разной степенью интенсивности: *bída, chudoba, mizina, žebrota*. Группа с компонентами – наименованиями *человеческого тела* разнообразна. Только русская фразеология имеет единицы с компонентом *рука* и *кулак*, в чешской таких нет.

В ходе анализа фразеологии я нашла многие фразеологизмы с **собственными именами**. В русском языке речь идет, главным образом, о *мифических лицах*, чешский язык представлен *географическими названиями*. Следующую группу выражений со символом *бедности* представляют фразеологизмы с компонентом – названием *одежды*. Там имеет свое место *рубашка, штаны* и *ботинки*, которые являются основной необходимостью человека. Сюда можно отнести и слово *карман*, которое находится и в предыдущей части. Значит, что фразеологизмы со значением *бедности* имеют, главным образом, антонимический характер по сравнению с единицами, обозначающими *богатство*. Здесь свое место имеют и фразеологизмы с компонентом – наименованием *пищи*, которые находятся и в русском и в чешском языках. Последняя большая группа, описывающая бедность, среди общих наименований принадлежит наименованиям *животных*.

Я должна отметить большую группу фразеологизмов с компонентом, обозначающим *стоимость денег*. Бедность представлена большим количеством фразеологизмов, в русском языке компонентами являются: слово *деньги*, а также

названия *копейка*, *грош* и, конечно, сленговые выражения, в чешском языке находится также само слово *peníze*, далее компоненты: *groš*, *grešle koruna*, *krejcar*, и сленговые названия, включая самое известное название *vindra*.

Можно сказать, что больше единиц отражает *бедность*, чем *богатство*. Из этого вытекает познание, что фразеология как самая экспрессивная часть языка в гораздо большей степени описывает отрицательную сторону жизни в сравнении с положительной. Это подтверждает общепринимаемое заключение, что для описания положительных ситуаций существует гораздо меньше наименований, чем для характеристики негативного характера.

При сравнении русских и чешских фразеологических единиц фразеосемантических полей *богатство*, *бедность* можно констатировать, что здесь наблюдается немалая мера совпадения культурного фона фразеологизмов, вытекающая из совместных корней и, главным образом, из интернационального характера фразеологии европейских языков. Русские и чехи имеют много сходных представлений, потому что они исходят из одинакового опыта с человеческим телом, характером и природой. Ведь русские и чехи принадлежат к славянам, поэтому в этих языках много сходных фразеологизмов.

Данная тема оказалась интересной и позволила мне собрать широкий материал, который, надеюсь, будет полезным для других исследований. Я стремилась разработать тему «*Богатство и бедность в русской и чешской фразеологии*» таким образом, чтобы она была полезной студентам и другим специалистам, которые будут исследовать эту тему в будущем.

BIBLIOGRAFIE

- BEČKA, J. V., MAŠÍN, J.: *Stručný slovník českých synonym*. Praha: nakl. Mikuta 1947.
- ČERMÁK, F.: *Frazeologie a idiomatika česká a obecná. Czech and general phraseology*. Praha: nakl. Karolinum, 2007.
- ČERMÁK, F., HRONEK, J., MACHAČ, J.: *Slovník české frazeologie a idiomatiky 2, výrazy neslovesné*. Praha: nakl. Leda, 2009.
- ČERNÝ, J.: *Úvod do studia jazyka*. Olomouc: nakl. Rubico, 1998.
- FILIPEC, J.: *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: nakl. Academia, 1994.
- FILIPEC, J., ČERMÁK, F.: *Česká lexikologie*. Praha: nakl. Nakladatelství Československé akademie věd, 1985.
- FUČÍK, B., POKORNÝ, J.: *Zakopáný pes*. Praha: nakl. Albatros 1976.
- GRÚŇ, L.: *Peníze a právo*. Olomouc: nakl. Univerzita Palackého Olomouc, 2009.
- HÁJEK, P., HODURA, Q., KOŘÍNEK, J., ZÍSKAL, A.: *Příruční slovník jazyka českého. Díl I, A-J*. Praha: Státní nakladatelství, 1935-1937.
- HAVRÁNEK, B. a kol.: *Slovník spisovného jazyka českého. I, A-G*. Praha: nakl. Academia, 1989.
- HAVRÁNEK, B. a kol.: *Slovník spisovného jazyka českého. I, A-M*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960.
- HOFFMANNOVÁ, J.: *Metafora v kognitivních procesech a ve vědeckých textech*. In: Slovo a slovesnost. 1991. (LX 2), s. 144-149.
- HOLUB, J., KOPEČNÝ, F.: *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952.
- JADLOVSKÝ, T.: *Kulturologické srovnání české a ruské frazeologie (podle frazémů sémantického pole „bohatství“)*. In: Opera Slavica. Č. 2. 1998, s. 38-48.
- KLÉGR, A.: *Tezaurus jazyka českého. Slovník českých slov a frází souznačných, blízkých a příbuzných*. Praha: nakl. Lidové noviny, 2007.
- LAKOFF, G., JOHNSON, M.: *Metafory, kterými žijeme*. Brno: nakl. Host, 2002.

- LIETAER, B.: *Budoucnost peněz*. Košice: nakl. Paradigma.sk, 2004.
- MACHEK, V.: *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: nakl. Lidové noviny, 1997.
- MOKIENKO, V., WURM, A.: *Česko-ruský frazeologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002.
- PETRÁŇ, Z.: *Ilustrovaná encyklopedie české, moravské a slezské numismatiky*. Praha: nakl. Libri, 2010.
- REJZEK, J.: *Český etymologický slovník*. Voznice: nakl. Leda, 2001.
- REJZEK, J.: *Český etymologický slovník*. Voznice: nakl. Leda, 2012.
- REVENDA, Z., MANDEL, M., KODERA, J., MUSÍLEK, P., DVOŘÁK, P.: *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. Praha: nakl. Management Press, 2012.
- SOCHOR, K.: *Příručka o českém odborném názvosloví*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955.
- SOKOL, J.: *Moc, peníze a právo. Esej o společnosti a jejích institucích*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Jan Čeněk, 2007.
- STĚPANOVA, L.: *Česká a ruská frazeologie. Diachronní aspekty*. Olomouc: Univerzita Palackého Olomouc, 2004.
- STĚPANOVA, L.: *Není groš jako groš*. In: *Čeština doma a ve světě*. Č. 1. 1994, s. 45-48.
- STĚPANOVA, L.: *Rusko-český frazeologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého Olomouc, 2007.
- VANDAS, J.: *Mince a platidla*. Praha: nakl. Magnet-Press, 1994.
- VAŇKOVÁ, I.: *Člověk a jazykový obraz (přirozeného) světa*. In: *Slovo a slovesnost*. 1999 (LX 4), s. 283-292.
- VAŇKOVÁ, I.: *Kognitivně-kulturní inspirace z Polska*. In: *Slovo a slovesnost*. 1999 (LX 3), s. 214-224.
- VAŇKOVÁ, I.: *Nádoba plná řeči*. Praha: nakl. Karolinum, 2007.
- VAŇKOVÁ, I., NEBESKÁ, I., SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, L., ŠLÉDROVÁ, J.: *Co na srdci, to na jazyku*. Praha: nakl. Karolinum, 2005.
- THAGARD, P.: *Úvod do kognitivní vědy. Mysl a myšlení*. Praha: nakl. Portál, 2001.
- TRÁVNÍČEK, F.: *Slovník jazyka českého*. Praha: Slovanské nakladatelství, 1952.

АКАДЕМИЯ НАУК СССР ПОД РЕДАКЦИЕЙ ЕВГЕНЬЕВЫ, А. П.: *Словарь русского языка в четырех томах. Том 1, А-Й*. Москва: изд. Русский язык, 1981.

АКАДЕМИЯ НАУК СССР ПОД РЕДАКЦИЕЙ ТРУБАЧЕВА, О. Н.: *Этимологический словарь славянских языков. Выпуск 2 (*bez - *bratrъ)*. Москва: изд. Наука, 1975.

ОЖЕГОВ, С. И.: *Словарь русского языка*. Москва: изд. Русский язык, 1987.

ОЖЕГОВ, С. И., ШВЕДОВА, Н. Ю.: *Толковый словарь русского языка*. Москва: изд. Азбуковник, 2001.

РОЗАНОВА, В. В.: *Краткий толковый словарь русского языка*. Москва: изд. Русский язык, 1985.

Русская литературная речь в XVIII веке. Фразеологизмы. Неологизмы. Каламбуры. Москва. изд. Наука, 1968.

СМИРНОВА, Н. В.: *Грош, ефимок, деньга, полушка*. In: *Русская речь*. Н. 3. 2010, с. 91-94.

СТЕШИНА, Е. Г.: *Концепты богатство и бедность в молодежном языковом сознании русских и англичан* – диссертационная научная работа. Саратов: 2008.

ТИХОНОВ, А. Н.: *Словообразовательный словарь русского языка в двух томах. Том 1*. Москва: изд. Русский язык, 1985.

ТИХОНОВ, А. Н.: *Словообразовательный словарь русского языка в двух томах. Том 2*. Москва: изд. Русский язык, 1985.

УШАКОВ, Д. Н.: *Толковый словарь русского языка. Том 1*. Москва: изд. Советская энциклопедия, 1935.

ФАСМЕР, М.: *Этимологический словарь русского языка I*. Москва: изд. Прогресс, 1986.

ФАСМЕР, М.: *Этимологический словарь русского языка II*. Москва: изд. Прогресс, 1986.

ЧЕРНЫШЕВ, В. И.: *Словарь современного русского литературного языка (в 17-ти томах). Том 1, А-Б*. Москва: Издательство Академии Наук СССР, 1950.

ШАНСКИЙ, Н. М., ИВАНОВ, В. В., ШАНСКАЯ, Т. В.: *Краткий этимологический словарь русского языка: пособие для учителя*. Москва: изд. Просвещение, 1971.

Internetové zdroje:

Český národní korpus. [online]. Stažení 25. 3. 2014. Dostupné z: www.korpus.cz

Historie peněz a měnových systémů. [online]. Stažení 25. 3. 2014. Dostupné z: www.valka.cz/clanek_11887.html

Katčiny koniny o koních. [online]. Stažení 25. 3. 2014. Dostupné z: http://www.koniny.ic.cz/zajimavosti/index_Page545.htm

Kulturologické srovnání české a ruské frazeologie (podle frazémů sémantického pole „bohatství“). [online]. Stažení 25. 3. 2014. Dostupné z: http://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/116978/2_OperaSlavica_18-2008-2_5.pdf

O financích srozumitelně. [online]. Stažení 25. 3. 2014. Dostupné z: www.penize.org

Papírová platidla. [online]. Stažení 25. 3. 2014. Dostupné z: <http://www.folklorenisdruzeni.cz/papirova-platidla>

Wikipedia. [online]. Stažení 25. 3. 2014. Dostupné z: www.wikipedia.com

Бедность и богатство в современной России - курсовая работа. [online]. Stažení 25. 3. 2014. Dostupné z: <http://studentbank.ru/view.php?id=60527>

Бабки. [online]. Stažení 25. 3. 2014. Dostupné z: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/proverbs/236/%D0%91%D0%90%D0%91%D0%9A%D0%98>

Грамота.ру. [online]. Stažení 25. 3. 2014. Dostupné z: <http://gramota.ru>

Национальный корпус русского языка. [online]. Stažení 25. 3. 2014. Dostupné z: www.ruscorpora.ru

С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. Толковый словарь русского языка (А-Д). [online].
Stažení 25. 3. 2014. Dostupné z: http://lib.ru/DIC/OZHEGOW/ozhegow_a_d.txt

Словарь Ожегова. Толковый словарь русского языка. [online]. Stažení 25. 3. 2014.
Dostupné z: <http://www.ozhegov.org/>

Толковый словарь Ушакова онлайн. [online]. Stažení 25. 3. 2014. Dostupné z:
<http://ushakovdictionary.ru/>

Этимологический словарь Фасмера. [online]. Stažení 25. 3. 2014. Dostupné z:
<http://www.onlinedics.ru/slovar/fasmer/b/page-10.html>

ПРÍЛОНА

1. Frazeologie

Frazeologismy ve významu „bohatství-chudoba“ a další

КОМПОНЕНТ БЕДНОСТЬ	КОМПОНЕНТ CHUDOBA
Горе:	Bída:
<i>горе горькое</i>	<i>bída s nouzí</i>
<i>мыкать горе</i>	<i>bída tůká na dveře</i>
Бедность:	<i>být na pokraji bídy</i>
<i>бедность с нуждой</i>	<i>lesklá bída</i>
<i>быть из бедного мешка</i>	<i>třít bídu s nouzí</i>
<i>быть из бедной семьи</i>	<i>upadat/upadnout do bídy</i>
<i>быть на грани бедности</i>	<i>veselá bída</i>
<i>жить на грани бедности</i>	<i>žít na pokraji bídy</i>
<i>происходить из бедной семьи</i>	Chudoba:
Нищета:	<i>být z chudého pytle</i>
<i>быть на грани нищеты</i>	Mizina:
<i>веселый нищий</i>	<i>být na mizině</i>
<i>впадать/впасть в нищету</i>	<i>dostat se na mizinu</i>
<i>жить на грани нищеты</i>	<i>octnout se na mizině</i>
<i>кому остается лишь нищенский посох</i>	<i>přicházet/přijít na mizinu</i>
<i>пустой как ладонь нищего</i>	<i>přivést/přivádět koho na mizinu</i>
Нужда:	Žebrota:
<i>впадать/впасть в нужду</i>	<i>chodit o žebrácké holi</i>
<i>жить в большой нужде</i>	<i>chodit po žebrotě (žebrotou)</i>
<i>попасть в нужду</i>	<i>jít o žebrácké holi</i>
<i>терпеть беду с нуждой</i>	<i>přijít na žebráckou hůl</i>
	<i>přijít na žebráckou mošnu</i>
<i>опуститься на дне</i>	<i>přivést koho na žebráckou hůl</i>
<i>очутиться на дне</i>	<i>zbývat komu jen žebrácká hůl</i>

<i>упасть на (самое) дно</i>	<i>žebrácká hůl</i>
	<i>žebrácká berla</i>
	<i>ocitnout se na dně</i>
	<i>padnout až na dno</i>
ČÁST LIDSKÉHO TĚLA:	
Bohatství:	
<i>большая рука</i>	<i>žít na vysoké noze</i>
Chudoba:	
<i>вести хозяйство из рук вон плохо</i>	<i>nemoci si loktem do kapsy</i>
<i>дела идут из рук вон плохо</i>	<i>prázdný jako žebrákova dlaň</i>
<i>из рук вон плохо</i>	<i>v jedné ruce prázdnó, v druhé nic</i>
<i>ходить с протянутой рукой</i>	<i>(být živ) z ruky do úst (do pusy, do huby)</i>
<i>пойти с протянутой рукой</i>	<i>nemít co do úst (do huby)</i>
<i>свистеть (свистать) в кулак</i>	<i>žít z ruky do úst (do pusy, do huby)</i>
	<i>žít z ruky do úst</i>
Lakota:	
<i>глаза завидующие (руки загребущие) у кого</i>	<i>hrabat všemi deseti</i>
DOPLŇKY KАРМАН, КОШЕЛЕК, МОШНА:	DOPLŇKY KAPSA, MĚŠEC:
Bohatství:	
<i>большая мошна</i>	<i>být v balíku</i>
<i>набивать/набить карман (карманы)</i>	<i>cpát si/ nacpat si kapsu (kapsy)</i>
<i>набитый карман</i>	<i>mastit si/namastit si kapsu (kapsy)</i>
<i>полный карман</i>	<i>mazat si/namazat si kapsu (kapsy)</i>
<i>развязывать/развязать кошель</i>	<i>mít plnou kapsu</i>

<i>развязывать/развязать мошну</i>	<i>mít plnou kapsu peněz</i>
<i>распускать/распустить кошель</i>	<i>mít plný měšec</i>
<i>распускать/распустить мошну</i>	<i>nacpat si kapsy</i>
<i>толстая мошна</i>	<i>pálit koho kapsa</i>
<i>трясти/тряхнуть карманом чьим</i>	<i>plnit si kapsy</i>
<i>трясти/тряхнуть кошельком чьим</i>	<i>sedět na měšci</i>
<i>трясти/тряхнуть мошной (чьей)</i>	
<i>тугая мошна</i>	
<i>у кого большая мошна</i>	
<i>у кого полный карман</i>	
<i>у кого толстый карман</i>	
<i>у кого тупой карман</i>	
<i>у кого толстая мошна</i>	
<i>у кого тугая мошна</i>	
<i>у кого что в кармане</i>	
Chudoba:	
<i>в карманах чьих, у кого ветер гуляет</i>	<i>mít čistou kapsu</i>
<i>в карманах чьих, у кого ветер свистит</i>	<i>mít děravou kapsu</i>
<i>в кармане пусто у кого</i>	<i>mít hluboko do kapsy</i>
<i>карманная чахотка у кого</i>	<i>mít jednu kapsu prázdnou a druhou vysypanou</i>
<i>кому что не по карману</i>	<i>mít jednu kapsu prázdnou a druhou vysypanou (a v třetí nic)</i>
<i>кто ходит как оборванец</i>	<i>mít v kapse souchotiny</i>
<i>у кого из одного кармана все высыпано, а другой – пустой</i>	<i>mít lehkou kapsu</i>
<i>у кого пустой карман</i>	<i>mít prázdnou kapsu</i>
<i>чахотка в кармане у кого</i>	<i>sahat/sáhnout hluboko do kapsy</i>
<i>шиш в кармане</i>	

Drahota:	
	<i>plácnout se přes kapsu</i>
	<i>praštit se přes kapsu</i>
	<i>uhodit se přes kapsu</i>
Lakota:	
<i>держатъ руку на мошне</i>	<i>držet ruku na měšci</i>
<i>душитъ мошну</i>	<i>hospodařit do své kapsy</i>
<i>кто не любит платить из своего кармана</i>	<i>mít zašitou kapsu</i>
<i>кто не любит лезть в карман</i>	<i>nerad hnout měšcem</i>
<i>кто не любит шевелить мошной</i>	<i>nerad sahat do kapsy</i>
<i>набивать/набить мошну</i>	<i>nevydávat z kapsy víc, než tam je</i>
<i>не давать из кармана больше, чем там есть</i>	<i>sedět na měšci</i>
<i>сгрести все в свой карман</i>	<i>shrábnout všechno do své kapsy</i>
<i>у кого карман зашит</i>	<i>škrtit měšec</i>
<i>хозяйствоватъ в свой карман</i>	
GASTRONOMIE:	
Bohatství:	
<i>быть на чьих хлебах</i>	<i>přijít k chlebu</i>
<i>как сыр в масле кататься</i>	<i>čít chleba jíš, toho píseň zpívej</i>
<i>отбивать хлеб у кого</i>	<i>jíst čít chleba</i>
<i>хлеб-соль</i>	<i>jíst chléb z čít ruky</i>
	<i>ujídat komu chleba</i>
Chudoba:	
<i>вырывать хлеб из чьего рта</i>	<i>jíst (jídat) tvrdý chléb</i>
<i>выхватывать/выхватить кусок (хлеба) изо рта</i>	<i>nemít ani na chleba</i>
<i>(даже) на хлеб нет у кого</i>	<i>nemít ani na rohlíky</i>
<i>есть черствый хлеб</i>	<i>nemít ani na sůl</i>

<i>жить на сухом хлебе</i>	<i>nemít co do hrnce</i>
<i>за семь верст киселя хлебать (есть)</i>	<i>přijít o chleba</i>
<i>личаться/лишиться куска хлеба</i>	<i>utrhovat chléb od úst</i>
<i>морить/заморить голодом кого</i>	<i>žít o chlebě (chlebu)</i>
<i>оставаться/остаться без куска хлеба</i>	<i>žít o chlebě a vodě</i>
<i>отбивать хлеб у кого</i>	<i>žít o suchém chlebě</i>
<i>перебиваться с куска на кусок</i>	
<i>перебиваться с хлеба на воду (на квас)</i>	
<i>садиться/сесть на хлеб и (на) воду</i>	
<i>сидеть голодом</i>	
<i>сидеть на хлебе и (на) воде</i>	
<i>терпеть голод и холод</i>	
<i>уморить с голоду кого</i>	
Mizivá hodnota:	
<i>выеденного яйца не стоит что</i>	
KŘEŠŤANSKÁ MYTOLOGIE:	
Bohatství:	
<i>жить как в раю</i>	<i>být jako v ráji</i>
<i>земной рай</i>	<i>být jako v sedmém nebi</i>
<i>кто живет как у бога (Христа) за пазухой</i>	<i>být komu jako u pána boha za kamny</i>
<i>кто чувствует себя как у Господина за печью</i>	<i>cítit se jako v ráji</i>
<i>небо в алмазах</i>	<i>cítit se jako v sedmém nebi</i>
<i>рай на земле</i>	<i>mít božský život</i>

<i>райская жизнь</i>	<i>mít pohádkový život</i>
<i>чувствовать себя как в раю</i>	<i>mít ráj na zemi</i>
	<i>mít se jako pánbůh ve Frankrajchu</i>
	<i>mít se jako v bavlncce</i>
	<i>mít se jako v ráji</i>
	<i>mít se jako v sedmém nebi</i>
	<i>pohádkové bohatství</i>
	<i>žít božský život</i>
	<i>žít jako v bavlncce</i>
	<i>žít si jako pánbůh ve Frankrajchu</i>
	<i>žít si jako v ráji</i>
	<i>žít si jako v sedmém nebi</i>
	<i>život (jako) v bavlncce</i>
Drahota:	
	<i>čertovsky drahý</i>
	<i>po čertech drahý</i>
Lakota:	
	<i>lakomý jako čert</i>
OBLEČENÍ:	
Chudoba:	
<i>кому течет (вода) в ботинки</i>	<i>brát/vzít komu poslední košili</i>
<i>остаться/оставаться без штанов</i>	<i>dělit se/rozdělit se s kým o poslední kalhoty</i>

<i>оставить кого в одной рубашке</i>	<i>dělit se/rozdělit se o poslední košili s kým</i>
<i>отдавать/отдать кому последнюю рубашку</i>	<i>odřít koho donaha</i>
<i>снимать/снять с кого последнюю рубашку</i>	<i>panimanda komu kouká z gati</i>
<i>у кого задница выглядывает из штанов</i>	<i>prodělat/prodělávat gatě</i>
<i>у кого солома торчит из ботинок</i>	<i>prodělat/prodělávat kalhoty</i>
	<i>připravovat/připravit koho o poslední košili</i>
	<i>sláma komu kouká z bot</i>
	<i>svléci koho donaha</i>
	<i>teče komu do bot</i>
Lakota:	
<i>по одежке протягивать ножки</i>	
ŠLECHTICKÉ TITULY:	
Bohatství:	
<i>жить баринoм</i>	<i>dělat lorda</i>
<i>жить как барин</i>	<i>dělat pána</i>
<i>жить как король</i>	<i>hrát si na pána</i>
<i>жить лордоm</i>	<i>mít se jako baron</i>
<i>корчить барина</i>	<i>panský život</i>
<i>корчить из себя важную особу</i>	<i>žít si jako baron</i>
<i>кто живет как султан</i>	<i>žít si jako král</i>
<i>кто живет как турецкий паша</i>	<i>žít si jako lord</i>
<i>разыгрывать барина</i>	<i>žít si jako pán</i>
<i>строить из себя барина</i>	<i>žít si jako paša</i>

<i>строить из себя лорда</i>	
VLASTNÍ JMÉNA:	
Bohatství:	
<i>богат как Крез</i>	<i>bohatý jako Krésus</i>
<i>богатенький Буратино</i>	<i>hotový Rothschild</i>
<i>Гог и Магог</i>	<i>kdybych byl Rothschild</i>
	<i>mít peněz jako Rothschild</i>
Chudoba:	
<i>беден как Лазарь</i>	<i>občan z Nemanic</i>
<i>голый Вася</i>	<i>pán z Nemanic</i>
	<i>rytíř z Nemanic</i>
ZLATO:	
<i>белое золото</i>	<i>bílé zlato</i>
<i>грести лопатой золото</i>	<i>černé zlato</i>
<i>дороже золота что</i>	<i>klanět se zlatému teleti</i>
<i>зеленое золото</i>	<i>mít zlaté časy</i>
<i>золотой мешок</i>	<i>zelené zlato</i>
<i>на вес золота что</i>	<i>zlatý důl</i>
<i>купаться в золоте</i>	<i>žok zlata</i>
<i>мягкое золото</i>	
<i>поклоняться золотому (златому) тельцу</i>	
<i>черное золото</i>	
ZVÍŘATA:	
Bohatství:	
<i>важная птица кто</i>	<i>být bohatý jako koza rohatá</i>

<i>жить как вольная птица</i>	<i>být jako husa na krmníku</i>
<i>жить как птица божия</i>	<i>být u koryta</i>
<i>жить как птица небесная</i>	<i>být u žlabu</i>
<i>птица высокого полета кто</i>	<i>být zazobaný jako sysel</i>
	<i>jíst koňská vejce</i>
	<i>mít se jako husa na krmníku</i>
	<i>mít se jako prase v žitě</i>
	<i>mít plné koryto</i>
	<i>mít plný žlab</i>
	<i>na krmníku</i>
	<i>plný žlab</i>
	<i>žít si jako husa na krmníku</i>
Chudoba:	
<i>бедный (беден) как церковная крыса</i>	<i>být chudý jako kostelní krysa</i>
<i>бедный (беден) как церковная мышь</i>	<i>být chudý jako kostelní myš</i>
<i>в (одном) кармане вошь на аркане, в другом – блоха на цепи</i>	<i>dobrodinec chudých psů</i>
<i>гол как сокол</i>	<i>hospodařit z krávy na kozu</i>
<i>жить как собака</i>	<i>louskat cvrčky</i>
<i>не велика птица кто</i>	<i>nemít, čím po psovi hodit</i>
<i>птица низкого полёта</i>	<i>zkusit jako pes</i>
<i>хозяйствовать с коровы на козу</i>	
Chamtivost:	
<i>жаба давит кого</i>	<i>lakomý jako chrt</i>
<i>жаба душит кого</i>	

Frazeologismy s komponenty peněz

KOMPONENT ДЕНЬГИ	KOMPONENT PENÍZE
Bohatství:	
<i>быть при деньгах</i>	<i>balík peněz</i>
<i>водятся деньжата у кого</i>	<i>být při penězích</i>
<i>грести большую деньгу</i>	<i>koupat se v penězích</i>
<i>деньги водятся у кого</i>	<i>mít kapsu naditou penězi</i>
<i>деньги любят кого</i>	<i>mít peněz jako babek</i>
<i>деньги не переводятся у кого</i>	<i>mít peněz jako blech</i>
<i>денег завались у кого</i>	<i>mít peněz jako cukků</i>
<i>денег (просто) девать некуда у кого</i>	<i>mít peněz jako hader (hadrů)</i>
<i>денег как блох у кого</i>	<i>mít peněz jako plev</i>
<i>денег как железок у кого</i>	<i>mít peněz jako slupek (šlupek)</i>
<i>денег куры не клюют у кого</i>	<i>mít peněz jako třísek</i>
<i>денег пруд пруди у кого</i>	<i>mít peněz jako želez</i>
<i>денег хоть лопатой гребь у кого</i>	<i>mít plnou kapsu peněz</i>
<i>есть деньжата у кого</i>	<i>mít plný pytel peněz</i>
<i>иметь деньги</i>	<i>moci penězi dláždit</i>
<i>купаться в деньгах</i>	<i>pytel peněz</i>
<i>может деньгами мостить мостовую кто</i>	<i>trhnout pěkné peníze</i>
<i>уйма денег у кого</i>	<i>těžký pracháč</i>
<i>человек денежный кто</i>	
Chudoba:	
<i>деньги с неба не сыплются на кого</i>	<i>mít peněz jako žába chlupů</i>
<i>деньги на улице не собирает кто</i>	<i>nesbírat peníze na ulici</i>
<i>денег кот наплакал</i>	<i>peníze jsou fuč</i>
<i>денег не печатает кто</i>	<i>peníze jsou v prachu</i>

Drahota:	
	<i>být co za drahé peníze</i>
	<i>jít co do peněz</i>
	<i>lézt co do peněz</i>
Lakota:	
<i>грести деньги</i>	<i>být hlad na peníze</i>
<i>грести (загрести, огрести) лопатой деньги</i>	<i>být chrt na peníze</i>
<i>держатъ деньги в кубышке (в чулке)</i>	<i>být líto peněz komu</i>
<i>знать счет деньгам</i>	<i>být na peníze jako čert na hříšnou duši</i>
<i>класть деньги в кубышку (в чулок)</i>	<i>pást po penězích jako čert po hříšných duších</i>
<i>откладывать деньги за черный день</i>	<i>schovávat peníze do punčochy</i>
<i>охотиться за деньгами как черт за грешными душами кто</i>	<i>sedět na penězích</i>
<i>падок на деньги (до денег) кто</i>	<i>sedět na penězích jako krkavec</i>
<i>подстергать денег как черт грешную душу</i>	<i>sedět na pytli peněz</i>
<i>положить деньги в кубышку (в чулок)</i>	<i>schovávat/schovat peníze do punčochy</i>
<i>придерживать деньги</i>	<i>sušit peníze</i>
<i>прятать деньги в чулок</i>	<i>škrtit peníze</i>
<i>сидит на деньгах кто</i>	<i>škudlit peníze</i>
<i>складывать деньги в чулок</i>	<i>třást se na peníze jako čert na hříšnou duši</i>
<i>следит за деньгами (дожидаясь промаха) кто</i>	<i>ukládat peníze do punčochy</i>
<i>сушить деньги</i>	

<i>хранить деньги в кубышке (в чулке)</i>	
Marnotratnost:	
<i>бросать деньги на ветер</i>	<i>vyhazovat peníze do větru</i>
<i>бросаться деньгами (направо и налево)</i>	<i>vyhazovat peníze do vzduchu</i>
<i>выбросить/выбрасывать деньги</i>	<i>vyhazovat peníze oknem</i>
<i>выбросить/выбрасывать деньги во воздух</i>	
<i>выбросить/выбрасывать деньги в окно</i>	
<i>выброшенные деньги</i>	
<i>деньги карман жгут кому, у кого</i>	
<i>денежки тю-тю</i>	
<i>кидать деньги на ветер</i>	
<i>не знать счета деньгам</i>	
<i>не считать денег</i>	
<i>не терпиться (поскорее) истратить деньги кому, у кого</i>	
<i>пускать деньги на ветер</i>	
<i>сорить деньгами (направо и налево)</i>	
<i>спускать (все) деньги</i>	
<i>сыпать деньгами (направо и налево)</i>	
<i>швырять деньги на ветер</i>	
<i>швыряться деньгами (направо и налево)</i>	

Vymáhat peníze:	
<i>бешеные деньги</i>	<i>krvavé peníze</i>
<i>выколачивать из чего деньги</i>	<i>lehce nabyté peníze</i>
<i>выколачивать все деньги из кого</i>	<i>mačkat peníze z koho</i>
<i>вытягивать все деньги из кого</i>	<i>prát špinavé peníze</i>
<i>выуживать все деньги из кого</i>	<i>špinavé peníze</i>
<i>грязные деньги</i>	<i>tahat peníze z kapes</i>
<i>делать/сделать деньги из воздуха</i>	<i>tahat peníze z koho</i>
<i>добывать из чего деньги</i>	<i>vytahovat peníze z kapes</i>
<i>драть (сдирать) деньги с кого</i>	<i>ždímat peníze z koho</i>
<i>кровные деньги</i>	
<i>легкие деньги</i>	
<i>отмывать деньги</i>	
<i>тянуть (все) деньги из кого</i>	
<i>шальные деньги</i>	
БАВКА:	
Bohatství:	
<i>быть на бабках</i>	<i>mít babky</i>
<i>лепить бабки</i>	<i>mít peněz jako babek</i>
<i>срубить (нарубить) бабки</i>	
<i>поднимать бабки</i>	
Chudoba:	
<i>сиибать/сиибить бабки</i>	
Nepatrná hodnota:	
	<i>být za babku co</i>

	<i>do babky zaplatit</i>
	<i>dostat co za babku</i>
	<i>kdo se narodil k babce, nedostane se ke groši</i>
	<i>koupit co za babku</i>
	<i>koupit za pár mizerných babek</i>
	<i>nemít ani (zlámané) babky</i>
	<i>nestát ani za babku</i>
	<i>prodat co za babku</i>
	<i>prodat za pár mizerných babek</i>
	<i>přilož babku k babce, budou kapce (krpce)</i>
	<i>za babku by i kozu přes Tatry hnal</i>
<i>бабки ломать (podvést někoho)</i>	
<i>на бабки ставить (zaplatit dluh)</i>	
GROŠ:	
Chudoba:	
	<i>být bez groše</i>
	<i>nemít ani groš</i>
	<i>sedět grošem</i>
	<i>smrdět grošem</i>
	<i>zůstat bez groše</i>
Lakota:	
<i>держатъ грош</i>	<i>mačkat groš (groše)</i>

<i>за грош удавится кто</i>	<i>každý groš desetkrát (třikrát) obrátit na dlani</i>
<i>зашибать грош</i>	<i>(nechat) si pro groš vrtat koleno</i>
<i>из-за гроши разрешить себе колено сверлить</i>	<i>převracet každý groš na dlani</i>
	<i>sušit groš (groše)</i>
	<i>škudlit každý groš</i>
	<i>škrtit groš (groše)</i>
Marnotratnost:	
<i>не смотреть на грош</i>	<i>nehledět na groš</i>
	<i>nelitovat groše</i>
Pohrdavý lidský postoj:	
<i>(ни) в (медный) грош не ставить кого, что</i>	
<i>знать как фальшивый грош кого</i>	
Nepatrná hodnota:	
<i>быть без гроша (в кармане)</i>	<i>ani co se za groš vejde</i>
<i>в кармане ни гроша у кого</i>	<i>ani groš bych za to nedal</i>
<i>воняет грошом кто, что</i>	<i>(ani) za groš</i>
<i>грош цена (в базарный день) кому, чему</i>	<i>hospodařit z kopy na groš</i>
<i>гроша (ломаного, медного) не стоить</i>	<i>nemít ani za groš ceny</i>
<i>кто как грошовый ножичек</i>	<i>nestát za pár grošů</i>
<i>ломаного гроша за душой нет у кого</i>	<i>nestát ani za zlámaný groš</i>
<i>купить что за гроши</i>	<i>pár mizerných grošů</i>
<i>не взять ни гроша</i>	<i>vypadat jako za dva groše kudla (kudlička)</i>
<i>не верить ни на грош</i>	<i>za dva groše naděje, za groš rozumu</i>

<i>не дать ни гроша</i>	<i>vdoví (vdovin) groš</i>
<i>не дать/давать за что и ломаного гроша</i>	
<i>не иметь ни гроша</i>	
<i>не стоить ни гроша</i>	
<i>ни гроша за душой у кого</i>	
<i>ни на грош (нет) чего</i>	
<i>оставаться без гроша (в кармане)</i>	
<i>перебиваться с гроша на копейку</i>	
<i>продать что за гроши</i>	
<i>сидеть без гроша (в кармане)</i>	
<i>совести (нет) ни на грош у кого</i>	
КОПЁЖКА:	GREŠLE:
Bohatství:	Chudoba:
<i>не считать копейки</i>	<i>nemít ani zlámanou grešli</i>
Chudoba:	<i>smrdět grešlí</i>
<i>быть без копейки (в кармане)</i>	Lakota:
<i>жить на копейку</i>	<i>dát si pro grešli vrtat koleno</i>
<i>каждая копейка на счету у кого</i>	<i>držet grešli</i>
<i>купить за копейки (копейку) что</i>	<i>nechat si pro grešli vrtat koleno</i>
<i>не взять ни копейки</i>	Nepatrná hodnota:
<i>не дать ни копейки</i>	<i>nedat za co zlámanou grešli</i>
<i>не давать/не дать за что и медной копейки</i>	<i>nestojí co ani za zlámanou grešli</i>
<i>не иметь ни копейки</i>	<i>stojí co za (zlámanou, starou) grešli</i>
<i>не стоить ни копейки, не стоить и копейки</i>	<i>za grešli není</i>

<i>ни копейки (копья) за душой у кого</i>	KORUNA:
<i>ни на копейку (нет) чего</i>	Chudoba:
<i>оставаться без копейки (в кармане)</i>	<i>mizerných pár korun</i>
<i>перебиваться с копейки на копейку</i>	<i>nemít ani korunu</i>
<i>продать за копейки (копейку) что</i>	<i>smrdět korunou</i>
<i>сидеть без копейки (в кармане)</i>	<i>zůstat bez koruny</i>
<i>уступить за копейки (копейку) что</i>	Lakota:
Drahota:	<i>každá koruna dobrá</i>
<i>влететь в копеечку что</i>	<i>každou korunu v ruce dvakrát (desetkrát) obrátit</i>
<i>обходиться (выходить) в копейку кому</i>	<i>dát si pro korunu vrtat koleno</i>
Lakota:	<i>nechat si pro korunu vrtat koleno</i>
<i>беречь каждую копейку</i>	<i>převracet každou korunu na dlani</i>
<i>вести счет каждой копейке</i>	<i>šetřit každou korunu</i>
<i>держаться за каждую копейку</i>	<i>škudlit každou korunu</i>
<i>дорожить каждой копейкой</i>	Marnotratnost:
<i>дрожать над (каждой) копейкой</i>	<i>nehledět na korunu</i>
<i>за копейку удавится кто</i>	<i>nekoukat na korunu</i>
<i>зажимать копейку</i>	KREJCAR:
<i>каждая копейка гвоздем приколочена у кого</i>	Chudoba:
<i>копейка по копейке</i>	<i>být bez krejcaru</i>
<i>кто из-за копейки готов удавиться</i>	<i>nemít ani krejcar</i>
<i>стоять копейки</i>	<i>sedět grejcarem</i>
<i>считать (каждую) копейку (копейки)</i>	<i>sedět grejcarem</i>
<i>трястись над (каждой) копейкой</i>	<i>smrdět grejcarem</i>
RUBL:	Lakota:
<i>бить рублем кого (strhávat komu plat)</i>	<i>dát si pro krejcar vrtat koleno</i>

<i>знаться за длинным рублём (hnát se za výdělkem)</i>	<i>držet krejcar všemi deseti</i>
<i>деревянный рубль (sovětské nebo ruské rubly v 90. letech 20. století)</i>	<i>hledět na krejcar</i>
<i>длинный рубль (těžké prachy)</i>	<i>každý krejcar třikrát (desetkrát) obrátit na dlani</i>
<i>ехать за длинным рублём (hnát se za výdělkem)</i>	<i>nechat si pro krejcar vrtat koleno</i>
<i>наказывать рублём кого (strhávat komu část platu za špatnou práci)</i>	<i>pro krejcar by na koze jezdil</i>
<i>не считать рублей (být bohatý)</i>	<i>za krejcar se dát oběsit</i>
	<i>za krejcar by zeď přelezl</i>
	<i>za krejcar by veš do Vídně (Olomouce, Paříže) přes Tatry po strnisku bosky hnal</i>
	Stav společnosti:
	<i>být čeho jak za krejcar šafránu (malé množství)</i>
	<i>být živ na svůj krejcar (živit se samostatně)</i>
	<i>koupit co za pár krejcarů (levně)</i>
	<i>nehledět na krejcar (být marnotratný)</i>
	<i>nekoukat na krejcar (být rozmařilý)</i>
	<i>nemít za krejcar rozumu (být hloupý)</i>
	<i>nestát ani za krejcar (nemít velkou cenu)</i>
	<i>prodat co za pár krejcarů (lacině)</i>
	<i>udělal by z krejcaru dva (je dobrý hospodář)</i>

SLANG:	
Bohatství:	
<i>быть при лавэ</i>	<i>mít love</i>
<i>иметь баблы, бабосы, капусту, лаванду</i>	<i>mít peněz jako blech, plev, slupek</i>
<i>лавье стынет</i>	<i>mít prachy</i>
<i>приобрести баксы, грины, жоржжики, капиталы, мани, манюхи, финансы</i>	
<i>рубить капусту</i>	
<i>стричь капусту</i>	
Chudoba:	
<i>купило притупило (притупилось)</i>	<i>drobných nemívá mnoho a papírových ještě míň (nemít žádné peníze).</i>
<i>разводить бобы</i>	<i>(nedat, nevzít) ani findu, findy</i>
	<i>nemít ani findy (ani findry, ani fitiny)</i>
	<i>nemít ani (zlámanou) vindru</i>
Nepatrná hodnota:	
	<i>být plonk</i>
	<i>dostat něco za šarapatku</i>
	<i>(koupit, prodat) za facku, fatku, pakatel</i>
	<i>koupit co za pakatel</i>
	<i>nemít ani šupa</i>
	<i>nemít ani floka, vorla</i>

	<i>nestát ani za balatku, blaf</i>
	<i>nestát ani za blešku, fatku, facku, paták, plešku, šarapatku</i>
	<i>za pár šupů</i>
MIMO KLASIFIKACI:	
Bohatství:	
<i>добиться чьего расположения</i>	<i>být nóbl</i>
<i>жить в свое удовольствие (себе на здоровье)</i>	<i>být ve vatě</i>
<i>жить по средствам</i>	<i>být za vodou</i>
<i>жить/проживать, да добра наживать</i>	<i>horních deset tisíc</i>
<i>забрать все себе</i>	<i>nóbl společnost</i>
<i>знать (все) ходы и выходы</i>	<i>pěstovat blahobyť</i>
<i>молочные реки и кисельные берега</i>	<i>vyšší kruhy</i>
<i>набивать/набить кубышку</i>	<i>vyšší společnost</i>
<i>нажить/нажимать капитал на чем</i>	
<i>найти подход к кому</i>	
<i>наполнить/наполнять кубышку</i>	
<i>не жизнь, а малина</i>	
<i>срывать/сорвать куш</i>	
Chudoba:	
<i>быть на мелко</i>	<i>být švorc</i>
<i>быть на мели</i>	<i>být tím smradlavým navrch</i>
<i>быть никуда не годным</i>	<i>dostat se na buben</i>
<i>в чем как мать родила</i>	<i>pískat kudlu</i>
<i>лапу сосать</i>	<i>přijít na buben</i>

<i>кого соплей перешибешь</i>	<i>přivést na buben</i>
<i>кому только и остается/осталось пойти по миру</i>	<i>žít ze dne na den</i>
<i>кому только и остается/осталось пойти побираться</i>	
<i>(нет) ни рожна</i>	
<i>нет никакого проку (кому от кого, чего)</i>	
<i>оказываться/оказаться на мели</i>	
<i>пойти по миру</i>	
<i>прошлогодного (летошнего) снега (снегу) не выпросишь у кого</i>	
<i>пустить/пускать кого по миру по миру кого</i>	
<i>свистеть (свистать) в кулак</i>	
<i>сидеть на мели</i>	
<i>ходить с сумой</i>	
<i>шишка на ровном месте</i>	

2. Excerpce z jazykových korpusů

Vyexcerpované jednotky jsou aktuální ke dni 24. 3. 2014.

БОГАТСТВО

Celkově se v Ruském národním korpusu nachází 2 509 dokumentů obsahujících komponent *богатství*.

ADJEKTIVUM + SUBSTANTIVUM

1. Благополучие общества, его *материальное богатство* и экономическое процветание основываются на духовном, нравственном и культурном состоянии народа. [Обращение церковно-общественного форума «Духовно-нравственные основы демографического развития России» (2004) // «Журнал Московской патриархии», 2004.11.29]
2. Ведь ресурсы — это *национальное богатство*, они должны принадлежать всем. [А вы бы из прошлого что вернули? (2002) // «Дело» (Самара), 2002.10.08]
3. *Главное богатство* их было — дети, родились еще три дочки. [Возвращаясь к напечатанному (2003) // «Сельская новь», 2003.10.07]
4. *Душевное богатство* и разнообразие твоей жизни обязательно привлекут одноклассников, и ты не будешь больше отшельницей. [Александра Герасимова. Хочу дружить // «Мурзилка», 2002]
5. Знание каждого языка — *дополнительное богатство* к тому, которым каждый из нас располагает, владея родным языком. [Рой Медведев. Непрерывное развитие языков: их влияние друг на друга и конкуренция // «Наука и жизнь», 2006]
6. И все это *неисчерпаемое богатство* до малейшей песчинки принадлежало ему, царю здешних мест, властелину мужчины, женщины и детей, повелителю сада, амбаров, подвала и коровника (молодых собак-конкурентов, слава богу, хозяева не заводили, доживал свои годы древний, как мох, кобель, но он едва челюстью шамкал, рассыпающийся старикашка). [Илья Бояшов. Путь Мури (2007)]
7. Машина сворачивает еще раз, мелькают кадры нового сити, призванного представить приедем и *обретенное богатство* и космополитический дух вчерашней разросшейся слободы. [Леонид Зорин. Восходитель (2005-2006) // «Знамя», 2006]
8. Мужчины, которым больше двадцати пяти, наверняка вспомнят, как в далеком золотом детстве они вставляли в эти одинаковые отверстия болтики и закручивали гаечки. Это *железное богатство* называлось «Конструктор». [Владислав Быков, Ольга Деркач. Книга века (2000)]
9. Мы порой не знаем, куда девать всё это *душистое и вкусное богатство*. [И. А. Архипова. Музыка жизни (1996)]
10. Найдёшь себе *бедное богатство*, думаешь достать его рукою, — срывает у тебя камер-юнкер или генерал. [Н. В. Гоголь. Записки сумасшедшего (1835)]
11. *Национальное богатство* России Наша страна переживает не самое легкое время. [В. П. Рощупкин, Э. В. Андропова. Национальное богатство России (2004) // «Лесное хозяйство», 2004.02.17]

12. «*Нефтяное богатство*» страны, хранящееся в Стабфонде, в несколько раз превысит нынешний ВВП и достигнет астрономической суммы — 2,3 триллиона долларов. [В. Стороженко. Кому доступно доступное жилье? // «Наука и жизнь», 2006]
13. О Николае Федоровиче Анненском. — «*Русское богатство*», 1912, № 8, с. X. ⁶ "Русское богатство», 1912, № 8, стр. XV. [К. И. Чуковский. Короленко в кругу друзей (1940-1969)]
14. Один из них — проблема самовольных порубок леса и борьба с этим злом, нередко стоившая жизни людям, оберегавшим *природное богатство*. [А. Побединский, В. Харитонов. Новые книги // «Лесное хозяйство», 2003]
15. Откуда им, бедным, знать, что "*беспричинные богатство* и знатность порождают смуту"? [Иван-дурак и миллиардер Шахновский (2003) // «Завтра», 2003.08.22]
16. По бортам сожженной «коробки» обозник разложил *настоящее богатство*: глицериновое мыло. [Илья Бояшов. Танкист, или «Белый тигр» (2008)]
17. Скот — *главное богатство* Монголии, и поэтому в декларации о доходах руководителей Монголии кроме обычных граф «транспортные средства», «акции», «квартиры» присутствует и обязательная графа «скот». [В. Полеванов. К истокам Амура в «страну непобедимых» // «Наука и жизнь», 2008]
18. Точно определить, что такое *ресурсное богатство*, просто. [Егор Гайдар. Гибель империи (2006)]
19. У них было *одно богатство* — корова, за коровой ходила чёрная старуха. [Б. А. Пильняк. Три брата (1923-1928)]
20. — Экономический рост увеличивает *национальное богатство* и дает правительствам возможность реализовать крупные национальные программы и инвестиционные проекты, особенно инфраструктурные. [Ольга Вендина. Можно ли увидеть четкие перспективы в туманном будущем городов? // «Неприкосновенный запас», 2010]
21. Я скажу так: есть у страны *определенное богатство*. [коллективный. Социализм vs Капитализм (2011)]

ADJEKTIVUM + SUBSTANTIVUM + SUBSTANTIVUM

22. *Большое флористическое богатство сада*, сформированное по географическому и систематическому принципам, отметил и известный естествоиспытатель и путешественник Н.П. Рычков в своей книге «Журнал, или Дневные записки путешествия капитана Рычкова по разным провинциям Российского государства в 1769 и 1770 годах». [Л. Баньковский. Ботанический сад Григория Демидова // «Наука и жизнь», 2007]
23. Возникновение новой логики опирается на все *накопленное богатство культуры*, на способность людей, погружаясь в нее, создавать произведения, включающие не только создание книг, картин, идей, но и формирование новых связей, новых форм общения, новых диалогов. [Александр Ахиезер. Как мыслить в усложняющемся и опасном мире? // «Отечественные записки», 2003]
24. *Главное богатство человечества* — информация, накопленная за его многотысячелетнюю историю. [обобщенный. Редакционный комментарий // «Наука и жизнь», 2008]

25. И всё из-за так называемых фитонцидов, которые выделяет в окружающую среду реликтовый, древовидный можжевельник. Вот *главное богатство Крыма!* Вот что превращает малоприятный полуостров в курорт мирового значения. [В Крыму будет нечем дышать (2003) // «Криминальная хроника», 2003.07.24]
26. И всё это *огромное духовное богатство народа* было отторгнуто от этого же народа в силу довлевших над ним. [И. А. Архипова. Музыка жизни (1996)]
27. *Истинное богатство языка* состоит не во множестве звуков, не во множестве слов, но в числе мыслей, выражаемых оным. [Н. М. Карамзин. Что нужно автору? (1794)]
28. Надо было принять такой документ, который бы сохранил от распродажи, растаскивания *национальное богатство страны* — ее землю. [Владимир Плотников. Надо уметь держать удар (2002) // «Аграрный журнал», 2002.02.15]
29. Насколько прав блестящий экономист Маркс, затоптанный ныне (ему приписали еще и политическое исследование), утверждая, что свободное время — *основное богатство человека*. [Сергей Есин. Марбург (2005)]
30. *Национальное богатство республики Бурятия* Определение состава национального богатства Республики Бурятия и его оценка базируются в данной статье на методологических рекомендациях СНС 1993 г. Исходя из этих рекомендаций, национальное богатство Республики Бурятия представляет собой совокупность накопленных нефинансовых и финансовых активов по состоянию на определённый момент времени. [Национальное богатство республики Бурятия // «Вопросы статистики», 2004]
31. *Национальное богатство России* Наша страна переживает не самое легкое время. [В. П. Рощупкин, Э. В. Андропова. Национальное богатство России (2004) // «Лесное хозяйство», 2004.02.17]
32. Но *главное богатство края* — это люди, которые отличаются гостеприимством, трудолюбием и любовью к родному краю. [С. В. Лавров. Выступление на презентации Краснодарского края (2004) // «Дипломатический вестник», 2004.05.25]
33. П. Сутела обращал внимание на то, что *ресурсное богатство Норвегии* средних веков — обильные запасы трески — сосредоточить в распоряжении государства было трудно. [Егор Гайдар. Гибель империи (2006)]
34. По расчетам российских ученых, *национальное богатство России*, включающее материальные активы и природные ресурсы, оценивалось в конце 1990-х годов в 340 трлн. дол. [А. И. Басов. Инвестиционное обеспечение российского рубля (2003) // «Финансы и кредит», 2003.02.17]
35. ... Рязанской речи, и в нежных глазах деревенской девушки из лесного селенья Деулина, спустившейся к реке за коричневой водой, были те же атомы и крутившиеся вокруг них электроны, частицы и волны, и неужели же просто разное их количество обеспечивало красоту и *неисчерпаемое богатство земного мира?* [Алексей Варламов. Купавна // «Новый Мир», 2000]
36. Яблоком раздора стало *основное богатство страны* — государственная нефтяная компания PDVSA. [Алексей Тихонов. Цена нефти вырастет до \$35. Если средний класс Венесуэлы начнет гражданскую войну (2002) // «Известия», 2002.12.20]

SUBSTANTIVUM + PREPOZICE + SUBSTANTIVUM

37. Богатые не только увеличивали свою *долю в богатстве*, но и платили меньше налогов. [Oxfam: Неравенство в богатстве стало экстремальным // Информационный центр Aftershock (22/01/2014)]
38. Если, как представляется, принадлежность к «нищим» слоям достаточно убедительно подтверждает вышеприведённую формулу о пролетариях, то противоположно направленное *тяготение к богатству* в пределе стимулирует усиление РИ лишь для показателей, которые не предполагают ограничения пространственной мобильности (показатели, имеющие такой смысл, — это просвещённый и природный патриотизм). [М. П. Крылов. Региональная идентичность населения европейской России (2008) // «Вестник РАН», 2009]
39. Ермак и Муравьев — законные соавторы этой трассы, поскольку Транссиб был проложен в той же логике продвижения на Восток, в которой действовали они сами, — он привязывал уже занятые земли и обеспечивал *доступ к богатству* новых. [Михаил Рожанский. Имперский воск. Семь историй из жизни иркутских памятников // «Неприкосновенный запас», 2010]
40. Согласен, что *путь к богатству* через труд, но я бы добавил существенный компонент — через умный труд. [Америка живет и движется очень быстро (2004) // «Управление персоналом», 2004.11.15]
41. Я уже не говорю о фундаментальных чувствах: любовь, ревность, зависть, *стремление к богатству*, к захвату — полный букет в каждом человеке. [коллективный. Сквозь призму Чернобыля: диалоги о мире и войне // «Наука и жизнь», 2006]

SUBSTANTIVUM + SUBSTANTIVUM

42. **Богатство** беломорской *фауны* и флоры поражает не только биологов, но и любого впервые увидевшего эти места. [Е. Краснова. 70 лет у полярного круга. Вторая молодость беломорской биостанции // «Наука и жизнь», 2008]
43. **Богатство впечатлений**, воспринимаемых мною в этой слепоте, было огромным, но все они располагались по поверхности моего не вполне определённого в своих границах тела, а само моё Я — в середине, глубоко укрытое... [Людмила Улицкая. Казус Кукоцкого [Путешествие в седьмую сторону света] // «Новый Мир», 2000]
44. **Богатство государства** на глазах превращалось в бумажные деньги. [Борис Евсеев. Евстигней // «Октябрь», 2010]
45. **Богатство народа** по Адаму Смиту, как известно, состоит из четырёх частей, это капитал, земля, недра и население. [Владимир Баранов. Геронтофобия (2003) // «Лебедь» (Бостон), 2003.06.02]
46. **Богатство** растительного и животного *мира* определяется древностью и хорошей сохранностью всех природных комплексов заповедника, а также сочетанием на небольшой территории разнообразных местообитаний. [В. Бабенко. Галичья гора: «гербарий» ледникового периода // «Наука и жизнь», 2006]
47. В проекте договора так и написано: недра, леса и воды — это **богатство** Чеченской *Республики*. [Александр Андрущенко. Зачищая Чечню (2003) // «Итоги», 2003.07.15]
48. Вот что значит **богатство ассоциаций**, недоступное психологической прозе. [Юрий Давыдов. Синие тюльпаны (1988-1989)]

49. Главное **богатство человечества** — информация, накопленная за его многотысячелетнюю историю. [обобщенный. Редакционный комментарий // «Наука и жизнь», 2008]
50. И еще — христианская религия, обретающая новые формы; а также — экономическая активность, **богатство века**, удвоившего свой золотой запас, удесятерившего свои запасы серебра; и, наконец, само представление, которое составляют себе люди на Западе, — представление о мире, о жизни, о предназначении человека» (Февр 1991 [1950в]: 378). [И. М. Савельева, А. В. Полетаев. Знание о прошлом: теория и история. Том 1: Конструирование прошлого (2003)]
51. И это не удивительно — невозможно найти другое вьющееся растение, сочетающее в себе яркость, **богатство цветения** и одновременно хрупкость, изысканность и бесконечное разнообразие форм. [Валерия Ильина. Покоряющие высоту // «Наука и жизнь», 2009]
52. Какое **богатство надежды!** [Василий Гроссман. Жизнь и судьба, ч. 1 (1960)]
53. Мощь и **богатство фирм** все меньше зависят от размеров используемого в производстве вещного капитала и все больше — от компетентности занятых, а следовательно, от качества человеческих ресурсов. [Конкурентоспособность российских предприятий в сфере международной торговли (2004) // «Вопросы статистики», 2004.07.29]
54. Наконец, каким будет приговор истории нам, православным христианам, если будет предан забвению уникальный опыт нашей цивилизации, соединившей в себе ревностное исполнение заповедей Христовых и **богатство материальной культуры?** [патриарх Алексей II (Ридигер). Слово Святейшего Патриарха Московского и всея Руси Алексия при открытии VIII Всемирного Русского Народного Собора (2004) // «Журнал Московской патриархии», 2004.02.03]
55. Народный быт издавна хранил **богатство символов**, связанных с птицей. [Лев Баньковский. Дом-птица и птица в доме // «Наука и жизнь», 2009]
56. Насколько прав блестящий экономист Маркс, затоптанный ныне (ему приписали еще и политическое исследование), утверждая, что свободное время — основное **богатство человека**. [Сергей Есин. Марбург (2005)]
57. Не думаю, что так можно показать всю красоту и **богатство светлого мира** Средиземья, создателем которого является британский писатель Дж. [Наш ответ машущим дубинкой (2004) // «Приазовский край», 2004.10.07]
58. Несмотря на уникальность и **богатство** российской *природы*, ее состояние сегодня трудно назвать абсолютно благоприятным. [Дмитрий Медведев. Послание Президента РФ Федеральному Собранию Российской Федерации // «Российская газета», 2010]
59. Но у этих нет будущего, несмотря на обещанную Гаеву должность банкира и несмотря на **богатство недр**, открытых иностранцами на земельном участке Пищика. [Дело надо делать, господа! (2002) // «Культура», 2002.04.01]
60. » — обронила встревоженная наседка. *Сорокино богатство* Как ни ругают сороку-воровку за ее склонность тащить всякие блестящие вещички, мне в правоте этой пресловутой особенности убедиться ни разу не пришлось. [В. Вишневский. Коллекция птичьих гнезд // «Наука и жизнь», 2006]
61. Объясняют столь центральное положение Пушкина свои «осьмнадцать» причин, из которых только одна — его поэтический дар: **богатство души** и власть над словом. [Геннадий Горелик. Андрей Сахаров. Наука и свобода (2004)]

62. Одна была превосходно сохранившимся солидным изданием в черной обложке, тисненая золотом надпись на которой гласила «Адам Смит. **Богатство народов**». Другая — изрядно зачитанная книжка в порванной и заклеенной узкими бумажными полосками тонкой обложке, на которой жирными цветастыми буквами значилось «Дейл Карнеги». [Дмитрий Глуховский. Метро 2033 (2005)]
63. Отныне главное **богатство помещика** — земля (недвижимая собственность) не подлежала дроблению, она целиком передавалась одному из сыновей. [Н. Павленко. «...На троне вечный был работник» // «Наука и жизнь», 2006]
64. Политическая, финансовая элита и все общество должны наконец осознать: **богатство России** не в недрах, а в «мозгах». [Е. Н. Каблов, Д. Зыков. Первым делом самолеты! // «Наука и жизнь», 2007]
65. Сейчас он коснется губами», — мелькнуло в голове, но он чего-то ждал... • Какое **богатство интересов!** С ней спишь, со мной общаешься? [Ольга Зуева. Любишь меня, а целуешь другую?! // «Даша», 2004]
66. Так что лозунг «Здоровье народа — **богатство страны**» над больничной крышей пока виден издали. [Елена Трубина. Джунгли, базар, организм и машина: классические метафоры города и российская современность // «Неприкосновенный запас», 2010]
67. Творческое самовыражение, созидание, ревностное трепетное отношение к созданному детищу, **богатство идей и опыта**, опережение времени и стимулирование технического прогресса. [Гидростатика Linde: технологии будущего доступны уже сегодня (2004) // «Горная промышленность», 2004.02.25]

VERBUM + SUBSTANTIVUM

68. **Богатство** *воспринимается* как исключительная по своей значимости ценность, но не в смысле гедонистическом (как средство «красивой жизни»), а в том смысле, что оно создает необходимые условия для расширения пространства деловой активности предпринимателя. [Д. Г. Подвойский. Национальный характер как фактор хозяйственной жизни // «Человек», 2004]
69. **Богатство**, которым я обладал, *осталось*; богатство, выражающееся в знании, что мир с его травами, зорями, красками прекрасен, и что делала его плохим власть денег, власть человека над человеком. [Ю. К. Олеша. Речь на I Всесоюзном съезде советских писателей (1934)]
70. В глобальной экономике развиваются две противоположные тенденции: глобальный валовой доход растет, а глобальное **богатство** (прежде всего жизнеобеспечивающие ресурсы) *уменьшается*. [В. И. Осипов. История природных катастроф на Земле // «Вестник РАН», 2004]
71. В первый раз я пожелал *иметь богатство*, и мрачные мысли отравили всю радость, причиненную мне ее строками. [М. В. Сушков. Российский Вертер (1801)]
72. В среднем их **богатство** *составляет* около \$3,7 млн. на душу миллионерского населения. [А. Шубин. Путь к благополучию (2000)]
73. Ввести налоги на роскошь (читай на понты), очень высокие налоги (**богатство** *накладывает* на человека ответственность за деятельность, и ездить на майбахе, когда другие работяги нищенствуют (реальные работяги, а не алкаши). [коллективный. Новая волна или продолжение старой?! (2010)]

74. Верю, что многие имеют много, — никто доволен; зато верую твердо, что **богатство состоит** более в желаниях, нежели в обладании. [А. А. Бестужев-Марлинский. Он был убит (1835-1836)]
75. Во-первых, это не так пикантно, во-вторых, вы же хотите, чтобы **богатство обрушилось** на вас, а не на вашего мужа. [Татьяна Соломатина. Девять месяцев, или «Комедия женских положений» (2010)]
76. Вторые от них умирают. **Богатство воспроизводит** богатство. Бедность — бедность. [Владимир Рыжков. Объявим войну бедности (2003) // «Известия», 2003.10.03]
77. Вы можете *потерять богатство*, и все в вашей жизни будет происходить неправильно. [Борис Руденко. Фэншуй: засада на простака // «Наука и жизнь», 2007]
78. Детям? *Оставлять богатство* детям? В голове нет. [Д. И. Фонвизин. Недоросль (1782)]
79. Думаю, что освоение космоса может стать альтернативой предыдущему десятилетию, когда основной идеей было *получить богатство* любой ценой. [коллективный. Космос как идея // «Русский репортер», № 18 (18), 4-11 октября 2007, 2007]
80. Здесь присутствовало все, что в той или иной степени могло *продемонстрировать богатство* и власть. [Татьяна Устинова. Персональный ангел (2002)]
81. И порешила Шкурка разведать, откуда такое **богатство попало** в руки Зайки. [А. М. Ремизов. Зайка (1905)]
82. И чтобы такое, блин, **богатство досталось** кому-то другому? [Елена Белкина. От любви до ненависти (2002)]
83. И это главное, чем можно *объяснить богатство* и многообразие ее архитектуры. [Жемчужина Дуная (2004) // «Мир & Дом. City», 2004.04.15]
84. Корреспонденту «АиФ» с трудом удалось «договориться» с сотрудником ГАИ, чтобы выйти с ним на дорогу и разобраться, как это **богатство наживается**. [Петр Светлов. Маленькие хитрости гаишников с большой дороги // «Аргументы и факты», 2003]
85. Между тем существует непреложная истина: чтобы *создать богатство*, надо его любить, а не ненавидеть. [Юрий Азаров. Подозреваемый (2002)]
86. На вопрос относительно проблемы коррупции он заявил, что пока некоторые *«накапливали богатство по кирпичику»*, другие «использовали щели, шли бесчестными путями, обменивали власть на деньги — боюсь, что таких было больше. [Лю Гоуан. Чжунго цзинци юньсин юй фачжань (Функционирование и развитие китайской экономики). Пиншо (2002) // «Проблемы Дальнего Востока», 2002.04.29]
87. Нет, ребята, не объемами ВВП и не толпами среднего класса **богатство** страны *мерить* надо. [Михаил Тарусин. «Приемный покой был угрюм» (2003) // «Известия», 2003.02.03]
88. Но **богатство** Кракова *имеет* другие истоки: святость королевской власти и шик польских магнатов делает бывшую столицу Речи Посполитой неподражаемой. [Андрей Балдин, Алексей Прокопьев. Конькобег. Гармонист // «Октябрь», 2002]
89. Он более лаконичен, чем «тысячелетие России» в Новгороде или Екатерина Великая в Петербурге, и достаточно красноречив, чтобы *явить богатство* и многоликость имперской семантики. [Михаил Рожанский. Имперский воск. Семь историй из жизни иркутских памятников // «Неприкосновенный запас», 2010]

90. Они богатели с фантастической скоростью, и вскоре, понимая, что их **богатство вызывает** зависть слишком у многих, приняли единственно верное решение. [Дмитрий Глуховский. Метро 2033 (2005)]
91. Придет время, и скоро, когда люди перестанут верить в то, что **богатство дает** счастье, и поймут, наконец, ту простую правду, что, наживая и удерживая богатство, они не улучшают, а ухудшают не только чужую, но и свою жизнь. [Л. Н. Толстой. Путь жизни (1910)]
92. Производительность труда стала расти на глазах, *стало расти богатство* людей, да и вообще мир стал другим. [Евгений Сабуров. Экономика на игровой площадке (2003) // «Неприкосновенный запас», 2003.07.16]
93. Тем не менее обе эти нормы имели общую основу — в них публично *проявлялись богатство* и щедрость государя. [Л. Юзефович. От границы до Москвы // «Наука и жизнь», 2008]
94. Тогда мы этого не знали, и лежавшее и пропадавшее без пользы огромное **богатство вызывало** горькие чувства. [И. А. Архипова. Музыка жизни (1996)]
95. Ты богат; иди к венцу: И **богатство ей пристало**, И рога тебе к лицу. [коллективный. И снова брак (2011)]
96. Утверждается, что капитализм — лучший из придуманных пока способов *производить богатство* для всех. [Леонид Владимиров. Спасение капитализма от капиталистов (2004) // «Бизнес-журнал», 2004.01.22]
97. Чего же хотят Правительство и Минфин — *преумножить богатство* пенсионеров или хотя бы не потерять то, что отложено? [имир Мытарев. Пенсионный треугольник (2003) // «Российская газета», 2003.07.15]
98. Человек может *приобрести богатство* и даже может купить себе статус, но он его не сохранит, если у него отсутствует чувство коллективизма. [Н. Л. Захаров. Система регуляторов социального действия российских государственных служащих (теоретико-социологический анализ) (2002)]
99. Человечество считает, что его задача—есть, пить, совокупляться и *наживать богатство*. [коллективный. С чего начать путь в эзотерику? (2011)]
100. Это **богатство** должно *превратиться* в мощный ресурс решения социально-экономических проблем. [Президент России Путин: «У Чечни должна быть новая жизнь» (2003) // «Военный вестник Юга России» (Ростов-на-Дону), 2003.03.17]

BOHATSTVÍ

Český národní korpus obsahuje 2 896 textů obsahujících komponent *bohatství*.

ADJEKTIVUM + SUBSTANTIVUM

1. Adelson přitom patří k těm lidem, kteří si *pohádkové bohatství* vydělali sami. Jeho rodiče mu toho moc zanechat nemohli. [Hospodářské noviny, 16. 3. 2007]
2. Ale stejně jako není mořská voda svým významem srovnatelná s úrodností životodárné síly deště nebo dobré spodní vody, tak nepředstavuje ani *vodní bohatství* rozlehlých částí Tibetu - - zvláště na jihu - - samozřejmě úrodu a bohatou sklizeň. [Uhlig, H.: Tibet]
3. Byl to zlý, prostopášný muž, jenž však vlastnil *ohromné bohatství*. [Cartland, B.: Lásky na vlnách]

4. Daňový škrť by však také místo toho mohl omezit sociální stát - sociální pomoc a sociální pojištění, které tvoří *sociální bohatství*. [Hospodářské noviny, 4. 3. 2005]
5. "Dívám se na ně jako na zloděje, kteří drancují naše *národní bohatství*," uvedl k případu ministr životního prostředí Chris Carter. [Brno Business, č. 4/2006]
6. Dochází přitom k redukci těch forem *sociálního bohatství*, které se reprodukuje do značné míry nezávisle na výkonu ekonomické mašinerie. [Keller, J.: Úvod do sociologie]
7. Je to kniha *neskutečného bohatství*, rozchod s Ruskem a s jazykem je bolestný, pochopení země, odkud odešel, zůstává navždy hluboké. [Xantypa, č. 1/2008]
8. Jedná se totiž nejen o kulturní dědictví, které se předává z pokolení na pokolení, ale také o velké *finanční bohatství*, o které by rodina svým neodborným zacházením mohla snadno přijít. [Lidé a země, č. 1/2006]
9. Jeho obnova jako důležité části národního *kulturního bohatství* byla pro poválečnou ruskou vládu prioritou. [Nedělní svět, č. 20/2006]
10. Jeho právnická firma sice nevydělávala haldy peněz, což pro něho nebylo důležité - vždyť zdědil *značné bohatství* - , zato mu přinášela v národě dosti slávy. [Puzo, M.: K znamená Kennedy]
11. Jenže kdo stojí o *materiální bohatství*? [Vonnegut, K.: Vítejte v opičárně]
12. Jsem však přesvědčen, že ani veškeré *jazykové bohatství* a možnosti by nepostačily na vytvoření věrné podoby přírodního jevu, jež jsem označil jako Quasimodku a který se, jak se právě dovídám, jmenuje Tošerová. [Placák, B.: Paměti lékaře]
13. Kdyby Kilby místo nástupu do TI spoluzaložil Intel, mohl osud computingu tvořit vlastníma rukama a dožít se slávy i *velkého bohatství*; takhle mu zůstalo "jen" to první. [Živě.cz, 12. 7. 2005]
14. Když je někde *velké bohatství*, tak se je nějaká skupina pokouší za každou cenu získat, to je příklad bývalého Konga. [Mladá fronta DNES, 4. 7. 2008]
15. Konzum byl spokojen, jeho poslové taky, a přitom skončilo či se aspoň omezovalo drancování přírodního a *duchovního bohatství* na Zeměkouli? [Podlahy a interiér, č. 7/2005]
16. Lze se s ním dohovorit téměř všemi evropskými jazyky, ale nikoli se s ním měřit co do *slovního bohatství* a hbitosti ve vyjadřování. [Pecka, D.: Z deníku mamosti]
17. Na kábulských bazarech bylo vidět *veškeré bohatství* celého kontinentu - porcelán a hedvábí z Číny, koření z Východu, kožešiny, zlato a diamanty ze Sovětského svazu, smaragdy a lazurit od nás z Afghánistánu. [Nichol, J.: Stinger]
18. Nesmírné *nerostné bohatství* zatím plodí jen násilí a neštěstí. [Lidé a země, č. 2/2009]
19. *Nevídané bohatství* této horní vrstvy volalo po odpovídajícím uplatnění. [Toman, R.: Gotika]
20. Nevystavujte svou národnost tak na odiv, aby ostatní o vás mohli říct, že jste maloměšťáčky, neschopné přizpůsobit se nebo pochopit a ocenit *kulturní bohatství* jiných zemí a národů. [Spillaneová, M.: Image plnoštíhlé ženy]
21. Podél cest pak visely spousty oběšenčů. Angelika si najednou uvědomila, co to znamená vlastnit jedno z *největších bohatství* v provincii. [Golonoová, A.: Angelika – Toulouská svatba]
22. Podle zatím nepotvrzených předběžných výsledků se ale v zemi v okolí Jiříkových kasáren skrývá doslova *energetické bohatství*. [Právo, 18. 1. 2007]

23. Politická strana se sociálně vlasteneckým programem vzniklá na podzim 1999, která považuje heslo ČECHY ČECHŮM za princip, jaký je nutné postavit proti neustálému vykrádání našeho *národního bohatství* novodobými kolonialisty z EU. [Reflex, č. 6/2005]
24. Posilování kurzu koruny zvyšuje výši *relativního bohatství* v Česku vůči průměru EU. [Dotace, č. 3/2008]
25. Podle analytiků zločinného chování definici pana Madoffa do jisté míry ztěžuje široká paleta možných vysvětlení jeho počínání: touha nahromadit *obrovské bohatství*, potřeba ovládat druhé a potřeba dokázat si, že je chytřejší než všichni ostatní. [Hospodářské noviny, 1. 7. 2009]
26. Proto se Číňanům daří dobývat tibetské *nerostné bohatství* jen sporadicky. [Uhlig, H.: Tibet]
27. Přepych a vysoké postavení ve společnosti, jichž se domohl díky nově *nabytému bohatství*, působilo na lidský mozek jako silné víno. [McKinneyová, M.: Maskovaná kráska]
28. Publikace, přestože obsahuje 2 500 fotografií především z posledních let, svými ilustracemi nepokrývá všechny dřevěné stavby sakrálního účelu, což nepřímo dokládá, jaké *kulturní bohatství* Evropa v těchto unikátních stavbách má. [Lidé a země, č. 7/2009]
29. To je Afrika, svět, kde v sousedství *pohádkového bohatství* číhá pekelná chudoba. [Lidé a země, č. 5/2007]
30. Po získání autonomie jsou to podle zvláštního ustanovení o *nerostném bohatství* "zdroje grónského lidu". [Právo, 25. 10. 2007]
31. Pro tisíce jiných však právě takové předměty znamenají *cenné bohatství*. [Mladá fronta DNES, 14. 11. 2005]
32. S ohledem na snížení *celosvětového bohatství* v posledních 18 měsících se však pořád netiskne dost nových peněz. [Hospodářské noviny, 1. 7. 2009]
33. Schwarzenbergové začali využívat zdánlivě *nekonečné bohatství* šumavských lesů a postupem času se do Vimperka přestěhovala další průmyslová odvětví. [Deníky Bohemia, 6. 5. 2008]
34. Strach o život a *nabyté bohatství*. [Pardubický zpravodaj, č. 6/2005]
35. Tato země je sice již částečně probádaná, ale díky své poloze nabízí *nepřeberné bohatství* zvířecích druhů. [Mladá fronta DNES, 26. 4. 2008]
36. Tvrdí, že *ropné bohatství* patří především čtrnáctimilionovému národu Idžů, na jehož tradičním území se černé zlato těží. [Lidové noviny, 7. 3. 2006]
37. Vůbec ji nenapadlo ptát se, proč veškeré *církevní bohatství* nashromážděné za staletí nestačilo k nakrmení poměrně nevelké a vylidněné oblasti, ale kdyby se nad tím i zamyslela, zase by obvinila hrabivou církev. [Mandělštamová, N., J.: Dvě knihy vzpomínek]
38. Z *obrovského bohatství* se zrodila zjemnělá kultura požitkářů: tady byly vymyšleny první splachovací záchody a koupelny světa! [Týdeník Květy, č. 6/2006]
39. Zlatý poklad Vládcům jihoamerické incké říše a jejich předkům a předchůdcům se za staletí podařilo nashromáždít i dobyt neskutečné *zlaté bohatství*. [Blesk, 20. 11. 2009]
40. Že škemrá o moc, o *neomezené bohatství*, o krásu, o něco z toho či o všechno, aby si jeho bližní všimli, že existuje, aby jen tiše neutonul v nepřehledném oceánu lidstva. [Puzo, M.: K znamená Kennedy]

SUBSTANTIVUM + PREPOZICE + SUBSTANTIVUM

41. A Čínu zavedl na *cestu k bohatství*. [Reflex, č. 17/2006]
42. Co smířlivosti schází na obecnosti, protože v ní zákon ztrácí svou formu..., je pouze zdánlivá ztráta; je to opravdový nekonečný *zisk díky bohatství* životních vztahů. [Sobotka, M.: Studie k německé klasické filozofii]
43. Jeho činnost pre-moderního architekta, která krom zhotovení modelů pro kameníky zahrnovala se vši pravděpodobností a na prvním místě vytvoření geometricky generovaných plánů, pro něj rozhodně nebyla samoučelem, ale otvírala mu *cestu k* nemalému **bohatství**, jakého se jinak domohli jen ti nejúspěšnější středoevropští podnikatelé. [Kalina, P., Kořátko, J.: Praha 1310-1437]
44. Pokušení stát se slavným je možná někdy ještě silnější než lidská *touha po bohatství*. [Punčochář, M.: Nedaleko nekonečna]
45. Výsledkem je, že v těchto společnostech zpravidla podíl na moci předchází *podílu na bohatství*. [Keller, J.: Úvod do sociologie]

SUBSTANTIVUM + SUBSTANTIVUM

46. **Bohatství ducha** je poklad nepřístupný a nedobytný. [Pecka, D.: Z deníku marnosti]
47. **Bohatství národů** - žádná země si neumí přidělit novou minulost. [Zakaria, F.: Budoucnost svobody]
48. **Bohatství předmětů** překvapilo archeology. [Mladá fronta DNES, 13. 3. 2009]
49. Byt nesl charakteristické *znaky bohatství* a byl na dobré adrese Upper East Side, ale na první pohled jevil také známky sešlosti. [Terrell, H.: Kukla motýla]
50. "Co smířlivosti schází na obecnosti, protože v ní zákon ztrácí svou formu..., je pouze zdánlivá ztráta; je to opravdový nekonečný zisk díky **bohatství** životních *vztahů*". [Sobotka, M.: Studie k německé klasické filozofii]
51. Cožpak **bohatství světa** opravdu spočívá ve výrobě bláznivých předmětů, bez nichž se každý lehce obejde? [Šmíd, Z.: Za písní Severu aneb Proč bychom se neztratili]
52. Další *růst bohatství* pocit štěstí nezvyšuje. [Koukolík, F.: Josefu Švejkovi je 30 miliónů let]
53. Dobré dluhy zvyšují nebo alespoň příliš neomezují osobní **bohatství Čechů**. [Právo, 18. 1. 2007]
54. Faber ve svém textu obvinil Greenspana, že tisknutím peněz a levnými úvěry vyvolal bublinu, jež vytvořila *iluzi bohatství* a růstu, která však velmi brzy skončí. [Reflex, č. 49/2009]
55. Hory jsou pro člověka *zdrojem bohatství* od dob, kdy objevil praktické, ale i estetické vlastnosti různých nerostů a naučil se vyrábět a opracovávat kov. [Matoušek, V., Dufková, M.: Jeskyně a lidé]
56. Jeden ze starých zvyků. Chleba, to je *symbol bohatství*. [Mladá fronta DNES, 10. 12. 2007]
57. Ležel přece vedle Bormanna, který byl *zárukou bohatství*, spokojeného života v míru, pokud možná luxusní budoucnosti v některé z banánových republik - a to až do smrti. [Kessler, L.: Únik z Berlína]
58. Mám za to, že naše ekonomika je zejména v evropském kontextu nejméně průměrně flexibilní a minulá léta nám pomohla smazat nemalou část rozdílu v *míře bohatství* (HDP na hlavu) i úrovni cen (s výjimkou státem stanovených cen například ve veřejných službách). [Hospodářské noviny, 14. 1. 2009]
59. Mám za to, že tenkrát hovořil o *hromadění bohatství*, touze po majetku, na druhé straně o chudnutí některých vrstev, o působení rakouských sociálních demokratů. [Fuks, L.: Vévodkyně a kuchařka]

60. Mexicko-americká hranice je symbolem přestupu ze světa chudoby do *země bohatství*. [Reflex, č. 12/2007]
61. Muži se zubili, pokyvovali, mnuli si ruce. Zjevně se nechali oklamat - zaslepit *slibem bohatství*, o jakém se jim ani nezdálo. [Rodda, E.: Deltora. Ostrov smrti]
62. Nadbytek oken vede ke *ztrátě bohatství* a příjmu. [Too, L.: Feng-šuej pro život]
63. Naopak období podzimu a zimy je vítaným časem k *objevování bohatství* a pokladů ukrytých v nesčetných muzeích bez přílišného návalu turistů. [Vlasta, č. 2/2007]
64. Německý patriciát, jehož podstatná *část bohatství* pocházela z dolování, ze strachu před postihy za perzekuci a vraždění husitů z města uprchl. [Majer, J.: Rudné hornictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku]
65. Nemůžeme samozřejmě opomenout *bohatství nerostů*, ať už jde o dříve proslulé rudy drahých kovů a dnes většinou o nerudní suroviny, anebo o desítky různých minerálů včetně drahých kamenů (český granát, vltavíny, acháty atd.), užitkových hornin a v neposlední řadě léčivých minerálních pramenů. [Rubín, J.: Přírodní klenoty České republiky]
66. Nicméně se neobávám tvrdit proti této omezené a zlomyslné doktríně, že *rozmnožení bohatství* a obchodu kteréhokoli národa má daleko k tomu, aby se mohlo dotýkat zájmů jiných národů, a naopak přispívá většinou k zvětšování jejich vlastního bohatství. [Brunschvicg, L.: Evropský duch]
67. Prameny, v nichž se vyskytují, jsou z různých časů, vztahují se k různým oblastem franské říše (Gallie, Germanie), jsou rozmanité co do žánrů a podle toho i co do *bohatství informací*. [Gurevič, A., J.: Nebe, peklo, svět – Cesty k lidové kultuře středověku]
68. Prezident tvrdí, že *bohatství společnosti* má pozitivní vazbu na vztah lidí k přírodě. [Hospodářské noviny, 20. 2. 2007]
69. Prošel se po bytě, s pýchou obházel hromady kartáčů, krabice a pytle, *základ* budoucího *bohatství*. [Topol, J.: Anděl]
70. Při takovém přístupu nejsou tak důležité jejich umělecké hodnoty, *bohatství fantazie* a originalita autorů, neboť lze už předem říci, že v těch směrech středověká vidění zdaleka nedosahovala ani Apokalypsy, ani Dantovy Komédie... [Gurevič, A., J.: Nebe, peklo, svět - Cesty k lidové kultuře středověku]
71. Spjoval *bohatství státu* s množstvím peněz v zemi. Růst peněžní zásoby měl být docílen aktivní obchodní bilancí. [Hon, M.: Ekonomie v teorii a praxi]
72. Teprve v rychlíku jsem si doopravdy oddechl a začal jsem vnímat krajinu za oknem, krajinu bez stínu a bez krásy, která mě ale přesto fascinovala, protože měla něco, o čem jsem věděl, že je nad krásu: *jistotu bohatství*, které z ní každým rokem vyroste a za které je možné si případně jakoukoliv krásu u nás na horách koupit, když už po ní někdo zatouží. [Tefulka, J.: Skřipce na ptáčky]
73. Uvěřil, že má nárok na *kousek bohatství*, které každodenně chrání za bídný plat. [Carlotto, M.: Spi sladce, láske]
74. Ve středověku byly významnou *složkou bohatství* českých zemí doly na stříbro. [Cvejnová, J.: Co chcete vědět o České republice]
75. *Velikost stáda* určuje *bohatství* a společenskou prestiž majitele. [Lidé a země, č. 5/2006]

VERBUM + SUBSTANTIVUM

76. A její souhlas byl přece nutný, pokud doufali, že *zdědí* její **bohatství**. [Austen, J., Dobbs, M.: Romance u moře]
77. A nakonec, ano, i víra, že jednoho dne *zazvoní* **bohatství** také u jejich dveří, ve vzdálené provincii. [Reflex, č. 17/2006]
78. A navíc vidí, že váš manžel *vlastní* nesmírné **bohatství** a ani město, ani církve z toho nemají žádný užitek. [Golonová, A.: Angelika - Toulouská svatba]
79. A vkládají mi do úst věty, že "chudoba cti netratí", že "**bohatství** *svádí* k zahálce a ubíjí myšlení", atd. [Lidové noviny, 30. 6. 2005]
80. Bez hrozby hladu, bídy a biče, bez možnosti iracionálně *hromadit* **bohatství** a moc nejsou lidé zřejmě schopni uspořádat a udržovat svobodu, která je ale v této podobě nejspíš důkazem duchovní a mravní nedostatečnosti. [Trefulka, J.: Bláznova čítanka – fejetony]
81. Bylo tedy zpočátku zapotřebí *rozdělit* **bohatství** do značné míry, aby kapitalismus mohl fungovat. [Zakaria, F.: Budoucnost svobody]
82. Cožpak toto sémantické **bohatství** *nepřesahuje* tisíckrát to, co nám říkají naše ubohá jména, která Bohu dáváme? [De Souzenelle, A., Mouttapa, J.: Slovo v našem nitru]
83. Čínský znak pro kov (vlevo) je zároveň znakem pro zlato, jež obratem *ztělesňuje* **bohatství**. [Too, L.: Feng-šuej pro život]
84. Jsem totiž přesvědčena, že mnozí z těch, kdo hledají jinde, protože si neuvědomují to, co přebývá "zde", by se vyléčili ze své tendence k úniku před sebou samými, kdyby *objevili* **bohatství** svých vlastních kořenů. [De Souzenelle, A., Mouttapa, J.: Slovo v našem nitru]
85. Letěli jsme dál, dny mýjely a naše **bohatství** *se tenčilo*. [Bach, R.: Nic se nestane náhodou]
86. "Ne, ne, ne. Pane bože, já se jenom ptám, proč se Timbuktu přes všechnu svoji vznešenost a **bohatství** nakonec *proměnilo* v takový - krchov?" [Robbins, T.: V žabím pyžamu]
87. Ona sama *nepostrádá* ani **bohatství**, ani urozený původ a je hodna jeho objetí. [Grammaticus, S.: Příběh Amleta, prince jutského]
88. Podstatou kapitálu je tedy schopnost vytvářet další hodnoty, *vytvářet* větší **bohatství**. [Zlámal, J., Bellová, J.: Podniková ekonomie a management]
89. Potřebuji tu možnost milovat tě, dívat se na tebe, užaslá objevovat, jaká **bohatství** *ukrýváš*. [Quoist, M.: Povídej mi o lásce]
90. Pozoroval jsem ji, usmívala se, ale trochu vážně, trochu rezervovaně, přesto jsem si byl teď jistý, že je v ní *ukryto* **bohatství**. [Quoist, M.: Povídej mi o lásce]
91. Propadli démonismu v naději, že *získají* **bohatství** a nadpřirozené schopnosti. [De Pulford, N.: Čarodějnická kniha]
92. Pyšný a samolibý král Francie, Ludvík XIV., *si užívá* **bohatství**, zatímco jeho lid strádá a umírá hladem. [Hospodářské noviny, 13. 4. 2005]
93. Rusko, Čína, Indie: to jsou země, ve kterých *se množí* **bohatství** rychleji než v takzvaných bohatých státech. [Hospodářské noviny, 27. 09. 2005]

94. Řada stavení a hospodářství zůstala opuštěná, podnikání se zhroutilo, **bohatství odplynulo** a s ním i zájem dalších přistěhovalců. [Reflex, č. 18/2005]
95. Skrblík ničí sebe a všechny okolo, protože *uctívá* **bohatství** v jeho mrtvé formě. [Chesterton, G., K., Tomský, A.: Úžas, radost a paradoxy života v díle G. K. Chestertona]
96. Víme o desítkách lidí, jejichž **bohatství páchne**, ale zůstáváme jen a jen na smutné pozici toho, kdo se uctivě klaní před neobvyklou inovací. [Mleziva, E.: Encyklopedie lži, podvádění a klamání s příklady a obrana proti nim]
97. Vydržoval si rozsáhlý tým spolupracovníků, kteří mu pomáhali s izolací vegetalizujícího faktoru, ale zdálo se mi, že **bohatství nesvědčí** jeho tvůrčímu duchu, protože pořád ještě používal dost zastaralé a neobyčejně pracné metody. [Slack, J., M., W.: O vědcích a vejcích]
98. "Vytipoval" určité úseky předměstí, zaplavil je černochoy, a vyhnal tak bílé nájemníky; hned nato podplatil úředníky z městské a státní správy a *rozdal* **bohatství** federálním regulátorům. [Puzo, M.: K znamená Kennedy]
99. Vznikalo to miliony let, takže bychom neměli takové **bohatství zničit**. [Neuwirth, Š.: Paseka živých jelenů]
100. Zdravé rostliny v této části zahrady vám *přinesou* **bohatství**. [Tom, L.: Feng-šuej pro život]

БЕДНОСТЬ

Ruský národní korpus obsahuje celkem 1 391 dokumentů s komponentem *бедность*:

ADJEKTIVUM + SUBSTANTIVUM

1. — Бедность бывает разная, и *материальная бедность* планеты Ян-Ях еще не гибельна. [И. А. Ефремов. Час быка (1968-1969)]
2. **Бедность страшная**, но никто, кажется, не обращает на нее внимания. [В. А. Каверин. Перед зеркалом (1965-1970)]
3. *Беспросветная бедность* окружает его! [Василий Гроссман. Жизнь и судьба, часть 2 (1960)]
4. Блок «Родина» еще раз подтверждает свое намерение остановить тех, кто пытается удержаться у власти, сохранить бандитский капитализм и *массовую бедность*. [Валерий Лебедев. Лицо вождя и харя оппозиции (2003) // «Лебедь» (Бостон), 2003.12.14]
5. В голове у меня пронеслась мысль: они боятся — залезем в штат Миссисипи, а там, говорят, *особенная бедность* и угнетение негров, мы увидим своими глазами... [Виктор Розов. Удивление перед жизнью (1960-2000)]
6. В последнее время в нашем обществе постоянно задаются вопросы: обречён ли наш народ на *вечную бедность*; почему нации, обладающие скудными ресурсами, живут лучше, чем мы; как надо использовать наше национальное богатство; сможем ли мы вообще после себя оставить потомкам добротное хозяйство. [Определить присутствие государства в экономике (2003) // «Время МН», 2003.08.07]
7. В этом есть, с одной стороны, *бесконечная* наша **бедность** и, с другой — всерадостное наше богатство. [митрополит Антоний (Блум). О некоторых категориях нашего тварного бытия (1966)]

8. Все это и было «передоновщиной», и сами мы были передоновыми, желавшими прикрыть свою *душевную бедность* неисчислимыми духовными богатствами гениев. [Передоновщина (2003) // «Театральная жизнь», 2003.08.25]
9. Вы все, дорогие братья, знаете, сколь блестяще брат Бобринской на деле доказал, что наша *крайняя бедность*, в смысле материальных средств, может быть с успехом восполнена гармонической стройностью ритуального действия, подчиненного строго определенному ритму. [Георгий Орлов. Галерея масонских портретов (2003) // «Лебедь» (Бостон), 2003.07.28]
10. Здесь роскошь и нищета, изобилие и *крайняя бедность*, набожность и неверие, постоянство дедовских времён и ветренность неимоверная, как враждебные стихии в вечном несогласии, и составляют сие чудное, безобразное, исполинское целое, которое мы знаем под общим именем: Москва. [К. Н. Батюшков. Прогулка по Москве (1811-1812)]
11. И восточное гостеприимство было щедрым несмотря порой на *большую бедность*: странников принимали с благоговением, омывали их ноги, омывали их тело, давали чистую одежду — не для того, чтобы они не осквернили дом, а для того, чтобы они отдохнули телом, душой, чтобы они ожили к новой, иной жизни. [митрополит Антоний (Блум). Зов Божий и путь спасения (1981)]
12. И это очень важный момент, потому что, разумеется, *материальная бедность* составляет часть монашеского подвига; вернее, не столько бедность, сколько постоянная неуверенность в будущем дне, то, что надежда его может быть только на Бога, на милость — человеческую и Божию. [митрополит Антоний (Блум). Брак, монашество, церковь (1985-1995)]
13. *Исключительная бедность* не позволяла найти средства на советских тренеров. [Адриан Михальчишин. Серебро с поднебесным отливом (2004) // «64 — Шахматное обозрение», 2004.04.15]
14. На что променяла я свою *свободную бедность*, свое право на презрение к людям? [Дуня Смирнова. Моя замечательная жизнь (1997) // «Столица», 1997.12.22]
15. Наказание же его состояло в том, что Юпитер, лиша его всех божественных чинов, сослал на землю, где Аполлон принуждён был сносить *стихотворческую бедность*. [Н. И. Новиков. [О поэзии классицизма] (1769-1770)]
16. Наоборот, они хотят партию приблизить, «притянуть» к себе, хотят именем самой великой и боеспособной партии прикрыть и утвердить свою философию нищеты, свой анархо-индивидуализм, свою *душевную бедность*, свое худосочие и бескровие, свою христианскую юродивую скорбь и великомученичество... [Борис Парамонов. Трава родины, или Сталь и шлак // «Октябрь», 2003]
17. Несмотря на *послевоенную бедность*, недостаток в семьях, представления, танцы были костюмированными. [Галина Бренькова. С искрой в глазах (2002) // «Весть» (Калуга), 2002.04.18]
18. Нечто подобное каждую секунду происходит и так, вот только миры, куда фантазия уносит нас из моментальной реальности, не имеют никакого отношения к счастью: чаще всего это депрессивно-угрюмые пространства, где царит зверь-начальник, стерва-жена, болезнь или *унизительная бедность*. [Виктор Пелевин. S.N.U.F.F (2011)]
19. Ни дров, ни хлеба, ни угля — скитайся, голь, *святая бедность!* [Б. К. Зайцев. Улица св. Николая (1921)]
20. Но в те времена предков Митрофана Афанасьевича угнетала *жестокая бедность*, его же самого — наследственная привычка. [Юрий Петкевич. Возвращение на родину (2001)]

21. Но, несмотря на разницу вкусов, порой даже очень существенную, интерьеры жилищ моих деревенских подруг единила одна общая, у всех одинаковая и бесконечно *грустная бедность*. [Анатолий Ким. Мое прошлое (1990-1998) // «Октябрь», 1998]
22. Он даже конкретизирует свой вывод, указывая на *языковую бедность* и ничтожество поляков (которые привычно, еще со времен древнерусской культуры, олицетворяют собой отвратительную Западную Европу). [Григорий Ревзин. Очерки по философии архитектурной формы (2002)]
23. *Постоянная бедность* подавляющего большинства моих соотечественников из века в век заставляла их рядиться во что-то «немаркое», «неброское», «теплое» и «практичное», из чего потом можно перешить одежду, скажем, младшему брату. [Борис Грищенко. Посторонний в Кремле (2004)]
24. Приезжему москвичу *питерская бедность* неизбежно бросается в глаза. [Анатолий Кремнев. Пиар во время чумы (2003) // «Вслух о...», 2003.06.09]
25. С самых юных лет *жестокая бедность* стала сжимать его в своих ледяных объятиях, как статуя спартанского тирана. [В. Ф. Одоевский. Импровизатор (1833)]
26. Свою долю ответственности за прогрессирующую *российскую бедность* несет и российское государство. [Владимир Рыжков. Объявим войну бедности (2003) // «Известия», 2003.10.03]
27. Так, вопреки велению здравого смысла, проявляло себя устройство личности Шишкова: скупость заменяла профессору ту *утраченную бедность*, которую Шишков в глубине души почитал основой русской духовности. [Ольга Славникова. Бессмертный. Повесть о настоящем человеке (2000-2001) // «Октябрь», 2001]
28. Учитывая *общую бедность* на тот момент, можно говорить о катастрофическом положении, в котором оказалось бы население Москвы, и в первую очередь — бедняки, пенсионеры и бюджетники. [Запись LiveJournal (2004)]
29. Это была глубокая вера, помогавшая стоически переносить все тяготы жизни, все лишения многочисленной семьи, *хроническую бедность* и нужду. [А. Л. Чижевский. Вся жизнь (1959-1961)]
30. Этот милый, немного нелепый юноша, типичный молодой интеллигент шестидесятых, той породы, что наиболее близка по духу нашей сегодняшней учащейся интеллигенции — та же *небрежная бедность*, тот же либерализм, и некоторая робость, проистекающая из общей безбидности и неумения одеваться. [коллективный. Операция «Б1» (2007-2011)]

SUBSTANTIVUM + SUBSTANTIVUM

31. *Бедность бытия* я компенсировал богатством интеллектуальной жизни. [Александр Зиновьев. Русская судьба, исповедь отщепенца (1988-1998)]
32. *Бедность населения России* в долгосрочном плане может создать препятствия к дальнейшему снижению процентных ставок. [С. А. Мицек. Сохранится ли в России экономический рост (2003) // «Финансы и кредит», 2003.03.03]
33. *Бедность сельских районов*, люди с потухшим взглядом, сидящие у своих лачуг, в которых хороший хозяин не поселил бы рабов, шокировала меня. [Елена Ханга. Про все (2000)]

34. **Бедность ресурсов** не позволяла проделывать это на каждом собрании, но там, где присутствовал земной гость, звукозапись производилась наверняка. [И. А. Ефремов. Час быка (1968-1969)]
35. **Бедность** твоего *гения* не стоит ломаного гроша. [Андрей Геласимов. Год обмана (2003)]
36. Запад — это шахтерская **бедность людей**, которых шахты перестали кормить или кормят очень неважно. [Василий Песков, Борис Стрельников. Земля за океаном (1977)]
37. Нет более питательной почвы для воображения, чем **бедность реальности**: засеянная зернами книг пустошь дает тучный урожай воображения. [Александр Иличевский. Перс (2009)]
38. Он всё ещё не потерял интереса к некоторым свадебным подробностям и привык замечать, что дарят и как меняется ассортимент подарков, хотя и знает — будет всё то же, вся та же **бедность роскоши**. [В. Г. Распутин. Новая профессия (1998)]
39. Основанный в начале XIII века Франциском Ассизским орден миноритов (младших братьев), в дальнейшем — францисканский, проповедовал **бедность церкви**. [Ю. М. Лотман. Выход из лабиринта (1989)]
40. Путин говорил: «Ему стыдно и больно за **бедность населения**. [Ю. Качановский. Коррупция на крови (2003) // «Советская Россия», 2003.02.15]
41. Сама **бедность общества** делала привилегии практически неизбежными. [Георгий Арбатов. Человек Системы (2002)]
42. Твоё ни-во-что - не-верие — это не почва для мыслящего человека, это — **бедность души**. [Александр Солженицын. В круге первом, т.1, гл. 26-51 (1968) // «Новый Мир», 1990]

VERBUM + SUBSTANTIVUM

43. — А всех остальных *душат бедность* и цены. [Г.А. Зюганов: КПРФ предлагает стране созидательный курс (2003) // «Советская Россия», 2003.02.15]
44. А если посягнуть, то и **бедность покажется** нищетою. [Андрей Битов. Вкус (1960-1999)]
45. **Бедность** его *вызывала* ослабление культур, поражение их грибными болезнями и уменьшение морфометрических показателей. [И. А. Лиханова, Ф. М. Хабибуллина. Посадки сосны и ели на рекультивируемых землях Усинского нефтяного месторождения (2003) // «Лесное хозяйство», 2003.12.23]
46. **Бедность** концептуальных средств *побуждает* Рыклина проявлять чудеса изобретательности, вычитывая потайные смыслы постсоветского коллективного бессознательного в самых мелких и незначительных событиях даже собственной частной жизни. [Рецензии (2003) // «Неприкосновенный запас», 2003.11.11]
47. **Бедность отступает** крайне медленно... [Валерий Лебедев. Апрельско-майские тезисы президента (2003) // «Лебедь» (Бостон), 2003.05.05]
48. Беспросветная **бедность окружает** его! [Василий Гроссман. Жизнь и судьба, часть 2 (1960)]
49. Больше того, оно необходимо, если мы хотим видеть свою страну сильной, покончить с терроризмом и *искоренить бедность*. [Форум сторонников «Единой России»: Ответные указы президенту (2003) // «Аргументы и факты», 2003.06.18]

50. В нашем крае *царит бедность*, в то время как он богат своими природными ресурсами. [Олег Жунусов. Константин Пуликовский, полпред Президента: «На Дальнем Востоке существуют все угрозы» (2002) // «Известия», 2002.07.23]
51. Вообще **бедность** не очень *огорчала* меня, я как-то мало придавал ей значения, занятый интенсивной учёбой и непосредственными делами. [Владимир Голяховский. Русский доктор в Америке (1984-2001)]
52. Войдя в квартиру, он с некоторым удивлением оглядывался — очевидно, его *поразила бедность* жилища доктора: в Америке доктора относятся к богатому сословию. [Владимир Голяховский. Русский доктор в Америке (1984-2001)]
53. Всюду лежали какие-то салфеточки, коврики, дорожки — очевидно, ими пытались *прикрыть бедность*, но салфеточки были такие грязные, а дорожки такие пыльные, что только усиливали ощущение нищеты. [Михаил Гиголашвили. Чертово колесо (2007)]
54. Действительно, важно было нашим поколениям на протяжении нескольких десятилетий в книгах про себя и про свое детство, в разных там автобиографиях выделить и *подчеркнуть бедность* социального происхождения, которая (бедность) приравнивалась почему-то к чистоте. [В. А. Солоухин. Смех за левым плечом (1989)]
55. Демографический рост замедляется, **бедность увеличивается** // Наука и жизнь, 1992, №№ 5-6. [Б. Руденко. Исчезающая Россия. Заметки со всероссийской конференции по демографии // «Наука и жизнь», 2007]
56. Для Неврева все предопределено, он уверен, что **бедность закрывает** ему возможность карьеры. [Олег Павлов и др. [Рецензии] (1999) // «Дружба народов», 1999.07.15]
57. Дойдя до грани, за которой *начинается бедность* и борьба за выживание, женщина обратилась в Пресненский муниципальный суд Москвы с иском к жилтовариществу. [Ирина Александрова. Жизнь на стройплощадке (1999) // «Адвокат», 1999.01.18]
58. Дружеский круг достаточно узок, некоторая **бедность** личных впечатлений *тяготит* семью. [Евгения Пищикова. Пятиэтажная Россия (2007) // «Русская Жизнь», 2008]
59. Ей полагался отпуск после защиты, стипендию давали и за июль, но она тотчас устроилась на работу, чтобы скорее получать зарплату, чтобы *кончилась* проклятая эта невыносимая **бедность**. [Татьяна Набатникова. День рождения кошки (2001)]
60. И борьба с бедностью — поскольку **бедность унижает** человека, превращая его жизнь в отчаянную борьбу за существование, и оскорбляет всю страну. [коллективный. Манифест Всероссийской политической партии «Единство и Отечество» -- Единая Россия» (2007) //,]
61. И как ни странно, многие *предпочитают бедность*. [Сергей Довлатов. Иностранка (1985)]
62. Именно заниженный МРОТ способствует несправедливому распределению доходов между различными категориями населения и *предопределяет бедность* основной массы бюджетников — учителей, врачей, сотрудников милиции, военнослужащих, — всех, от кого зависят грамотность, нравственность, здоровье нации, безопасность граждан и страны. [Будут ли металлурги бастовать? (2004) // «Металлы Евразии», 2004.10.15]
63. Лишний стыл под сенью гипсовой вазы с побитыми фруктами, прибавляясь ко многим необеденным предметам, что *маскировали бедность* стола и через этот похоронный стакан как бы объединялись в прибор для покойного, составляли вторую реальность прямо перед лицами

- воспитанно обедавшей семьи. [Ольга Славникова. Стрекоза, увеличенная до размеров собаки (1995-1999)]
64. Можно ли в таком обществе *преодолеть бедность*? [Егор Лигачев. Послание благих намерений (2003) // «Советская Россия», 2003.05.15]
65. — Не будем *таить* честную **бедность**, — Гурин отнял руку от дырки. [Олег Куваев. Территория (1970-1975)]
66. Никто в Пашуте не нуждался, никто к ней давно уже не заходил, не пойдут и лихие люди, снаружи умеющие видеть, за какими дверями *живет бедность* и за какими богатство. [Валентин Распутин. В ту же землю... (1995)]
67. Нужно увеличить валовой продукт (удвоить его за 10 лет), *ликвидировать бедность* и укрепить обороноспособность». [Владимир Сидельников. Кто делает королей? (2003) // «Советская Россия», 2003.08.15]
68. Около него с одной стороны спесиво и широко раскинулись чертоги нового Лукулла; с другой построился, как Вавилонский столп, целый муравейник промышленности, а мимо несётся с шумом и грохотом гордость и пышность, робко *крадётся бедность* и преступление; у порога его кипит шум Содома и Гоморра. [И. А. Гончаров. Хорошо или дурно жить на свете? (1841)]
69. Он вспомнил рассказы о том, как немцы *высмеивали бедность* русских изб, с гадливым удивлением разглядывали детские люльки, печи, горшки, картинки на стенах, кадушки, глиняных раскрашенных петухов, милый и чудный мир, в котором рождались и росли ребята, побежавшие от немецких танков. [Василий Гроссман. Жизнь и судьба, часть 3 (1960)]
70. Писатель не только регистрирует факты, но и выдвигает ряд обобщений и предложений: и по вопросам административного устройства, и по вопросам идеологии — вплоть до требования к государству *признать бедность* общественным злом. [Максим Кузин. Красные пути. Об альманахе «Красные холмы» // «Октябрь», 2001]
71. *Победить бедность*, о чем говорил Президент, можно только на партнерской, созидательной основе, а не путем «отнять и поделить». [Николай Панченко. Неверие разрушает страну и душу (2003) // «Российская газета», 2003.07.04]
72. Подобных историй не счесть — их *порождает бедность*, царящая на большей части Черного континента. [Александр Кобеляцкий. Когда пальмы были большими. Как играют в футбол в Африке // «Русский репортер», № 4 (132), 4-11 февраля 2010, 2010]
73. Понятен стресс, который испытывают люди, когда в пожаре сгорает жилье и накопленное имущество, когда нас или наших близких поражает неизлечимая болезнь, когда *наступает бедность* с рабской обязанностью выживания. [Артем Тарасов. Миллионер (2004)]
74. При этом, подчеркнул Президент, численность населения продолжает падать, **бедность отступает** крайне медленно, международная обстановка остается сложной, конкуренция в мировой экономике не снижается. [Президент обращается с посланием (2003) // «Калининградская правда», 2003.06.10]
75. — Студентам всегда жилось плохо, но никогда **бедность** не *влияла* так отрицательно на учебный процесс... [Анвар Тавобов. Студенты просвистели уши правительству (2002) // «Вечерняя Москва», 2002.04.11]

76. — Считай, **бедность** тебе не *грозит*, если в какую-нибудь аферу не вляпнешься. [Геннадий Прашкевич, Александр Богдан. Человек «Ч» (2001)]
77. Так, до 1933 года бедняки объявлялись «союзным классом», что находило выражение в частичном освобождении их от прямых налогов, в последующем же **бедность** *расценивалась* как лень. [И. Б. Полюбина. Личное подсобное хозяйство и государство: эволюция отношений (2003) // «Финансы и кредит», 2003.03.03]
78. Только научный прогресс способен *преодолеть* **бедность** в масштабе всего человечества. [Геннадий Горелик. Андрей Сахаров. Наука и свобода (2004)]
79. Увеличить благосостояние россиян и *искоренить* **бедность** в рамках устоявшейся российской экономики проблематично. [Александр Гамаюн. Предвыборный балет (2003) // «Завтра», 2003.07.25]
80. *Уничтожалась* **бедность**, и все уравнивались в материальном отношении, беднейшим полагалось от казны все, чего они не имели по вводившейся табели имуществ. [Михаил Шишкин. Всех ожидает одна ночь (1993-2003)]
81. *Устранить* **бедность** вы объявили не просто социальной, но и политической задачей. [Бедные люди богатой страны (2003) // «Советская Россия», 2003.05.15]
82. Учёные пришли к выводу, что радикальный пересмотр распределительных отношений — увеличение налогов на сверхдоходы и увеличение доходов малоимущих до уровня, соответствующего нормам социального государства, — поможет *побороть* нарастающую относительную **бедность** и решить демографические проблемы. [Г. Зимица. Во всём виновато избыточное неравенство // «Наука и жизнь», 2008]
83. Это, конечно, *укрепляет* **бедность** и нищету российского народа. [Люба Шарий. Правила олигархов (2003) // «Московский комсомолец», 2003.01.10]

VERBUM + PREPOZICE + SUBSTANTIVUM

84. Впрочем, они начинают сочувствовать и даже соревнуются в сочувствии — кто получше, а кто поплше, они уже вроде как выдергивают собственные перья, по одному, по два, и бросают на тебя, как *бросают на бедность*. [Владимир Маканин. Голоса (1977)]
85. Вы же знаете, мы перенесли постановку «Тоски» из Ковент-Гардена, и они нам *прислали на бедность* свои декорации и костюмы. [Михаил Чулаки. Примус // «Звезда», 2002]
86. Да и сам Бунин в письмах к Цетлиной *жалуется на бедность*, неустроенность и убогость существования. [Надежда Винокур. «Один из тех, которым нет покоя...» (2003) // «Вестник США», 2003.11.12]
87. Когда, еще в Вильне, в конце девятисотых, отец бабки Петр Сигизмундович Налочь—Длусский—Скловский проиграл в карты в дворянском собрании свое имение, семья переехала в город и *впала в бедность*, мать открыла «Семейные обеды». [Александр Чудаков. Ложится мгла на старые ступени (1987-2000) // «Знамя», 2000]
88. — Мне Света дала поносить, — или, — родичи купили Тане брюки, а они ей малы, вот мне и *отдали на бедность*. [Дарья Донцова. Уха из золотой рыбки (2004)]
89. Население Хасюринской с немцами жило дружно, боялось фашистов, потому и почитало, родяньских же червоноармейцев воно *презирает за бедность* и слабохарактерность —

- при случае досаждае, даже мстить, чаще усега трыпером, по выбору портя бойцов, соврашая молоденьких, ще не знающих, куда вона комлем лежить... [Виктор Астафьев. Веселый солдат (1987-1997) // «Новый Мир», 1998]
90. Он *впал* сначала в **бедность**, а потом была суровая зима... [Эдвард Радзинский. Обольститель Колобашкин (1968)]
  91. Последствия: трансформация системы в «анклавный капитализм», при котором на экономической карте России появится лишь несколько зон процветания, тогда как основной массив страны и населения будет *погружен в бедность*. [Вячеслав Костиков. Что и кто мешает России? // «Аргументы и факты», 2003]
  92. При этом тот же самый народ (*извините за бедность терминологии*) никто не слушает, как не слушают в семьях старых людей, — считается, что все, что они могут сказать, отчасти правда, но правда, состоящая из одних трюизмов, общих мест, новых идей ждать не имеет смысла. [Евгения Пищикова. Большой марш маленьких людей // «Общая газета», 1998]
  93. Проситель всегда жалок, явись хоть Лермонтов *просить на бедность*. [Михаил Чулаки. Примус // «Звезда», 2002]
  94. Сельскохозяйственная кооперация не имела таких благоприятных возможностей, а неразвитость кредитной кооперации *обрекала ее на бедность* и неустроенность. [Л. А. Муравьева. Массовая коллективизация: задачи, методы, практика (2003) // «Финансы и кредит», 2003.05.19]
  95. Такие мгновения *вознаграждали* лекаря за **бедность** и все житейские невзгоды. [А. П. Ладинский. Анна Ярославна -- королева Франции (1960)]
  96. У нас принято все *списывать на бедность*, а надо на стыдливость или, если по существу, на ее отсутствие. [Обещаю донести проблемы лично до президента (2003) // «Рекламный мир», 2003.04.28]
  97. Уходя от вас, я подаю вам, нищему, свою любовь. *Держите на бедность!* » Подпись «Я». [Эдвард Радзинский. Она в отсутствии любви и смерти (1981)]
  98. Человек в принципе способен *смириться с бедностью* (это, разумеется, не является попыткой оправдать саму бедность), со своим низким социальным статусом. [Михаил Краснов. Совесть пробуждается // «Отечественные записки», 2003]
  99. — через месяц хохол приклеил на ларек объявление «Сниму комнату» и нашедшейся старушке так *наплакал про бедность*, что она сдала ему комнату — за шесть тысяч рублей! [Александр Терехов. Бабаев (2003)]
  100. Этот стиль отразился в нескольких фразах президента: «Я — президент Российской Федерации, я со своими избирателями и с народом России... Мне *стыдно за бедность* населения. Граждане России имеют право и должны жить лучше... [Тимур Дугаржапов. Владимир Путин: «Граждане России имеют право и должны жить лучше!» (2003) // «Восточно-Сибирская правда» (Иркутск), 2003.06.25]

CHUDOBA

Český národní korpus na internetových stránkách korpus.cz nabízí celkem 402 odkazů se slovem *chudoba*.

ADJEKTIVUM + SUBSTANTIVUM

1. A v té době mu civěla do tváře *děsivá chudoba*. [Strachey, L.: Alžběta a Essex]
2. *Absolutní chudoba* je stav, kdy člověk nemá na jídlo, oblečení, bydlení a zdravotní péči pro přežití. [Lidé a země, č. 9/2008]
3. Augustinem navrhované zásady jsou *společná chudoba*, život v modlitbě, posty, zdrženlivost a "skromnost", pokud jde o habitus. [Schmitt, J.-C.: Svět středověkých gest]
4. *Celosvětová chudoba*, ekologická katastrofa, šíření jaderných zbraní, Afghánistán a Blízký východ však nejsou problémy, které lze odložit, zatímco Evropa rozmlouvá sama se sebou. [Mladá fronta DNES, 4. 7. 2008]
5. Co jej šokovalo, byla *viditelná chudoba*. Československo by nemělo být chudým státem. [Bernardová-Volinová, R., Bernard, V.: Pohled zpět. Kde básníkům se poroučí]
6. *Extrémní chudoba* není vidět jen na Golanských výšinách, setkáte se s ní i v malých vesničkách kolem Hamy nebo na východě v Syrské poušti. [Lidé a země, č. 6/2003]
7. Globalizace má totiž jednu nepříjemnou stránku: bohatství je globální, *chudoba lokální*. [Cílek, V.: Makom: kniha míst]
8. Chudoba těch, kteří jsou nechtění, nemilovaní a zanedbávaní, je ta *největší chudoba*. [Mladá fronta DNES, 12. 12. 2009]
9. I děti v rakouských školách se učí, jak je *chudoba zlá*. [Fuks, L.: Vévodkyně a kuchařka]
10. Jednoho z těch sebevražedných snobů, kteří si myslí, že *dobrovolná chudoba* je jediné řešení. [Robbins, T.: V žabím pyžamu]
11. Každé tři vteřiny zemře v Africe jeden člověk na následky *extrémní chudoby*. [Týdeník Rozhlas, č. 29/2005]
12. Lákají mě země východního bloku, kde je *velká chudoba*. Rusko, Sibiř nebo Rumunsko. [Mladá fronta DNES, 25. 4. 2007]
13. Má vyspěle *socialistická chudoba* v sobě obsahuje sociální jistotu: Dostanu všechno nalinkováno, nejsem vystaven žádnému riziku a na mé zdatnosti a umu vůbec nezáleží. [Bílý, J.: Zostření paměti po úrazu]
14. Mělo to i své výhody: bylo tam tepleji, víc klidu, a ze všeho tam čišela *velká chudoba*, skromnost a pokora. [Svoboda, B., Otčenášek, K.: Víra je můj pevný hrad]
15. Myslím, že v Bolívii je kořenem násilí *obrovská chudoba*. [Respekt, č. 33/2005]
16. Navíc oni nemůžou nic, je tam *děsná chudoba*. [Lidé a země, č. 1/2005]
17. *Někdejší chudoba* jí však zůstala vepsána v kostech, v křivých nohách a propadlém hrudníku. [Gerritsenová, T.: Učedník]
18. Nestát tady v obleku za čtyři sta dolarů a vyprávět nám, jak je *chudoba hrozná!* [Seltzer, D.: Omen: Ďáblovo znamení]
19. Nouze a *duševní chudoba* prvních let života ovlivnily pozdější život. Zde byl Tomáš Masaryk potencialem sebevrahem. [Karlheinz, F.: Malí lidé ve velkých dějinách: od vlastenecké fronty československé k sudetoněmecké]
20. *Nová chudoba* naopak oslabovala a ohrožovala rodinné svazky a svým rozsahem plodila hrozné množství a nebyvalou intenzitu sociálních problémů. [Možný I.: Rodina a společnost]

21. Oblastí, kterou už Božena Němcová označila za kraj chudých lidí, už zase začínala vládnout *stará chudoba*, jako by ji tam někdo přilepil. [Kuřák, J.: Nahé povídky]
22. "Opravdu, kdo málo vlastní (besitzt), je tím méně posedlý (besessen): buď pochválena *malá chudoba*." [Pöhlmann, H. G.: Desatero v životě židů a křesťanů]
23. Pokud Cameron vedle sebe nemá Zahradila, tak mluví ještě jasněji: "Globalizace, globální oteplování, *globální chudoba*. To jsou priority pro "3G" Evropu. [Hospodářské noviny, 29. 3. 2007]
24. Postupující krize sektoru veřejných služeb (prohlubující se *veřejná chudoba*) a výrazné šíření osobních služeb vytváří předpoklady pro vznik systému, který - podobně jako feudalismus - sektor veřejných služeb prakticky nezná. [Keller, J.: Teorie modernizace]
25. Právě *duchovní chudoba* doby, vyznávající celkem tupý militaristický žargon, mě přivedla k obnovenému zájmu o křesťanství. [Švanda, P.: Paměť esejisty]
26. Přisámbohu že bych se jim dvěma věnoval dennodenně a od rána do noci kdyby mi nebránila jediná věc totiž má *absolutní chudoba* takže si mohu dát maximálně 20 piv do týdne a ani jednu kurvu do smrti. [Bondy E.: Básnické dílo VII.]
27. Přitom se tu v podstatě nepoužívá efektních zápletek, každá z životních peripetií je docela obyčejná a v nějaké podobě ji známe ze svého okolí: rozpad rodiny, alkoholismus, problémy s dospívajícím synkem, *náhlá chudoba*, kdy nezbyvá ani na nové botky pro dítě, přistižení při nevěře. [Týdeník Rozhlas, č. 20/2005]
28. Rozhodně si nežili na vysoké noze, černý vikář nebyl v okolí zrovna oblíbený, a protože i farníci byli lakotní, trápila Panickerovy i přes šetrnost a hospodárnost paní domu *tísňivá chudoba*. [Chabon M.: Konečné řešení]
29. Tady to sice vypadá celkem fajn, ale jinak na ostrovech panuje *značná chudoba*. [Ludlum, R.: Spiknutí škorpiónů]
30. Taková jsou fakta: Svobodná matka, předčasně vyspělé dítě, špatné obchody, život z ruky do úst, *hrozící chudoba*, faktické bezdomovectví. [Gilbert, E.: Jist, medítovat, milovat]
31. To je Afrika, svět, kde v sousedství pohádkového bohatství číhá *pekelná chudoba*. [Lidé a země, č. 5/2007]
32. ...u nichž je zvýšená pravděpodobnost, že se stanou pachateli nebo oběťmi trestné činnosti (specializovaná sociální péče), na sociálně patologické jevy (např. drogové a alkoholové závislosti, záškoláctví, povalečství, vandalismus, rasové konflikty) a na příčiny kriminogenních situací (dlouhodobá nezaměstnanost, *sociální chudoba* apod.) [Policista, č. 8/2005]
33. V osudovém postoji se odrážela ta *zoufalá chudoba*, v níž vyrostl. Důstojník mu nařídil, aby se svlékl. [Orwell, G.: Uvnitř velryby]
34. V této době už náboženské důvody při opuštění vlasti hrály pramalou roli, hlavním důvodem byla *neúnosná chudoba* zapříčiněná opakující se neúrodou, ale i například prusko-rakouskou válkou. [Lidé a země, č. 8/2005]
35. Ve středověku byla orientace relativně lehká: zde šlechta, tam nižší stavy, pod nimi *totální chudoba*. [Berg, W.: S vlky výti]
36. *Venkovská chudoba* brání především rozvoji vzdělávání. Vietnamci zavedli vlastní ukazatel, takzvanou absolutní chudobu. [Lidé a země, č. 9/2008]
37. Většinu z nich postihla válka, přírodní pohroma nebo *katastrofální chudoba*. [Juicy, č. 3/2009]

38. Výhodou našeho jazyka je jeho značná jednoduchost, nevýhodou pak *výrazová chudoba* a tedy i určitá neohrabanost. [Sousedík, P.: Logika pro studenty humanitních oborů]
39. Zde, uprostřed Dolomit, v nadmořské výšce téměř 1000 metrů, vládla vysoká nezaměstnanost a *trpká chudoba*. [Knopp, G.: Vatikán: moc papežů]
40. *Zrádná chudoba* "Pomáhá jim zdejší chudoba, dysfunkční rodiny a mentalita obyvatel". [Hospodářské noviny, 29. 12. 2006]

SUBSTANTIVUM + SUBSTANTIVUM

41. Často také přemýšlím, jak by bylo možné z mé pozice pomoci této pohádkově okouzující, ale tragicky samu sebe ničící zemi, kde *chudoba lidí* a destrukce přírody je natolik nezastřená "pozlátkem" euroamerické civilizace, kde onen úpadek je natolik opravdový, netlumený, že člověk nemá šanci přivřít oči, a vidět jen půlku pravdy tak, jak je zvyklý v Evropě. [Macek, J.: Barbar mezi lidmi]
42. Důvodem je *chudoba* zdejších *obyvatel*, pro které je želví trh vítaným finančním přilepšením, ale i nevzdělanost domorodců, kteří si neuvědomují dopad toho, co dělají. [Lidé a země, č. 2/2007]
43. I když jediný důvod, proč po tolika letech ještě pořád zůstal v Ženevě, byla jeho *chudoba ducha*. [Márquez, G. G.: Dvanáct povídek o poutnicích]
44. I když tato čísla mohou být modifikována, je zřejmé, že sociální *bariéra chudoby* a jazyková bariéra (v podobě povinné znalosti němčiny) působily jako výrazný handicap sociálního vzestupu především pro rolnické obyvatelstvo. [Hroch, M.: Na prahu národní existence]
45. Jediným hmatatelným výsledkem zostřené občanské války, která zemi katapultovala do čela žebříku nejchudších zemí světa, se tak stal rostoucí počet obětí (experti jejich množství odhadují na více než deset tisíc), vsudypřítomný strach a *chudoba* civilního *obyvatelstva*. [Respekt, č. 6/2005]
46. Jeho drogou je práce, jeho obranný val tvoří *chudoba citu*, spolupracovníci se musejí obávat jeho perfekcionismu. [Berg, W.: S vlky výti]
47. K propletenci problémů, jako je *chudoba* indiánského *obyvatelstva* či násilné vytrhávání keříků koky, a tím ničení jediného zdroje obživy místních zemědělců, se přidal ještě separatismus na východě země. [Respekt, č. 24/2005]
48. Na sociální demokracii je nejlépe vidět *chudoba* české politické *scény*. [Lidové noviny, 12. 5. 2006]
49. Na světě by měla panovat láska, všeobecné odpuštění a *chudoba ducha*. [Veresajev, V.: Pavučina]
50. Nyní publikují odborné články o *příčinách chudoby*. [Lidé a země, č. 5/2007]
51. Obrovská míra nezaměstnanosti v romské populaci je *zdrojem chudoby*, bídy a zaostalosti. [Romano hangos, č. 2/2005]
52. Oslavuje se učenost a přezíravě se shlíží na negramotné "idioty" a zároveň se za nejjistější cestu k spasení duše pokládá nerozumnost, *chudoba ducha*, a to i úplné bláznovství. [Gurevič, A. J.: Nebe, peklo, svět - Cesty k lidové kultuře středověku]
53. Podíváte - li se na kontinent chudoby, chorob a bezmoci, máte - li citu byť jako šafránu, musíte si klást neodbytné otázky - komu prospívá *chudoba* tohoto *světa*? [Britské listy, 19. 9. 2005]
54. Podle Vladimíra Špidly, který se s ženami setkal, je *míra chudoby* v Česku nejnižší v unii - je jí ohroženo jen 8 % populace, zatímco evropský průměr činí 16 %. [Lidové noviny, 5. 5. 2007]

55. *Práh chudoby* se nakonec vždy stanovuje politicko-společensky, jako úroveň spotřeby a zajištění, kterou považujeme za snesitelnou. [Lidové noviny, 7. 8. 2009]
56. Rodina balancující na *hraně chudoby* žila v naději, že syn si jednou polepší. [Lidové noviny, 11.8.07]
57. Sdružení Dženo proto důrazně vyzývá všechny účastnické země a Romy, aby nepropásli skutečnou šanci vypořádat se během dekády se všemi formami romské diskriminace a pomoci Romům s *problémy chudoby* a sociálního vyloučení. [Romano hangos, č. 2/2005]
58. Soudí se totiž, že pokud čínský růst klesne pod hranici osmi procent, znamená to *růst chudoby* i sociálního napětí. [Právo, 17. 7. 2009]
59. Tato pomoc totiž vždy vytváří nerovný vztah jako jednostranné gesto směřující shora dolů, působí stigmatizačně, vhání do *pasti chudoby* a má být jako nereciproční vztah spíše formou mimořádnou, nikoli typickou. [Večeřa, M.: Sociální stát]
60. Tyrolsko zbohatlo, poválečná "ošuntělost" a *chudoba vesnic* zmizela. [Lidé a země, č. 3/2002]
61. V mnoha aspektech jsou obyvatelé jakoby zapomenuti ve středověku, včetně *míry chudoby*. [Lidé a země, č. 6/2004]
62. V postavě prošťáčka se totiž oslavuje nejdůležitější křesťanská ctnost - *chudoba ducha*. [Gurevič, A. J.: Nebe, peklo, svět - Cesty k lidové kultuře středověku]
63. "Vše, co jsem od pana Wolfowitze uslyšel o volném obchodu, *snížení chudoby* a rozvojové politice, mě uspokojilo," sdělil Rehn. [Mladá fronta DNES, 1. 4. 2005]
64. "Vzdělání lidé se lépe vypořádají s *problémy chudoby*," prohlašoval. [Nedělní svět, č. 27/2005]
65. Zatímco SR podle Unie patří v rámci pětadvacítky k zemím s největší *mírou chudoby*, ČR je na opačné straně žebříčku. [Právo, 29. 4. 2006]

VERBUM + SUBSTANTIVUM

66. A vkládají mi do úst věty, že "*chudoba* cti *netratí*", že "bohatství svádí k zahálce a ubíjí myšlení", atd. [Lidové noviny, 30. 6. 2005]
67. A výše dluhu? Dvacet dolarů. Otázku, zda má dítě studovat či vydělávat, tak většinou *rozhodne chudoba*. [Hospodářské noviny, 8. 8. 2006]
68. Ale v Africe *chudoba znamená* hlad, nedostatek vzdělání a oblečení..., chybějí základní lidské potřeby. [AD Speciál, č. 3/2008]
69. Avšak stejně rychle jako se v horských údolích objevila prosperita a bohatství, *přišla i chudoba*. [Mikšíček P.: Sudetská pouť aneb Waldgang]
70. *Chudoba* a bída těch lidí mě doslova *šokovala*. [Romano hangos, č. 3/2005]
71. *Chudoba hrozí* v EU nejvíce Slovákům, Čechům ne. [Peníze.cz, 31. 1. 2007]
72. *Chudoba* jim *prozradila*, že se nesmí s ničím plýtvat. [Smallová, B.: Nebezpečná svůdnice]
73. *Chudoba* někdy *chrání*. [Lidé a země, č. 3/2007]
74. *Chudoba* tu přece *neexistuje*! [Reflex, č. 24/2005]
75. *Chudoba ustupuje* výrazně v Číně, Vietnamu, Indonésii a Thajsku a příjmy rostou ve městech i na venkově. [Právo, 28. 4. 2005]
76. Jeho drogou je práce, jeho obranný val *tvorí chudoba* citu, spolupracovníci se musejí obávat jeho perfekcionismu. [Berg, W.: S vlky výti]
77. Jeho *chudoba* ho *ozvláštňuje*. [Nápravník, M.: Příznaky pouště]

78. Jeho kniha je galerií portrétů výstředních lidí, kteří vedou osamělé, napůl šílené životy a už ani neusilují o normálnost, neboť vědí, že "**chudoba osvobozuje** od práce". [Orwell, G.: Uvnitř velryby]
79. Jejich **chudoba** byla u nás *zrušena*, bohužel však špatně. [Vaculík, L.: Cesta na Praděd]
80. Jestliže mi vadí, že *existuje chudoba*, že se jedno dítě po narození zabalí do zlatého rouna a druhé do hadrů, pak mi to prostě vadí a snažím se dělat všechno pro to, aby se ty podmínky nastavily tak, aby ti chudí nebyli. [Právo, 22. 1. 2005]
81. Když jsem viděl, jak nevzrušeně snáší onu hrůznou cestu, ptal jsem se sám sebe, jak se kdysi tak rychle a s takovým sebeovládáním mohla vyrovnat s křivdami, jaké s sebou *přináší chudoba*. [García Márquez, G.: Žít, abych mohl vyprávět]
82. Když poprvé přijela do Indie, nejvíce ji *šokovala chudoba* ve své nejsyrovější podobě. "Možná to zní jako klišé, ale je to tak." [Lidé a země, č. 10/2003]
83. Když se Jákob procházel křivolakými uličkami, viděl, jaká všude *vládne chudoba*. [Singer, I. B.: Otrok]
84. Lidem, kteří nemají žádné bohatství, kteří jsou chudí ne proto, že mají málo peněz, ale protože jsou málo sami sebou, nedostává se jim charakteru a vynalézavosti, *srdí i chudoba*. [Saroyan, W.: Věřil jsem, že mám říšu času, ale teď si nejsem tak jistý]
85. Mnoho lidí si myslí, že **chudoba** se České republiky *netýká*, že je to jen otázka rozvojových zemí. [Mladá fronta DNES, 21. 10. 2005]
86. Ne, nejen **chudoba** *podlamuje* lidi, i bezhlavá podpora zvenčí. [Lidé a země, č. 4/2004]
87. Nebyl s to vést skromný život s nepatrnými úsporami, k jakému *nutí chudoba*. [Strachey, L.: Alžběta a Essex]
88. Není možno s jistotou tvrdit, že **chudoba** *postihovala* jen české studenty. [Hroch, M.: Na prahu národní existence]
89. *Netrápí* ho **chudoba**, ale zapomnění, pocit křivdy a ústupu ze slávy. [Lidé a země, č. 7/2002]
90. NIKOLI ISLÁM, ALE **CHUDOBA** *PLODÍ* MNOHOŽENSTVÍ. [Reflex, č. 9/2005]
91. Politické krize nahrávají pytlákům a **chudoba** *nutí* místní obyvatelstvo starat se především o vlastní přežití. [Právo, 8. 11. 2005]
92. Později byl zbaven i řadového členství v radě, měl však bohaté plantáže, takže **chudoba** mu rozhodně *nehrozila*. [Lidé a země, č. 9/2007]
93. Pro Kubánce *přetrvává* útlak, **chudoba**, strach, nežijí ve snu, ale v noční můře. [Lidové noviny, 30.6.05]
94. Pro ně *platí chudoba*, chudoba a ještě jednou chudoba! [Grass, G.: Plechový bubínek]
95. Ruku v ruce s nesvobodou *jde i chudoba* - zubožený stav ekonomiky má na svědomí právě politika vládnoucí junty. [Lidé a země, č. 7/2008]
96. Tady to sice vypadá celkem fajn, ale jinak na ostrovech *panuje* značná **chudoba**. [Ludlum, R.: Spiknutí škorpiónů]
97. Tehdy v Tetoburii a Hercinii, jak se země na obou březích řeky Albis nazývaly mezi učenci císařského dvora, *nastala chudoba*. [Houser P.: Lunarys]
98. Tyrolsko zbohatlo, poválečná "ošuntělost" a **chudoba** vesnic *zmizela*. [Lidé a země, č. 3/2002]
99. V zemi *vládne* chaos, *panuje* tu **chudoba**, justice je zkorumpovaná a policie bezmocná. [Lidé a země, č. 4/2006]
100. Zázračné schopnosti moderní medicíny však v Africe *omezují chudoba*. [Reflex, č. 12/2007]

ANOTACE

Jméno a příjmení autora:	Miroslava Divoká
Název katedry a fakulty:	Katedra slavistiky, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Vedoucí diplomové práce:	prof. L. Stěpanova, CSc.
Název diplomové práce:	„Bohatství“ a „chudoba“ v ruských a českých frazeologismech
Počet znaků:	271 485
Počet titulů použité literatury:	50 (+15 internetových zdrojů)
Klíčová slova:	bohatství, chudoba, etymologie, frazeologie, jazykový obraz světa

Charakteristika:

Tématem diplomové práce je: „Bohatství“ a „chudoba“ v ruských a českých frazeologismech. Cílem zadané práce byla srovnávací analýza ruských a českých frazeologismů s významem „bohatství“ a „chudoba“ prostřednictvím jazykového obrazu světa.

Práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. Teoretická část se zabývá lexikologií a jejími vědními disciplínami, vysvětlením kognitivní lingvistiky a jazykového obrazu světa, penězi – historií a podstatou peněz z ekonomického hlediska, vědeckou studií o bohatých a chudých v současném Rusku.

Praktickou část tvoří etymologie substantiv „bohatství“ a „chudoba“, výklad významů daných slov z výkladových slovníků a frazeologismy označující „bohatství“ a „chudobu“.

ANNOTATION

Name and surname:	Miroslava Divoká
Name of department and faculty:	Department of Slavonic Studies, Philosophical Faculty Palacký University Olomouc
Name of work:	„Fortune“ and „poverty“ in Russian and Czech phraseology
Work leader:	prof. L. Stěpanova, CSc.
Number of symbols:	271 485
Number of titles of used literature:	50 (+15 internet links)
Key words:	fortune, poverty, etymology, phraseology, language conception of the world

Characteristics:

The topic of this thesis is: "Fortune" and "poverty" in Russian and Czech phraseology. The aim is an comparative analysis of Russian and Czech phrasal idioms, which mean "fortune" and "poverty" by language conception of the world.

The thesis is divided into two parts – theoretical and practical. The theoretical part describes lexicology and its science. There is an explanation of cognitive linguistics and the language conception of the world. The other parts define money – history and the essence of money from the point of economical view and scientific thesis about rich and people in present Russia.

The practical part consists of etymology of nouns "fortune" and "poverty", clarification of meanings of these words from bilingual dictionary and idioms, which are about "fortune" and "poverty".